

Kulturhistorisk inventering

ORSA KYRKOGRÄDAR

Orsa socken och kommun

Dalarnas län

Antikvarisk rapport 2022:3

Kulturhistorisk inventering

ORSA KYRKOÅRDAR

Orsa socken och kommun
Dalarnas län

Antikvarisk rapport 2022:3

Författare
Kristoffer Ärnäck

Omslag: Lindallé på Orsa nya kyrkogård. Allén löper mellan kyrkogårdens huvudingång och entrén till kyrkogårdens gravkapell.

Inventering: Sanna Svensson, Dalarnas museum.

Fotografier: Om inget annat anges: Sanna Svensson, Kristoffer Ärnäck, Dalarnas museum. Om inget annat anges härstammar rapportens kartor från Lantmäteriets tjänster *Historiska kartor* samt *Kartor, flygbilder och ortnamn*. Kartorna används i rapporten under Dalarnas museums avtalsnummer: ©Lantmäteriet I2014/00618. Gravkartorna kommer från Orsa församling.

© Dalarnas museum 2022

Tryck Dalarnas museum, Falun, 2022

INNEHÅLL

Inledning	7
Kyrkogårdarna idag	11
Orsa gamla kyrkogård	12
Orsa nya kyrkogård	19
Kulturhistoriska sammanhang	24
Historisk kronologi	26
Sockenbeskrivning och historik	36
Kyrkogårdshistoria	52
Personhistoriskt intressanta gravvårdar	76
Orsa kyrkogård, områden och värden	84
Karta och orientering	86
Övergripande kulturhistoriska värden	87
Värdefulla strukturer och gravvårdar	88
Område A (blanketter i bilaga 2)	90
Område B (OG kv 1-3, blanketter i bilaga 3)	96
Orsa nya kyrkogård, områden och värden	100
Karta och orientering	102
Övergripande kulturhistoriska värden	104
Värdefulla strukturer och gravvårdar	106
Område A (ON kv 1-4 och 8, blanketter i bilaga 4)	108
Område B (ON kv 5-7 och 8, blanketter i bilaga 5)	130
Område C (ON kv 9, blanketter i bilaga 6)	142
Område D (ON kv 10, blanketter i bilaga 7)	148
Område E (ON kv 11, blanketter i bilaga 8)	160
Område F (ON kv 12-13, blanketter i bilaga 9)	164
Område G	168
Källor	170

Ovan: sockencentrat i förhållande till socknens historiska centralbygd, belägen på slutningarna kring Oreälvens utlopp i Orsasjön.

Nedan: Orsa kyrkogård med sockenkyrkan utgör kärnan i det historiska sockencentrat. Direkt norrut låg kyrkoherdens boställe. Orsa nya kyrkogård är belägen norrut från den gamla kyrkogården, på andra sidan Lillån. Den nya kyrkogården är anlagd på mark som historiskt har tillhört kyrkoherdebostället.

INLEDNING

Bakgrund

På uppdrag av Orsa församling har Dalarnas museum genomfört en inventering av Orsa kyrkogård och Orsa nya kyrkogård. Inventeringsarbetet utfördes av byggnadsantikvarie Sanna Svensson under sommaren 2019 och rapport-skrivningen utfördes av byggnadsantikvarie Kristoffer Årnäck under hösten och vintern 2021-22.

Syfte och användningsområden

Syftet med inventeringen är att undersöka på vilka sätt Orsa kyrkogård och Orsa nya kyrkogård (två olika anläggningar) samt deras olika beståndsdelar är kulturhistoriskt värdefulla. Inventeringen ska utöver detta peka ut särskilt kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar för hänsynsfull hantering i framtida förvaltning av kyrkogårdarna och deras kulturhistoriska värden.

Inventeringen utgår ifrån en situation där allt fler gravvårdar återlämnas till Sveriges församlingar. För att en sådan utveckling skall kunna ske på ett hållbart sätt krävs rutiner för hur särskilt värdefulla gravvårdar ska hanteras i framtiden. Med inventeringsrapporten som underlag kan församlingen upprätta en plan för vilka gravvårdar som bör bevaras, vilka som kan återanvändas och vilka som kan tas bort efter att de återlämnats till församlingen. Rapporten kan utgöra ett underlag för ställningstaganden i en vård- och underhållsplan för begravningsplatsen. Bedömningar och riktlinjer ska ses som förskrivaror som ska ses över och uppdateras kontinuerligt, minst vart tionde år.

Rapportens upplägg

Rapporten inleds med en översiktlig beskrivning av vad som finns på kyrkogårdarna i dag. Därefter följer en historik som beskriver bygdens och kyrkogårdarnas förflutna, samt kulturhistoriska värderingar.

Process och metod

Inventeringen började med ett omfattande fotograferingsarbete med syfte att studera och dokumentera kyrkogårdarna och deras gravvårdar. Detta skedde under sommaren 2019. Efter att inventeringsarbetet färdigställts genomfördes historiska efterforskningar exempelvis i form av studier av äldre fotografier samt kartor och handlingar rörande kyrkogårdarna vid Landsarkivet i Uppsala. Arbetet har även innefattat litteraturstudier om Orsa socken. Efterforskningen resulterade i kapitlet *Kulturhistoriska sammanhang*.

Efter den inledande fasen med inventerings- och dokumentationsarbete samt historiska efterforskningar bearbetades det insamlade materialet i en värderings- och urvalsprocess som beskrivs i nästa avsnitt samt i bilaga 1. Centrala gravvårdskommitténs *Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande*

och återanvändning av gravanordningar, Länsstyrelsen Dalarnas Riktlinjer för kyrkogårdsinventering samt Riksantikvarieämbetets Plattform Kulturhistorisk värdering och urval har varit vägledande för värderings- och urvalsprocessen. Med tydlig redovisning av ställningstaganden och metoder hoppas Dalarnas museum vinna förankring hos framtida användare av denna rapport. Alla moment i arbetsprocessen har genererat rapportmaterial, och själva rapportskrivningen bestod främst i att sammanställa de olika pusselbitarna. Arbetsprocessens sista moment var layout samt kart- och bildredigering.

Kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar

Gravvårdar är grundläggande byggstenar på kyrkogården och bidrar till kyrkogårdsupplevelsen. De kan bidra med starka berättelser om intressanta personer, livsöden och sorg. Gravvårdar kan även användas som ett pedagogiskt verktyg för förmedling av bygdens framväxt och utveckling till besökare på en kyrkogårdsvandring. Alla gravvårdar har kulturhistoriskt värde eftersom alla gravvårdar, i någon mån, kan förmedla dessa berättelser och ingår i kyrkogården som helhetsmiljö. I denna rapport redovisas gravvårdar som Dalarnas museum bedömer vara av *högt* eller *mycket högt* kulturhistoriskt värde. De uppfyller ett eller flera av följande kriterier:

- Del av värdefull struktur
- Ovanlig
- Lokal historia
- Del av arkitektonisk helhet
- Gravvård i järn eller trä
- Sand- eller grusgrav
- Lokalt material & hantverk
- Gårds- och platsnamn
- Titel
- Rik inskription
- Hög ålder
- Personhistoria
- Estetiska värden

Ovanstående egenskaper beskrivs närmare i bilaga 1.

Lagskydd

Kulturmiljölagen skyddar helheten på en begravningsplats. I värden av en begravningsplats ska dess betydelse som en del av kulturmiljön beaktas. Begravningsplatsen som helhet ska vårdas och underhållas så att dess kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas.

Skyddet av begravningsplatser omfattar tillståndsplikt för rivning eller väsentlig ändring av en så kallad *fast anordning*. Enligt Riksantikvarieämbetet

bör återlämnade gravvårdar räknas som fast anordning, och skyddas därmed av tillståndsplikten enligt kulturmiljölagen. Är gravvårdarna belägna på ursprunglig plats ska de inte föras upp på inventarieförteckningen. Återlämnade gravvårdar som inte står kvar på ursprungliga plats, exempelvis lösa järnhällar, skall emellertid föras upp på inventarieförteckningen.

I begravningslagen står det att återlämnade gravanordningar med kulturhistoriskt värde om möjligt ska lämnas kvar på begravningsplatsen. Det innebär indirekt att gravstenarna övergår till att bli fast anordning på kyrkogård och skyddade enligt lag. Dalarnas museum har som uppgift att bedöma gravstenarnas kulturhistoriska värde. Riksantikvarieämbetet är mycket tydlig i sin vägledning om att förhandsbeslut i form av utpekande eller gallring i ett kunskapsunderlag inte är möjligt. Det är alltså inte lämpligt att utgå ifrån någonting annat än just kulturhistoriskt värde vid framtagande av en inventering.

I vilken mån en gravvård besitter sådana värden att den ska sparas kan enbart avgöras av Länsstyrelsen.

Gravvård i porfyr på Orsa kyrkogård. Ämnet kommer från Blyberg i Älvdalens socken och är troligen bearbetat på Bäcka porfyrverk i Orsa socken. Det finns flera gravvårdar av porfyr på den gamla kyrkogården, vilket är utmärkande. Gravvården är rest över nämndemannen Kaplans Per Persson i Hølen 1887.

KYRKOGÅRDARNA IDAG

Följande kapitel består av karaktäriseringar av Orsa kyrkogård och Orsa nya kyrkogård som anläggningarna såg ut under inventeringen. Karaktäriseringen är övergripande och syftar till att måla upp en överskådlig bild av anläggningarna och deras olika beståndsdelar. Värderingar av anläggningarna och deras gravvårdar behandlas mer ingående i ett senare kapitel.

Foto: Orsa kyrkogård, direkt söder om kyrkobyggnaden finns en grusad gång som kantas av lindar i söder.

Kyrkobyggnaden från den södra delen av Orsa kyrkogård.

ORSA GAMLA KYRKOGÅRD

Översikt och topografi

Orsa kyrkogård är en svagt rektangulär anläggning. Kyrkobyggnaden är belägen på kyrkogårdens norra del. Kyrkogården är till delar samtida med den medeltida kyrkan. De sydligaste delarna av kyrkogården tillkom efter utbyggnad 1770. Orsas sockencentrum med kyrka och kyrkogård är beläget i socknens sydvästra hörn, på flack sandig mark i Oreälvens dalgång intill dess utlopp i Orsajön. Kring sockencentrat finns idag en tätort som vuxit fram under 1900-talet, med centrumbebyggelse i huvudsak österut mot järnvägen. Västerut från kyrkobyggnaden låg förut Orsa Kyrkby, som till delar ödelades genom en brand 13 juli 1901. Området har sedermera bebyggts i huvudsak med en- och flerbostadshus, ett tingshus och viss annan bebyggelse för kommunala funktioner. Mellan kyrkogården och tingshuset finns en parkmiljö med slingrande gångvägar, björkar, fontän och en liten paviljong av Orsasandsten med branta tak. Längst västerut mot Orsajön finns ett idrottsområde samt campingplats. Ytterligare bostadsbebyggelse samt även viss industribebyggelse breder ut sig sydöst om sockencentrat, kring järnvägen och upp på sluttningarna mot Slättberg och Oljonsbyn. Norrut från kyrkoanläggningen löper en allé som slutar i det gamla kyrkoherdebostället, intill vilket man under senare tid byggt skola och äldreboendet Lillåhem. Oreälven bildar ett deltalandskap kring dess utlopp i Orsajön, och direkt norr om sockencentrat finns en ö som ligger mellan älvens nuvarande fåra och Lillån. Ön har historiskt nyttjats

Den östra ingången till Orsa kyrkogård.

bland annat som jordbruksmark under kyrkoherdebostället, och det är där som Orsa nya kyrkogård ligger. Den västra delen av ön är bebyggd i huvudsak med småhus. Norr om älven ligger bland annat området Sandhed och byn Hansjö.

Kyrkobyggnaden

Orsa kyrka har treskeppigt långhus uppfört i etapper med de äldsta delarna i väster. Kyrkobyggnadens femsidiga absidkor uppfördes på 1750-talet och sakristian fick sin nuvarande form på 1770-talet. Kyrkobyggnaden genomgick en omfattande renovering under 1850-talet varvid tornet i väster uppfördes. I samband med renovering fick kyrkobyggnaden även sin nuvarande fönstersättning samt en omgestaltning i klassicistisk stil. Byggnaden har även renoverats under 1900-talet. Byggnaden karaktäriseras bland annat genom sin gulgröna sockel i Orsasandsten, slätputsade vita fasadfält, enkla klassicerande friser, brutet spånklätt tak och klassicistiskt torn med lanternin. Fönstren är rundbågiga och målade med mörkt bruten grön färg, troligen grön umbra. I mittgången och fram mot koret finns flera äldre gravhällar av sand-, kalksten och gjutjärn bevarade. Det går att läsa mer om kyrkobyggnaden och dess historia bland annat i *Orsa Kyrka: kulturhistorisk karaktärisering av kyrkor* av Jean-Paul Darphin 2006 samt i *Dalarnas kyrkor i ord och bild* av Hakon Ahlberg 1996.

Bårhus

I kyrkogårdens nordvästra hörn finns ett bårhus som är sammanbyggt med kyrkogårdsmuren. Byggnaden har nära kvadratisk form med brädklädd dörr i söder och brant valmat tak som är spånklätt. På södra väggen sitter även en gravhäll i gjutjärn troligen tillverkad i Bäcka eller på Fredshammar med namnteckningen AED och årtalet 1724.

Kyrkogårdsmur och ingångar

Kyrkogårdsmuren är troligen till sina norra delar medeltida eller åtminstone uppförd under stormaktstiden. De södra delarna är troligen uppförd under 1770-talets senare hälft. Muren är byggd med kalksten och med kalkbruk som bindemedel, samt putsad, och kröns av pulpettak i falsad kopparplåt med lutning utåt från kyrkogården. Ingångarna markeras av stolpar med profilerade krön och kopparplåtsklädda tälttak krönta med klotformad knopp. Knopparna har troligen var förgyllda. Grindarna till kyrkogården är av järn.

Gångar och plan

Kyrkogården har grusade gångar. I söder efter en symmetrisk plan som delar upp kyrkogården i fyra fält samt ett ytterområde längs murarna. På de två södra fälten finns askgravplatser och i ytterområdet urngravar. De två norra fälten har karaktär av enkel gräsmatta, men där finns även enstaka äldre gravmonument bevarade. Väster om kyrkobyggnaden löper en svängd gångväg mellan anläggningens västra och norra ingång. Området kring tornet med vapenhus, bårhuset och västra ingången är en större sammanhängande grusplan.

Bänkar, skötselstationer och belysning

Kyrkogårdens belysning består av för efterkrigstiden typiska armaturer med glasklot på raka stolpar i galvaniserad metall. I anläggningens sydvästra hörn finns en skötselstation med brunn i Orsasandsten (igenvuxen), tappställe, redskapsställ och soptunnor. Även i det sydöstra hörnet finns en sådan skötselstation. Söderut och axiellt med kyrkobyggnadens södra ingång finns en halvberså med parkbänk i historiserande modell med sidor av gjutjärn och sits av grönmålade träreglar.

Växtlighet

Äldre flygfotografier, kartmaterial och en planritning från 1916 visar att kyrkogården förut haft symmetriskt planterade träd längs dess gångar, samt en symmetrisk trädkrans. Idag återstår denna växtlighet endast till delar, bland annat i form av en allé med lindar längs den öst-västliga gång som delar den södra delen av kyrkogården på mitten. Det finns även en rad med lindar söder om kyrkobyggnaden, en rad med björkar längs den sydligast belägna gångvägen och en gles rad med lindar längs kyrkogårdens västra sida. Sydöst om kyrkobyggnaden växer en större lönn. På den södra delen av kyrkogården finns även

Askgravplatser på den södra delen av Orsa kyrkogård.

Vattentag och redskapsställ i kyrkogårdens sydvästra hörn.

Urngravarna på den södra delen av kyrkogården är planerade efter ett enhetligt mönster där gravvårdarna närmast gångarna består av liggande hällar. Inuti kvarteren mot fonder i form av rygghäckar finns stående gravvårdar.

mängder av buskar och rygghäckar kring urngravarna samt planteringar kring askgravarna. I anläggningens sydöstra hörn växer några höga tujor. Norr om kyrkobyggnaden växer björkar längs kyrkogårdsmuren.

Askgravplatser och minneslund

I de södra kvarteren på den södra delen av kyrkogården finns åtta askgravplatser bestående av rektangulära planteringsytor med varierande växtlighet, som omgärdas av granithällar och kantstenar i granit och orsasandsten. Strax väster om den norra ingången till kyrkogården finns en minneslund inhägnad med ett äldre gjutjärnsstaket, troligen återanvänt från en före detta sandgrav. Invid minneslunden finns en ljushållare av svartmålad plåt med lyktform, som har rutor i antikglas.

Urngravar

Kyrkogården upphörde att användas för kistbegravningar 1898, efter att den nya kyrkogården färdigställdes under 1890-talet. I början av 1950-talet började kyrkogården dock åter nyttjas för beläggning med urngravar. Idag finns urngravar från 1900-talets senare hälft och 2000-talet längs kyrkogårdens södra

sida, samt upp till linje med kyrkobyggnaden längs de västra och östra sidorna. Urngravarna markeras dels av resta stenar dels av liggande hällar. De resta stenarna är belägna indraget från gångarna, mot rygghäckar, och de liggande hällarna närmare gångarna.

Särskilt framträdande karaktärsdrag

Kyrkogården har inte nyttjats för kistbegravningar på över 120 år, varvid de flesta spåren av äldre tiders gravskick försvunnit. De äldre gravvårdar som trots allt kvarstår är antingen av mycket hög ålder eller på olika vis utmärkande. Det finns exempelvis ganska många gravvårdar i gjutjärn, sandgravar med järnstaket samt slutligen flera gravvårdar i porfyr som är tillverkade vid Bäcka porfyrverk (i Orsa socken), där man bearbetade porfyr från Blyberg i Älvdalens socken under åren 1885–1898. Företeelsen beskrivs mer ingående i efterföljande kapitel. En annan synnerligen nämnvärd företeelse är kyrkogårdsmuren, som till delar kan vara om inte medeltida, så åtminstone uppförd under stormaktstiden. Muren är sammanfogad med kalk och putsad, och återspeglar därigenom kalkhanteringen i Orsa socken under bondesamhället.

Sandgrav med järnstaket och porfyrobelsk som gravvård. De äldre gravarna på Orsa kyrkogård återspeglar det sena 1800-talets gravskick i socknen och bedöms i regel ha mycket höga kulturhistoriska värden.

Vy mot ingången till Orsa nya kyrkogård, från anfarten i söder.

Stensatt plats framför ingången till Orsa nya kyrkogård. Lindallén mitt i bilden bildar som en tunnel fram till ingången till arkitekt Knut Nordenskjölds gravkapell beläget mitt på den ursprungliga västra delen av kyrkogården.

ORSA NYA KYRKOGRÅRD

Översikt och topografi

Orsa nya kyrkogård är en vidsträckt anläggning och omfattar cirka 80 000 kvadratmeter ianspråktagen kyrkogårdsmark exklusive parkeringsplats, anfert och öppna ytor i söder och öster. Orsa nya kyrkogård, eller nya begravningsplatsen som den ursprungligen kallades, byggdes under 1890-talet på mark som tidigare sammanhört med socknens kyrkoherdeboställe. Den ursprungliga delen av kyrkogården är belägen längst i väster och omfattar sju större gravkvarter som avdelas av ungefärligen symmetriska gångvägar med en kapellbyggnad från 1920-talets slut i mitten. Kyrkogården har senare byggts ut åt öster, först med ett område i början av 1940-talet efter ritningar av arkitekt Viking Göransson och senare under 1960-talet efter ritningar av trädgårdsarkitekt R. Stintzing. Den senaste utbyggnaden skedde under 1990-talet. Kyrkogården är belägen på Ön, som angränsar till Lillån i söder och Oreälven i norr. Västerut finns viss bostadsbebyggelse samt Oreälvens utlopp i Orsasjön. Norrut på andra sidan älven ligger Sandhed och Hansjö, i söder sockencentrat och i nordöst Borngärdet och Born samt jordbruksmarker.

Anfert och parkeringsplats

Kyrkogårdens anfert i söder markeras av en björkallé i axel med bron över Lillån. Allén fortsätter in på kyrkogården och utgör även den ursprungliga begravningsplatsens mittaxel. Anfarten kantas vid sidan av träden av klotformiga lyktor på raka armaturer i galvaniserad plåt, en modell typisk för efterkrigstiden. Öster om anfarten finns två större parkeringsplatser som avskiljs från varandra av gräsmatta med timrade blomlådor och parkbord. Parkeringsplatsen skiljs från kyrkogården av en ridå med pilträd. Mitt för kyrkogårdens ursprungliga huvudingång finns en stensatt plats med ett par parkbänkar och en stor järnkruka med blommor. Vid ingången finns även två rännar.

Kapell och ceremoniplats

Axiellt med entrén till den äldre delen av nya kyrkogården, på dess norra del, finns ett kapell som uppfördes efter ritningar av arkitekt Knut Nordenskjöld under slutet av 1920-talet. Kapellet är en långsmal byggnad i tre sektioner med varierande volym. I söder finns ett vapenhus och i norr en tillbyggnad med delvis funktionalistisk detaljutformning som uppfördes troligen under 1940-talet. Utbyggnaden nyttjades möjligen som krematorium när den först tillkom. Den ursprungliga byggnadskroppen liknar till sin form och arkitektoniska uppbyggnad en medeltidskyrka, med stora väggpartier, små rundbågiga fönsteröppningar och blyspröjsfönster. Byggnaden kröns av ett brant sadeltak med skiffertäckning med klotprydda smidesjärnskors i nock. Fasaderna är slätputsade i vitt och sockeln är av bruksmur med rundblockig sjösten. Ingången från söder är en kopparbeslagen dubbelpört. Ovanför ingången

finns ett så kallat oxögaformat fönster med blyspröjs, ett liknande men mindre fönster finns också högst upp på nordgaveln. Tillbyggnaden i norr följer i princip samma arkitektoniska uppbyggnad som ursprungsbyggnaden men med annan takvinkel och delvis funktionalistisk detaljutformning, exempelvis beträffande drag som horisontella fönsterband i väster, dess dörrar och övriga fönster. Fönstren är emellertid likt ursprungsbyggnaden blyspröjsade vilket är utmärkande. Sockeln på tillbyggnaden är slätputsad mörkgrå. Sydöst om kapellbyggnaden finns en ceremoniplats bestående av en enkel grusplan med en korsformad stensättning med plattor av orsasandsten.

Ekonomigård

På den nordöstra delen av kyrkogården finns en ekonomigård bestående av en större asfalterad personalparkering och en vinkelställd byggnad med garage samt personalutrymmen. Byggnaden är faluröd med vita portar och fönster samt brunbetsade dörrar. Huskropparna har flacka sadeltak täckta med röda betongtegelpannor. Ekonomigården omgärdas av ett skrakverkslika staket med växelvis bredare och smalare plankor. Längst norrut på kyrkogården finns ytterligare en ekonomibygnad, troligen uppförd kring 1900-talets mitt. Byggnaden är långsmal med röd locklistpanel som fasad, brunbetsade dörrar, vitmålade fönsteromfattningar och knutar samt tvåkupigt lertegeltak.

Klockstapel

Axiellt österut från kapellet finns en rak väg som övergår i en björkallé. I slutet av allén finns en cirkulär grusplan med en stor klockstapel i trä. Bortom finns en öppen yta med före detta jordbruksmark och därbortom en ridå med skogsmark mot Lillån.

Järnstaket, ingångar och terrassmurar

Kyrkogården omgärdas delvis av ett järnstaket som köptes från Bolinders mekaniska verkstad i Stockholm och sattes upp av J A Jonsson i Hansjö på sockelstenar huggna av H J Strid i Viborg i augusti 1894. Det ursprungliga staketet har sedan flyttats och kompletterats till sin nuvarande sträckning och omfattning. På insidan av staketet finns en häck. Den del av kyrkogården som tillkom efter utbyggnad österut i början av 1940-talet avgränsas i söder av en terrassmur av huggen orsasandsten. Där finns även en ingång med grindstolpar av huggen orsasandsten som kröns av klot i orsasandsten.

Gångar och plan

Kyrkogårdens gångvägar är ordnade efter ett ungefärligen symmetriskt rutnät som följer väderstrecken (den nordsydligt löpande mittgången på den äldsta delen av kyrkogården är dock något förskjuten på diagonalen). Gångarna på de två äldsta delarna av kyrkogården (från 1890-talet och början av 1940-talet) är grusade. På de nyare delarna tillkomna efter 1960-talet finns asfalterade gångvägar.

Arkitekt Knut Nordenskjölds gravkapell är beläget mitt på den västra, äldsta delen av Orsa nya kyrkogård. Gravkapellet är byggt i slutet av 1920-talet i lågmäld klassicistisk stil.

Terrassmur och trappa av orsasandstensblock på den del av Orsa nya kyrkogård som tillkom vid utbyggnad efter ritningar av arkitekt Viking Göransson under 1940-talet.

Bänkar, skötselstationer och belysning

Kyrkogårdens bänkar är av enkel historiserande parkmodell i samma stil som beskrivs för gamla kyrkogården ovan: gjutjärnssidor och sits av trä. Även belysningsarmaturerna är av liknande slag som finns på gamla kyrkogården, med klotformiga lyktor på raka armaturer i galvaniserad plåt, en modell typisk för efterkrigstiden. Kyrkogården omfattar ett större antal skötselstationer med tappställen och soptunnor. De flesta av skötselstationerna har likartade redskapsställ av trä med bräddäckta sadeltak. Vissa skötselstationer är delvis stensatta med orsasandsten och det förekommer även vattentag murade med orsasandsten. Det finns även enstaka vattenkar av granit på den del av kyrkogården som tillkom i början av 1940-talet.

Växtlighet

Kyrkogården är rik på växtlighet och omfattar en stor mångfald av träd, buskar, häckar och planteringar. På den äldsta kyrkogårdsdelen finns bland annat björkalléer, och i mittaxeln från söder till kapellet och linje norrut från det samma finns en tätvuxen lindallé. På den del av kyrkogården som tillkom i samband med utbyggnaden i början av 1940-talet finns en grupp med fyra storvuxna lindar, björkar i yttervarven och pilträd vid ingången längst i söder. På den del som tillkom efter utbyggnad under 1960-talet finns bland annat rönn, björk och pilträd samt en mångfald av buskar.

Minneslund

I kyrkogårdens nordöstra hörn intill ekonomigården finns en stor minneslund med slingrande grusad gångväg delvis kantsatt med bruksmur av rundblockig sjösten. Kring lunden växer pilträd och häckar, och inuti växer höga tujor. Det finns även ordnade planteringsbäddar med olika växter och ett par lyktor i historiserande stil. Minneslunden omfattar även en anlagd damm.

Särskilt framträdande karaktärsdrag

Den äldsta delen av kyrkogården omfattar en större mängd gravvårdar i trä med utformning som förekommit i Orsa socken historiskt. Kyrkogården har flera områden med allmänna varv som är ovanligt välbevarade, i synnerhet i område 10 finns en välbevarad allmänna varvsstruktur med gravvårdar i huvudsak från 1940- och 1950-talen. Kyrkogården har ovanligt många gravvårdar och andra detaljer i Orsasandsten.

Skötselstation stensatt med plattor av orsasandsten, samt även vattenkar murat med block av orsasandsten, på den del av kyrkogården som tillkom under åren 1963-1972 efter ritningar av trädgårdsarkitekt R. Stintzing.

Synnerligen välbevarade allmänna varv mitt på kyrkogården. Området är belagt successivt under efterkrigstiden men med gravvårdar i enhetlig stil.

KULTURHISTORISKA SAMMANHANG

Följande kapitel består av redogörelser kring olika kulturhistoriska sammanhang som bedöms ha haft en inverkan på begravningsplatsens tillkomst, utveckling och formgivning. Sammanhangen behandlar även bland annat begravningsplatsens lokalhistoriska kontext samt dess historia i förhållande till allmän kyrkogårdshistoria.

Foto: Orsa kyrka och kyrkogården cirka år 1900, troligen innan kyrkbyn brandhärjades år 1901. På bilden syns låga, förhållandevis unga träd vilket antyder omplanteringar under sent 1800-tal. Okänd fotograf, Dalarnas museums bildsamling.

Orsa Kyrka

HISTORISK KRONOLOGI

<i>Tid</i>	<i>Händelse</i>
Medeltid	Orsa kyrka uppfördes under medeltiden, möjligen redan under 1200-talet. Med stor sannolikhet har det funnits en kyrkogård på platsen sedan tiden för den första kyrkobyggnaden. Det finns emellertid inga källor som entydigt kan redogöra varken för kyrkobyggnadens eller kyrkogårdens äldre historia.
1772	Seder och bruk: kyrkoherden i Orsa utfärdade en bestämmelse om begravningsprocessioner. Istället för att ungdomen skulle stå vid sidan när prästen och klockaren gick och sjöng för liken, skulle några gossar från den by som liket kom ifrån gå med i likföljet näst efter klockaren. Gossarna skulle gå två och två i bredd och sjunga med. Bestämmelsen omfattade även regler för hur liken skulle bäras, så att heder kunde bevisas den avlidne.
1773	Sjukdomar: rödsoten härjade i Orsa och under året dog 79 personer i sjukdomen. Kyrkorådet vidtog särskilda åtgärder och utsåg en särskild del av kyrkogården, det dåvarande sydvästra hörnet bakom vapenhuset, där man skulle begrava de som dött i sjukdomen. Vidare såg man till att göra gravarna djupare och inrättade förbud mot att stapla kistor ovanpå varandra.
1774	Kyrkogårdsmur och bygget av sakristian: en port av sten uppfördes i den dåvarande kyrkogårdsbalken, som var en putsad stenmur. Samtidigt färdigställdes sakristian norr om byggnaden. Under bygget av sakristian hade man behövt halvtegel, varvid man rivit två äldre portar i kyrkogårdsbalken och tagit materialet därifrån.
1775	Kyrkogårdsmur och utvidgning söderut: det fördes diskussioner om att utvidga kyrkogården med ett ansenligt stycke i riktning söderut, vilket sannolikt också genomfördes under 1770-talets senare hälft. Man ville i samband med detta utöka den befintliga kyrkogårdsbalken i samma stil som befintlig, alltså en putsad stenmur. Detta var emellertid inte tillåtet enligt ett kungligt brev utfärdat 1764, som bestämde att kyrkogårdsbalkar skulle byggas som kallmurar med råsten.
1776	Kyrkogårdsmur: församlingen ansökte hos flera olika instanser om att få uppskov till att uppföra en mur lika den gamla. Motivet var bland annat att de gamla kyrkogårdsbalkarna stått i några hundra år utan större lagningsbehov, att det fanns gott om virke samt att man var rädd för att kallmurar skulle behöva repareras efter varje vinter. Vidare önskade man att det skulle bli enhetligt med de gamla murarna.
1777	Kyrkogårdsmur: församlingen fick tillstånd av Överintendentsämbetet att bygga den nya muren likt den gamla, murad i sten med puts. Detta var dock mot villkor om att man byggde den nya muren med platta stenar ovanpå, så att vattnet från regn och snö kunde rinna bort bättre.

Orsa kyrka och kyrkogård cirka år 1953. Direkt norr om anläggningen syns socknens kyrkoherdeboställe, och på andra sidan Lillån skimtar ön med Orsa nya kyrkogård. Foto: AB Flygtrafik, Dalarnas museums bildsamling.

1779	Uppstädning: det beslutades om att kyrkogården skulle göras ren från de dödas ben, vilka borde nedgrävas.
1880	Utvidning av kyrkogården samt förslag till ny begravningsplats: sockenmännen ansåg det behövt med en utvidgning av kyrkogården. Kyrkostämman beslutade att en sådan skulle ske, men inte på vilket sätt den skulle genomföras. Först diskuterades bland annat en utvidgning norrut till nya landsvägen. År 1881 beslutade man även om att utöka kyrkogården både norr- och västerut. År 1883 framkom det emellertid att det inte var lagligt att utvidga befintliga äldre kyrkogårdar, varvid beslutet om utökad kyrkogård kom i träda under några år.
1890	Ny begravningsplats: under 1880-talets slut bröt flera smittosamma sjukdomar ut i Kyrkbyn. Provinsialläkaren i Orsa ansåg att orsaken till detta var kyrkogårdens grundvattennivå, som var högre jämfört med vattenståndet i brunnar på gårdarna omkring den gamla kyrkogården. Detta orsakade vidare obehag vid begravning av liken. Den gamla begravningsplatsen var dessutom för liten i förhållande till socknens befolkningens mängd. Provinsialläkaren anmodade kommunalnämnden att snarast möjligt åtgärda problemet genom att undanröja de orsaker som låg bakom sjukdomarna. Kyrkogårdsfrågan återaktualiserades därmed med brännande aktualitet och det beslutades att man skulle anlägga en ny kyrkogård på kyrkoherdeboställets jord norr om Lillån. En särskild kommitté inrättades för att genomdriva arbetet med ny begravningsplats.
1891	Arbeten med ny begravningsplats: församlingen exproprierade totalt tre hektar mark från kyrkoherdebostället (motsvarande nuvarande kvarteren 1–8) och arbetet med den nya begravningsplatsen påbörjades under våren 1891. Under året blev platsen avröjd, planerad, plöjd, delvis uppluckrad, besådd och slutligen planterad. Man anlade även en väg till platsen och ordnade med begravningsplatsens huvudgångar. Tanken var att kyrkogården skulle kunna expanderas i takt med befolkningsökningen och stegvisa beläggningar av olika områden.
1893	Arbeten med ny begravningsplats: trädgårdsmästaren E Bruno gjorde ett förslag till hur den nya begravningsplatsen skulle komma att ordnas med hänsyn till planteringar, samt i vilken ordning anläggningen skulle beläggas. Den nedre delen av begravningsplatsen skulle användas först, och den ansågs fylla behovet av kyrkogård i en tid av mer än 30 år. Den återstående, norra delen av begravningsplatsen föreslogs därför ordnas till en park med värdigt och till ändamålet enligt utseende. Det är emellertid oklart om detta genomfördes och hur parken i sådana fall såg ut.

1894	<p>Arbeten med ny begravningsplats: arbetena på den nya kyrkogården omfattade bland annat jord- och gruskörningar. I augusti anlände kyrkogårdens staket från Stockholm till Orsa. Staketet, som tillverkades på Bolinders verkstad i Stockholm, sattes upp av J A Jonsson i Hansjö på sockelstenar huggna av H J Strid i Viborg. Under samma år kom även en leverans med växter från Uppsala. Under hösten 1894 beslutade församlingen att arbetena med begravningsplatsen kommit så långt att man efter en särskild invigning kunde börja upplåta anläggningen för begravning. Begravningsplatsen var ursprungligen uppdelad i kvarter, eller så kallade rutor, som skulle beläggas i sifferföljd enligt en karta uppritad över anläggningen. Begravningarna skulle börja på östra sidan av kvarter 1 och beläggas till kvarter 6, varpå man började om i nytt varv. I samband med beslutet att öppna begravningsplatsen för begravningar beslutades även att enskilda gravplatser skulle upplåtas. Dessa gravplatser kom att förläggas på ömse sidor om mittgången till ett pris om 20 kronor. Varvet mellan staketet och begravningsplatsens yttergångar skulle också upplåtas som enskilda gravar till priset av 15 kronor per grav längs södra sidan av anläggningen, och 10 kronor per grav längs övriga sidor. Arbetena med kyrkogården förefaller dock ha fortgått åtminstone fram tills 1898. Under sommaren detta år genomfördes några sista arbeten med nya begravningsplatsen, så som reparation av en jordbank på västra sidan om anläggningen, påkörning av matjord på enstaka platser samt klippning av häckar och grusning av gångar. Dödgrävare: Kyrkostämman beslutade vid samma tillfälle att anställa en dödgrävare, som skulle ta upp gravar och ombesörja ringning vid begravningar. Ringningen syftade till att ge begravningsakterna större högtidlighet.</p>
1897	<p>Likvagnar: församlingen köpte likvagnar.</p>
1898	<p>Förbud mot begravning på gamla kyrkogården: kyrkostämman beslutade att inga nya begravningar skulle få äga rum på gamla kyrkogården vid Orsa kyrka. Gravbrev och bestämmelser kring köpegravar: hösten samma år antogs en form av gravbrev som medförde att köpegravar tillföll den betalande för all framtid. Detta förutsatt att den betalande iakttog en rad bestämmelser utfärdade av kyrkostämman den 28:de oktober 1898. Bestämmelserna omfattade bland annat riktlinjer för utformning och vård av gravkullar, häckar och städning. Det bestämdes även att minnesvård med lämplig inskrift och tydligt angivande av nummer tilläts efter kyrkorådets godkännande. I bestämmelserna fanns även angivna regler för öppning av familjegraven. Den som saknade gravbrev för enskild grav fick inte öppna grav på annan plats än vad som anvisats av församlingen bland de allmänna gravplatserna.</p>

1899	<p>Dödgravare: soldaten Lars Olsson Snäll i Stackmora anlätades som dödgravare i Orsa. Årslönen för dödgravaren blev 250 kronor per år, efter begäran om högre lön från den ovan nämnde dödgravaren. Det beslutades även att begravingar skulle ske två dagar i veckan, onsdagar och söndagar, samt att om dödgravaren anlätades andra dagar skulle det ske mot ersättning om 2 kronor för varje tillfälle. Uppmärkta gravar: Samma år beslutade kyrkostämman att märka ut, kantlägga och numrera de enskilda begravningsplatserna på nya kyrkogården med stolpar av sandsten eller trä.</p>
1900	<p>Beläggningsordning: kyrkostämman beslutade om att delvis frångå den kronologiska beläggningsordningen för vinterbegravingar på den nya begravningsplatsen.</p>
1914	<p>Enskilda gravplatsers storlek och pris: kyrkostämman beslutade om att avsätta enskilda gravställen om 5 meters bredd och 4 meters längd efter omgivande gångar i kvarteren 5, 6 och 7 – alltså på den norra delen av nya begravningsplatsen. Priset för dessa gravar fastställdes till 20 kronor förutom dem som var belägna efter norra sidogången. Dessa gravar skulle kosta 30 kronor. Man beslutade även om kostnader för vård och underhåll av gravar. För ett belopp av 6 kronor årligen, eller 150 kronor en gång för alla, kunde gravägare bosatta både inom och utom Orsa församling få sina gravar omhändertagna enligt kyrkorådets försorg. Dödgravaren och epidemibegravingar: Samma år godkändes även ett förslag till ordning och ersättning till dödgravaren vid gravöppning utanför ordinarie begravningsdagar. Man beslutade att också att lik förorsakade vid utbrott av epidemier skulle begravas på andra dagar än de ordnade begravningsdagarna samt att kostnaden för begravingen av dessa lik skulle utgå från kyrkkassan.</p>
1924	<p>Vattenpost: församlingen lät uppföra en ny vattenpost på nya begravningsplatsen.</p>
1925	<p>Ordnad växtlighet: länsträdgårdsmästaren Boström besökte kyrkogårdarna i Orsa hösten 1925 och inspekterade samt beskärde växtligheten. Efter besöket beslutades bland annat att tre skadade björkar på gamla kyrkogården skulle fällas, samt att almar kring två gravar skulle tas bort. På nya kyrkogården beslutades att alla buskgrupper placerade mitt på de stora rutorna skulle avlägsnas, och att endast de som fanns längs med stora gångar skulle få bibehållas. Gångar: det framgår av en redogörelse av Boströms besök att »de ungefär diagonalt gående gångarna på de stora nedre rutorna ska igenläggas«. Motivet till detta var att de sällan användes och att man därigenom kunde spara underhållskostnader. Dock framgår det inte vilken av anläggningarna som skulle beröras av åtgärden. Med hänsyn till kartmaterial över gamla kyrkogården, som tydligt visar ungefär diagonalt löpande gångar över de södra rutorna, kan man förmoda att det var dessa som åsyftades. Avlägsnande av misskötta gravar: man skickade även förslag till kyrkostämman om att få ta bort familjegravar som inte sköttes efter ordning, samt att den häck som omgärdade nya kyrkogården antingen skulle klippas ordentligt eller tas bort. Skötsel av häck: till följd av det senare började man klippa häcken kring nya kyrkogården.</p>

1926	Staket: staketet kring nya kyrkogården omfattade ej hela den norra sidan av anläggningen, istället fanns där ett 117,7 meter långt trästaket av enkel modell mot slutningen bortom. Staketet var 1926 fallfärdigt och nedsmutsat, varvid man ville hitta en annan lösning för att stänga den norra sidan av kyrkogården. En viktig anledning till detta vara att kreatur annars kunde komma in på kyrkogården för att äta av gräset där, något som skett vid flera tillfällen under de föregående åren. Huruvida man satte upp ett nytt staket eller inte är emellertid okänt.
1927- 1929	Gravkapell: kyrkostämman beslutade 1927 om att låta uppföra ett gravkapell på nya kyrkogården efter ritningar och arbetsbeskrivning av arkitekt Knut Nordenskjöld. Byggmästaren Per Backlund uppdrogs att uppföra kapellet enligt Nordenskjölds ritningar och arbetsbeskrivning, vilka reviderades 1928. Arbetet färdigställdes första september 1929.
1934	Vattenledningar: kyrkofullmäktige (före detta kyrkostämman) beslutade om att gräva vattenledningar och ordna nya vattenposter på nya begravningsplatsen. Grusgångar: Samma år fördes en diskussion om att grusa och ordna gångarna mellan gravarna och översta nordöstra kvarteret på kyrkogården.
1937	Krematorium: Svenska eldbegängelseföreningens avdelning i Orsa ansökte hos församlingen om ett anslag på 400 kronor för att utreda ifall en krematorieanläggning kunde inrättas i Knut Nordenskjölds gravkapell på nya begravningsplatsen, vilket beviljades. Krematorieanläggningen förefaller emellertid aldrig ha tillkommit i kapellet, även om frågan diskuterades flitigt under kommande decennier. Urnlund på gamla kyrkogården: föreningen ansökte även om anslag för att anordna en urnlund om 36 gravplatser med utrymme för totalt 144 urnor på den gamla kyrkogården vid kyrkan. Kyrkofullmäktige beslutade dock efter en längre diskussion om att bordlägga frågan för att närmare kunna undersöka ärendet innan beslut. Som motiv för att anlägga urnlundens påtalade eldbegängelseörelsen att kommande utvidgningar av nya kyrkogården kunde begränsas till sin storlek till följd av att intresserade församlingsbor kunde få möjlighet till att begravas i urngravar. Man ansåg även att området kring kyrkan skulle få ett betydligt större skönhetsvärde om det var möjligt att ianspråkta den gamla kyrkogården för att ordna urnlundar.
1938	Utbyggnad av nya kyrkogården: kyrkofullmäktige beslutade om att ge anslag om 500 kronor för att undersöka och förbereda en utbyggnad av nya begravningsplatsen. Urnlund på gamla kyrkogården: Svenska eldbegängelseföreningens fråga om urnlund behandlades igen men avslogs med hänvisning till att man ville avvakta ovan nämnda utredning.
1939	Begravningsbil: Församlingen köpte en begravningsbil efter enhälligt beslut i kyrkofullmäktige. Bilen kunde beställas via pastorsexpeditionen enligt en prislista. Pris för enskilda gravar: Samma år höjdes priset på enskilda gravar på kyrkogården från 30 kronor till 50 kronor.

1940	<p>Signalanordning mellan kyrkan och gravkapellet: kyrkorådet fick i uppgift att inrätta en signalanordning mellan gravkapellet på nya begravningsplatsen och kyrkklockorna vid kyrkan. Krematorium: Svenska eldbegängelseföreningen meddelade att man färdigställt den utredning som påbörjats med anslag från församlingen 1937. Resultatet var 7 nya ritningar från arkitekten Knut Nordenskjöld, som visade hur man genom tillbyggnad kunde inrymma krematorium i gravkapellet. Kyrkofullmäktige beslutade att instämman om att ett krematorium borde inrättas, men ville liksom beträffande urnlundarna invänta förslaget om nya begravningsplatsens utbyggnad. Man valde därför att lägga eldbegängelseföreningens skrivelse och ritningar till handlingarna och tacka för ett gott engagemang. Utbyggnad av nya kyrkogården: I fråga om en utvidgning av nya kyrkogården beräknades den dåvarande årliga åtgången på gravar i Orsa. Under 1930-talet ianspråktoes i medeltal 45 allmänna och 12 enskilda gravplatser årligen. Man beslöt att dessa tal skulle ligga till grund för den kommande utvidgningen. Det påtalades i samband med planeringen att gravarna på Orsa nya kyrkogård upptogs i tämligen lös sand, och att gravarna därför behövde göras större än på många andra håll. Vidare avsåg man meddela arkitekten att det i Orsa dittills alltid varit brukligt att placera kistorna i gravarna i öst-västlig riktning.</p>
1941	<p>Utbyggnad av nya kyrkogården: länsarkitekt Viking Göransson färdigställde sitt förslag till utbyggnad av nya begravningsplatsen i Orsa och överlämnade handlingarna till församlingen. Förslaget omfattade en utvidgning med 2580 gravplatser varav 427 familjegravar, 30 barngravar, 2077 enkelgravar och 46 urngravar, vilket beräknades fylla församlingens behov för 42 år. Krematorium: i förslaget ingick även förslag på plats för att bygga krematorium, men utan ritningar för en sådan byggnad. Kyrkofullmäktige beslöt att godkänna Viking Göranssons ritningar och en kostnadsberäkning för arbetet upprättad av ingenjör R Liljegren. I samband med beslutet påtalades att man skyndsamt önskade få fram ritningar och kostnadsberäkning för uppförandet av ett krematorium på föreslagen plats. Detta motiverades genom ökande efterfrågan på eldbegängelse som gravskick, samt att det fanns en möjlighet att genom detta gravskick minska behovet av begravningsplatser. I realiteten genomfördes emellertid inte förslaget helt enligt ritningarna, och inte heller i den omfattning som först avsågs.</p>
1942	<p>Begravningsbil: ett gengasaggregat installerades på församlingens begravningsbil.</p>

1943	<p>Urnlund på gamla kyrkogården: Svenska eldbegängelseföreningen inkom åter med skrivelse till församlingen om att en urnlund borde anläggas på den västra delen av gamla kyrkogården, men fick avslag eftersom församlingen önskade invänta den utvidgade delen av nya begravningsplatsen. Till följd av förslaget inleddes dock en diskussion i kyrkofullmäktige angående den gamla kyrkogårdens iordningställande. Det framhölls att detta skulle ske på bästa vis om det gjordes efter en enhetlig plan, och man uppdrog därför kyrkorådet att inkomma med ett förslag till omläggning av den gamla kyrkogården där man även inkorporerade ett förnyat övervägande kring att anlägga en urnlund där. Under året beslutades även att en särskild kommitté skulle inrättas för att överse arbetet med nya begravningsplatsens utbyggnad.</p> <p>Krematorium: Rörande krematoriefrågan hade arkitekt Viking Göransson inkommit med ritningar och kostnadsberäkning för en anläggning antingen med oljeeldad, eller eldriven kremeringsugn. Kostnaden för ett nytt krematorium ansågs emellertid för höga och man beslutade därför att försöka hitta sätt att få till ett billigare »och för socknens förhållanden mera lämpat« krematorium.</p>
1944	<p>Krematorium: Svenska eldbegängelseföreningens avdelning i Orsa hade fått en donation om 10 000 kronor från direktör Birger Olsson, som skulle användas för att uppföra ett krematorium i Orsa. Föreningen meddelade att dessa medel skulle komma att ställas till församlingens förfogande, om man valde att bygga ett krematorium i Orsa. Kyrkofullmäktige beslutade att tacksamt ta emot detta erbjudande och återblickade till arkitekt Knut Nordenskjölds föregående förslag om att inrätta krematorium i gravkapellet på nya begravningsplatsen. Detta skulle endast kosta en bråkdel av summan för ett helt nytt krematorium, och man beslutade därför att genomföra förslaget.</p> <p>Begravningssläpvagn: samma år beslutades även att församlingen skulle köpa en ny begravningsbil i släpvagnsutförande (alltså en begravningssläpvagn) från Hudiksvalls smides- och karosseriverkstad.</p>
1945	<p>Dödgrävaren: kyrkovaktaren och dödgrävaren i Orsa Hans Damm anhöll om att få avgå från sin tjänst med pension från och med 1 januari 1946, och beviljade avgång med en årlig pension om 1200 kronor.</p> <p>Kyrkogårdsnämnd: samma år beslutade kyrkofullmäktige att tillsätta en kyrkogårdsnämnd av fem personer, som skulle väljas första gången under decembersammanträdet för kyrkorådet 1945. Mandattiden gällde lika som för kyrkorådets ledamöter, och rådets uppgifter omfattande följande:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. En gång årligen företaga inspektion av kyrkogårdarna i Orsa och Skattunge, och om möjligt församlingens övriga kyrkogårdar. 2. Granska ritningar och förslag till gravar och gravanordningar samt utöva kontroll vid dessas verkställighet.

	<p>3. Uppgöra förslag till planteringar och nyanläggningar jämte övriga arbeten, som är av betydelse för kyrkogårdarna i deras helhet, och genom någon sin ledamot leda sådana arbeten.</p> <p>4. Mottaga beställningar av / anläggningar och / underhåll av gravar.</p> <p>5. Ansvara för vården av gravplatser, för vilka viss summa blivit erlagd som engångskostnad för framtida vård.</p> <p>6. Till kyrkorådet för vederbörlig åtgärd anmäla vanvård av gravar.</p> <p>7. Utfärda ordningsföreskrifter för kyrkogårdarna.</p> <p>8. Årligen upprätta och i god till kyrkorådet inlämna förslag till kommande års budget.</p> <p>9. Anställa och bestämma avlöningar åt arbetarna på kyrkogårdarna.</p>
1946	<p>Begravningssläpvagn: begravningssläpvagnen såldes då man kunde börja använda begravningsbilen igen, troligen till följd av krigsslutet och ökad tillgång på bränsle. Tidsbestämd gravrätt: Samma år bestämdes att man skulle göra ett tillägg i bestämmelserna för upplåtelse av enskild gravplats, så att den tidsbestämdes till 50 år. Det skulle dock vara möjligt att förlänga dispositionering av gravplatsen med 50 år i taget utan ytterligare avgift.</p>
1947	<p>Pris på enmansgravar: priset på enmansgravar fastställdes till 50 kronor från och med år 1947 på nya kyrkogården.</p>
1948	<p>Eldbegängelse: rektorn T Joh Hellman inkom med en skriftlig motion om att församling skulle bekosta eldbegängelse för församlingsmedlemmar i väntan på att ett krematorium färdigställdes i Orsa. Kyrkofullmäktige beslutade i enlighet med förslaget att bidra med 150 kronor för varje eldbegängelse av en församlingsmedlem.</p>
1949	<p>Urnlund: kyrkofullmäktige godkände ett förslag från kyrkorådet om att inrätta urnlund på gamla kyrkogården, vid kyrkan. Förslaget byggde på en äldre plan framtagen av byggnadsingenjör A Westman i juni 1937, men flyttades från den tilltänkta placeringen längs västra kyrkogårdsmuren till ett område längs södra kyrkogårdsmuren och kring sydvästra hörnet på kyrkogården. Förslaget godkändes av Kungl. Byggnadsstyrelsen 1950.</p>
1952	<p>Krematorium: kyrkofullmäktige beslöt att dra tillbaka ansökan om att få bygga ett krematorium i syfte att detta inte skulle ligga i vägen för att få bygga ett nytt församlingshem, vilket betraktades som mycket angeläget.</p>
1953	<p>Krematorium: eftersom frågan om att bygga ett krematorium verkade ställas på okänd framtid framfördes krav på att installera en hiss från källaren till ceremonirummet i Orsa gravkapell. Kyrkofullmäktige remitterade frågan till kyrkorådet för att utreda behovet av en sådan anordning, samt om det var praktiskt genomförbart. Det framhölls samtidigt att frågan om krematorium måste bli aktuell i och med nästa utvidgning av kyrkogården. Pris för urngravar: Samma år bestämde kyrkofullmäktige att höja priset på urngravar från 75 till 100 kronor och att detta pris skulle inkludera framtida vård och underhåll av gravarna på församlingens bekostnad.</p>

1954	Skötsel av gravvårdar: kyrkofullmäktige beslutade att församlingens övertagande av skötsel av gravvårdar skulle gälla 50 år i taget.
1963- 1972	Utbyggnad av nya kyrkogården: trädgårdsarkitekt R. Stintzing utarbetade från och med 1963 olika förslag till anläggning av nya gravkvarter på Orsa nya kyrkogård. I samband med detta utarbetades även förslag till omläggning av gravkvarter på den dåvarande kyrkogården. År 1969 presenterades en orienterande beskrivning av förslaget till utvidgning där det bland annat konstaterades att ett nytt område skulle förläggas i anslutning till den dåvarande kyrkogårdens östra gräns, på åkerjord av sandmylla på sandgrund. I samband med utvidgningen skulle det äldre staketet av gjutjärn flyttas ut och placeras kring områdets norra, östra och södra gränser. För att kunna genomföra detta förslags att man skulle flytta cirka 200 meter av staketets nordvästra delar, samt att den östra delen flyttades med rakt österut. Det nya området skulle innefatta cirka 11000 kvadratmeter mark och var tillräckligt för församlingens behov i 15 år. Utvidgningen genomfördes troligen kring 1970. År 1972 upprättades föreskrifter för beläggningen i de nya urnkvarter som tillkommit i och med utvidgningen.
1981	Minneslund: en minneslund iordningställdes på Orsa nya kyrkogård.
1982	Kyrkogårdsmur: puttskador på den södra kyrkogårdsmuren vid gamla kyrkogården reparerades.
1988	Utbyggnad av nya kyrkogården: ett reviderat förslag till ny utvidgning av Orsa nya kyrkogård presenterades av kyrkogårdsnämnden. Förslaget omfattade uppförandet av en så kallad ekonomigård, som skulle komma att förläggas till den norra delen av nya kyrkogården. Det är inte känt om förslaget genomfördes.
1990	Personalbyggnad på nya kyrkogården: en ny personalbyggnad färdigställdes på nya kyrkogården.
1993	Utbyggnad av nya kyrkogården: kyrkogårdsnämnden tog fram ett förslag till utvidgning av kyrkogårdarna i Orsa och Skattungbyn. Förslaget utarbetades i samarbete med Scandiakonsult.
1994	Nya ask- och urngravar på gamla kyrkogården: Länsstyrelsen godkände anläggningen av ytterligare kvarter med askgravar och urngravar på gamla kyrkogården.
1997	Utbyggnad av nya kyrkogården: Anbud inkom till församlingen för utvidgning av nya kyrkogården i Orsa. Arbetena påbörjades i april-maj 1997 och utfördes troligen enligt det förslag som framarbetades 1993.

Byn Slättberg i Orsa kring 1900-talets mitt. Tack vare realarvssystemet kunde byarna i Orsa socken växa sig större än i många andra delar av Sverige. I princip bildades nya gårdar i samband med varje generations-skifte. Socknens huvudbygd är belägen i dess sydvästra hörn, i Oreälvens dalgång och kring Orsajön. Foto: AB flygtrafik, Dalarnas museums bildsamling.

SOCKENBESKRIVNING OCH HISTORIK

Orsa socken

Orsa församling och socken har medeltida ursprung och omfattade fram tills 1607 även nuvarande Ore socken (som dock var kapellförsamling under Orsa redan från 1441). Till socknen hör även Skattunges kapellag. Socknens huvudbygd är belägen i dess södra delar, med vidsträckta och glest bebyggda skogsområden i norr. Den norra delen av socknen utgörs av Orsa finnmark, med byar som Emådalen, Hornberga, Kvarnberg, Näckådalen, Rosentorp och Untorp. År 1846 skiljdes överfördes de nordligaste delarna av Orsa finnmark till Los socken i Hälsingland. Området bildade sedermera Hamra kapellag med byar så som Fågelsjö och Hamra.

Bondesamhället och Orsa socken

Innan 1800-talets slut var de flesta av sockenborna i Orsa småbrukare. Genom en särskild syn på jordägande och arv hade socknens byar, i synnerhet under 1700-talet, kunnat växa sig ovanligt stora i förhållande till byar i andra områden i Sverige.

Realarvssystemet och gårdsnamn på gravvårdar

I Orsa delades vanligen all egendom och jord mellan samtliga barn i syskonskara vid arvskitte. Döttrarna ärvde dock hälften mot sönerna innan 1845. Denna så kallade realarvsprincip var dominerande i hela Övre Dalarna (där Orsa ingår) åtminstone fram tills 1800-talets slut, och i vissa socknar betydligt längre än så.

Befolkningen i Orsa var jämförelsevis fattig innan industrisamhällets genombrott vid 1800-talets slut. Många författare, däribland Erik Bengtsson¹ och Gerda Boëthius², har framhållit den ägosplittring som uppstod till följd av realarvet som en starkt bidragande orsak till detta. Åtminstone i Leksand, där realarvet noga undersökts ur ett annat ljus av författarna Ulf Sporrong och Elisabeth Wennersten, framträder dock att realarvssystemet var väl fungerande för att försörja en växande befolkning i Övre Dalarna åtminstone fram tills storskiftet, som i Leksand inträffade i början av 1800-talet. Även om gårdarna splittrades mellan flera arvingar vid varje generationsskitte kom de flesta att i praktiken genast återskapas. Den äldste sonen tog ofta över den befintliga gårdsplatsen och kunde genom strategiskt giftermål och köp eller byteshandel med jord behålla gården. De andra syskonen kunde i sin tur genom giftermål och medhavd arvslott bilda nytt bohag på en annan gård, eller om det fanns tillgänglig mark för nyodling etablera en ny gård intill den ursprungliga. Således växte byarna till att omfatta ett gytter av många jämförelsevis små gårdar.³

Även om befolkningen i regel var fattig var den mer socialt och ekonomisk jämlik i förhållande till befolkningen i andra delar av Sverige. De flesta sockenbor var jordägare och kunde således beteckna sig till bondeståndet. Få var obesuttna (egendomslösa), och även soldater ägde gårdar. Någon adel fanns det inte heller att tala om, även om det fanns flera så kallade ofrälse ståndspersoner i socknen. Dessa kunde exempelvis vara officerare, ämbetsmän eller företagare.

För att realarvssystemet skulle fungera var det viktigt att hålla noga koll på släktband och vilken jord som hörde till vilken gård. Byarna blev komplexa landskap inte bara av gårdar och markbitar, utan dessutom av släktskap och sociala band. Genom bruket av gårdsnamn gick det att sammankoppla individer med både mark och släktskap. Om man flyttade mellan gårdar tog man

1 Boëthius (red.), 1954

2 Boëthius (red.), 1957

3 Sporrong & Wennersten, 1995

*Djurhållning på Fryksås
fäbodrar i Orsa socken cirka
1934. Foto: Gustaf Reimers,
Dalarnas museums bildsam-
ling.*

vanligen det gårdsnamn som hörde samman med gården dit man flyttade. Detta gällde både kvinnor och män, men man kunde även kallas vid flera olika gårdsnamn. Vissa gårdsnamn härleder från en person, kanske anfader för en viss släkt, exempelvis Grunissa eller Matsers.⁴ På kyrkogårdarna i Orsa och Skattungbyn (liksom överallt i Övre Dalarna) är bruket av gårdsnamn mycket vanligt förekommande på gravvårdar. Detta är utmärkande i ett nationellt perspektiv och återspeglar på ett tydligt vis bondesamhället och realarvssystemet i Övre Dalarna. Gravvårdar med gårdsnamn bedöms i regel ha ett högt kulturhistoriskt värde.

Jordbruk, fäbodrar och bisysslor

Huvudsysslan för de flesta i bondesamhället var jordbruk och boskapsskötsel. Djurhållningen var särskilt viktig i Övre Dalarna. Tillgången till foder var avgörande för hur många djur som kunde hållas på var gård. Djuren var i sin tur avgörande för tillgången på gödsel, som behövdes för åkerbruket. En taktik för att kunna hålla en förhållandevis stor djurbesättning var fäbodbruket. Vid sidan av den bofasta så kallade bolgården i byn hade de flesta gårdarna del i

ett eller flera fåbodställen, dit man under sommarhalvåret flyttade djuren för skogsbete och mejeriproduktion. Det förekom även åkerbruk på de hemfåboddar som låg närmast byarna. Genom fåbodbruket kunde flera ekologiska zoner nyttjas i jordbruket. De som hade fåbodställe samlades i ett fåbodlag. Fåbodlagen var uppdelade på vallag, som anställde vallhjon för att bedriva själva fåboddriften. Många av de som arbetade på fåbodarna var kvinnor och flera sysslade med fåbodbruk under lejonparten av sina liv. Jemt Kerstin Andersson från Born (1879–1957, begravnen på Orsa nya kyrkogård: ON 10 A256) var en flitig fåbodbrukare och började valla redan i tioårsåldern, då hon följde med sin mor som hjälp. Hon arbetade på fåboddar som Lindorna, Prästboden och Laduberget ända tills 1944, då hon var 67 år gammal. År 1930 mottog Jemt Kerstin diplom och silverbägare från Hushållningssällskapet för sitt långvariga arbete på fåbodarna.⁵

I Orsa socken har slipstenstillverkning varit en avgörande bisyssla. Genom hantverk och försäljningsresor kunde bönderna skaffa kontanta medel som i sin tur kunde användas för att köpa exempelvis råg och sill. Slipstenstillverkningen utgick ifrån sandstensgruvor i Kallmorberget, där man bröt råämnen

Äldre slipsten från Orsa, tillverkad av sten från stengruvan i Mässbacken. Foto: Dalarnas museum.

5

Boëthius, 1953, 405

Den före detta masugnen i Bäcka början av 1900-talet. I Bäcka förädlades järnmalm från gruvor i Nedansiljan till tackjärn mellan åren 1697 och 1882. Därefter nyttjades anläggningen under en period som porfyrverk. Okänd fotograf, Dalarnas museums bildsamling.

som sedan förädlades till färdiga slipstenar på gårdarna. Redan på 1700-talet var stenbrytningen strikt organiserad. Den äldsta kända gruvordningen från 1793 fastställde bland annat arbetsformen med en gruvfogde som var förståndare vid brytningen, samt när och hur brytningen fick gå till. Brytningen skulle exempelvis skötas i gruvlag om minst tio man under en edsvuren förman. Den som bodde i socknen med eget hushåll, och som betalade kaplans- och skolmästarlön fick bryta slipstenar. I praktiken kom därför nästan hela den manliga befolkningen i Orsa socken att arbeta vid stenbrotten under någon period av året.

Den vidare bearbetningen av stenarna skedde hemma på gårdarna, inomhus i fjosen (ladugårdarna) eller i dåligt ventilerade hackstugor. Vissa lejde bort själva hackningsarbetet till specialister i byn eller annorstädes, och det fanns således personer som arbetade med slipstenstillverkning nästan året om. Hackade bonden själv utfördes sysslan under vintermånaderna. Många sockenbor ådrog sig stendammlunga genom arbetet med slipstenarna. Detta uppmärksammades redan av Carl von Linné under hans Dalaresa 1734, och av Abraham Hülphers 1756. Den senare beskrev att få av slipstenshuggarna blev

äldre än 40 år, och att häradsrätten belagt arbeten med slipstenar inne i fjosen med böter. Sannolikt övergick man då till att i högre utsträckning hålla till i portlider eller hackstugor.⁶ Arbetet i hackstugorna torde ingalunda ha varit bättre: de små byggnaderna inrymde vanligen 8–10 stenhuggare samtidigt och i syfte att hålla värmen inne var byggnaderna stängda under pågående arbete. Åkomman har lokalt kallats för såväl osskallsjoka som orsasjukan, bröstsjuka eller slipstenssot. Stenarna såldes av Orsabönderna själva på arbetsresor, eller köptes av bönder från andra närliggande socknar som begav sig ut på försäljningsresor. Många av Orsabönderna sysslade även med träkolsframställning under delar av året. Kolet kunde bytas mot bland annat livsmedel vid järnbruken i Fredshammar och Bäcka.

Järnframställning i Övre Dalarna – Fredshammar och Bäcka

I Orsa fanns två aktiva järnbruk mellan åren 1697 och 1882 – Bäcka och Fredshammar (ursprungligen kallat Fridshammar). Anläggningarna omfattade från början en masugn i Bäcka, och stångjärnshammare med två härdar i Fredshammar. Masugnen nyttjades för att förädla malm till tackjärn. Tackjärn, eller råjärn som det även ibland kallas, hade en kolhalt över 4 % och var därför för sprött för att smidas, valsas eller härdas. För att tackjärnet skulle bli användbart behövdes ytterligare förädling genom så kallad färskning. Färskningen syftade till att sänka kolhalten på järnet. Efter färskningen kunde järnet valsas eller smidas till långa stänger i en stångjärnshammare. Stångjärnshammaren nyttjades även i ett tidigare skede i processen i syfte att pressa ut kol och slagg från nyligen färskat järn.

Järnframställningen krävde vid sidan av tillgång på malm, stora mängder bränsle i form av kol samt vattenkraft för stångjärnshammarens kontinuerliga drift. En förutsättning för att kunna anlägga bruk i Övre Dalarna var att verksamheten inte skulle konkurrera med gruvbrytningen vid Kopparberget i Falun. Det geografiska läget, avlägset i förhållande till Falun, var en stor orsak till att bruken kom att anläggas i Orsa. Man ansåg även att verksamheterna skulle kunna vara bönderna i socknen till nytta, då det fanns möjligheter till arbete med kolning och körslor. Själva järnmalmen kom från gruvor i Åls socken och transporterades på båt eller pråm över Siljan till Orsa.

Verksamheten på Bäcka och Fredshammar tillkom på initiativ av en trio: översten Gustaf Heidenfelt, kaptenen Gotthard Wilhelm Schultz och landssekreteraren Jonas Folkern (som senare adlades Cedercreutz och blev landshövding i dåvarande Kopparbergs län). För att kunna uppföra anläggningar för järnframställning krävdes tillstånd från Bergskollegium – ett centralt ämbetsverk i Sverige vars syfte var att främja, leda och kontrollera gruvnäringen. Det var Bergskollegium som utfärdade de privilegiebrev som krävdes för att påbörja järnframställning och ämbetsverket kunde därmed bestämma i vil-

Både vid Bäcka och Fredshammar byggdes bruksherrgårdar med storjordbruk. Herrgårdarna omvandlades till semesterhem av Stora Kopparbergs Bergslags under 1900-talet, något skapade en genomströmning av turister i socknen. Foto: AB Flygtrafik, Dalarnas museums bildsamling.

ken omfattning, hur och var sådan verksamhet kunde uppkomma. När de tre initiativtagarna sökte tillstånd hos Bergskollegium för sitt företag avsåg man tillverka cirka 205 ton stångjärn per år för försäljning lokalt, till Norge eller via Söderhamn till Gävle och Stockholm. Privilegierna kom 26 november 1697 och medförde 6 års frihet från skatter som lindring för de stora kostnader som anläggandet av bruken medförde, samt att företaget ansågs vara till stor nytta för Orsabönderna. Trots återkommande svårigheter med produktion, ekonomi och egendom upprätthöll bruken sina respektive verksamheter alltigenom hela 1700-talet och under större delen av 1800-talet. Verksamheten förändrades dock över tid och har bland annat omfattat spiksmide, liebruk, tillverkning av stål för vapensmide och från 1868 ståltillverkning i bessemerverk vid Bäcka. Bessemerstålet kom från och med 1870 att nyttjas för tillverkning av järnvägsräls. Gävle-Dalabanan var den första järnvägen i Sverige som anlades med skenor av bessemerstål. I slutet av 1870-talet såldes Orsabrugen till Stora

Kopparbergs Bergslags AB och Korsnäs Sågverks AB och bruksdriften utom spiksmedjan lades ned 1882. Orsabrikens nedläggning var en del i en större omvandling av järnindustrin under 1800-talets senare hälft. I Dalarna kom många små bruk att läggas ned till följd av etableringen av Domnarvets Jernverk, som var en enorm anläggning för sin tid. Mer om Orsabrikens historia finns bland annat i Sixten Rönnows artikel *Järnbruken Bäcka och Fredshammar ur Orsa: en sockenbeskrivning del II*.

På gamla kyrkogården i Orsa finns många spår av Bäcka och Fredshammars bruk. Redan under 1700-talet göts gravvårdar i gjutjärn vid masugnen på Bäcka, och på kyrkogården finns fortfarande några järnhällar från denna period bevarade. Sannolikt tillverkades även järnstaket till gravar på bruket. Utöver det materialmässiga finns även titulerade gravvårdar som anknyter till brukens historia. Däribland gravvårdarna över bruksinspektör Jonas Ferlander, död 1832 och mästersedven A Berg död 1864. Den senare gravvården är

En av flygelbyggnaderna till Fredshammar 1949, innan den restaurerades för att inrymma semesterhem. Foto: Sven Berg, Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolags bildsamling i Dalarnas museums bildsamling.

ett gjutjärnskors sannolikt gjutet på Bäcka. Gravvårdar och gravanordningar med tydlig anknytning till bruken Bäcka och Fredshammar utgör tydliga spår av en för socknen viktig näring under bondesamhällets tid, och bedöms ha mycket höga kulturhistoriska värden.

Industrisamhället och Orsa socken

Under 1800-talets sista decennier skedde en omvälvande förändring av Sverige, som även kom att lämna betydande avtryck i Dalarna. Innan 1870 var de flesta av landskapets invånare jordbrukare med bisyssla. Efter 1870 introducerades nya förutsättningar inom såväl jordbruk som andra näringar, som med tiden ledde till en förskjutning från bondesamhället mot industrisamhället. Industrisamhällets stegvisa inträde i Orsa och Dalarna markeras bland annat av järnvägens tillkomst, en relativ ökning av det ekonomiska välståndet för många, bland annat till följd av skogarnas privatisering och möjligheten till att sälja avverkningsrätter samt förändringar av jordbruket exempelvis i form av storskiftet och införsel av nya odlingstekniker. Med industrisamhället kom även bildandet av nya sociala grupper genom folkrörelser, samt tätortsbildning med nya arbeten och sysselsättningar till följd. Över tid och särskilt under 1900-talet kom en allt högre andel av befolkningen att hålla lönearbete som sin huvudsakliga sysselsättning, och jordbruket kom att bli en bisyssla i den mån det fanns kvar. Gränsen mellan bondesamhälle och industrisamhälle är inte alltid glasklar. Många för bondesamhället typiska uttryck så som fåbodväsendet vidmakthölls längre än på många andra ställen i Orsa. Lika så förekom ännu kring 1900-talets mitt ett utbrett bruk av gårdsnamn på gravvårdar i socknen, vilket vittnar om ett särskilt förhållningssätt till bondesamhällets seder och bruk även senare i tiden.

Skogsbruket efter storskiftet

Under 1800-talet genomfördes storskiftet i Övre Dalarna. Storskiftet var en stor omarrondering som syftade till att samla varje gårds ägor till större sammanhängande enheter. I Orsa socken ägde storskiftet rum mellan åren 1859 och 1884. Storskiftet innefattade även socknens skogsmarker, och det var först i samband med detta som skogarna i Orsa kom att bli enskilda egendomar. Dessförinnan ägdes skogarna samfällt i byarna och socknen. I bondesamhället hade skogen ringa ekonomiska värden för socknens åbor. Dess främsta nytta var som betesmark eller till nyttjande för böndernas husbehov. Visserligen sysslade man med tillverkning av träkol, men då för en stängd marknad av järnbruk som hade inköpsmonopol på bränslevaror från skogen. Kring 1800-talets mitt fick skogen ett nytt ekonomiskt värde i och med sågverksindustrins framväxt. Tack vare flottningsväsendet kunde dessutom timmer från förhållandevis avlägsna skogsbygder så som Orsa tillvaratas som sågvirke vid sågverk som etablerades företrädesvis kring Runn i nuvarande Torsängs,

Vika och Stora Kopparbergs socknar. Vid sidan av den relativa välståndsökning som inträffade i bygden till följd av att bönderna började sälja avverkningsrätter till olika bolag tillkom även många arbetstillfällen inom skogen.

En tredjedel av socknens skogsmarker kom i samband med storskiftet att avsättas som en för socknen gemensam besparingskog. Strax efter storskiftets åbodelning, under 1880- och 1890-talen, såldes senvuxen skog inom besparingskogens område. Försäljningarna genererade nästan 10 miljoner kronor som avsattes som Orsa sockens skogsmedelsfond, genom vilken pengarna placerades i så kallade statsobligationer. Pengarna från besparingskogen skulle hjälpa till att bekosta bland annat skogens förvaltning och vård, understödja befolkningen i tider av missväxt, hjälpa till med skatter kopplade till jord och komma kommunen till nytta i frågor om läkarvård, fattigvård, folkundervisning, jordbrukets förbättring, utveckling av boskapsskötsel, förstärkning av

Timmerflottning vid Pilstupet, Emån i maj 1937. Skogsbruket blev en mycket viktig sysselsättning i socknen under industrisamhällets första skeede. Foto: Karl Sandels, Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolags Bildsamling i Dalarnas museums bildsamling.

Skogsarbetare och timmerstapel vid Pilstupet, Emån, maj 1937. Många sockenbor kom att säsongarbeta inom skogsbruket under 1900-talet. Det förekom även arbetskraft från andra delar av Sverige. Foto: Karl Sandels, Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolags bildsamling i Dalarnas museums bildsamling.

polisväsendet samt förbättring av vägnätet.⁷ Inkomsterna från besparingsskogen var mycket betydelsefulla för socknen, som 1904 beskrevs som Europas rikaste landskommun.

Skogsbrukets utveckling efter storskiftet återspeglas genom yrkestitlar kopplade till skoglig verksamhet, så som flottningsförman, länsskogvaktare, överskogsvaktare, skogsvaktare, jägmästare, trävaruhandlare osv. Det finns även personhistoriskt intressanta gravvårdar kopplade till skogsbrukets förändring i Orsa under industrisamhället.

Småbrukare i industrisamhällets första skede

Övergången mellan bondesamhälle och industrisamhälle var som nämnt inte definitiv och många av Orsas sockenbor livnärde sig åtminstone till del som småbrukare med säsongsbundna bisysslor in på 1900-talet. Många sysselsatte sig med skogsarbete om vintern och flottning från maj till senhösten, samtidigt som jordbruket och gården vidmakthölls. Andra bedrev jordbruk samtidigt som man hade hantverksorienterade bisysslor. Tack vare skogsbrukets framväxt efter storskiftet och en diversifierad sysselsättning med hantverk eller småindustri gick det att ackumulera kapital på ett sätt som troligtvis varit främmande för de flesta innan industrisamhällets intåg. Det var först i samband med detta som gravvårdar i beständiga material blev vanliga mer allmänt, vilket är mycket synbart på såväl Skattunge som Orsa nya kyrkogård. Industrisamhällets genombrott medförde på det stora hela en välståndsökning för många, även om samhället nog också kom att bli ännu mer tydligt skiktat i och med ojämn fördelning av tillgångar.

Orsa sockens järnvägar

Orsa fick sin första järnvägsförbindelse i form av sträckningen Mora-Orsa 1892, och kom därigenom att förbindas med Gävle genom Rättvik och Falun. Järnvägssträckningen ägdes av Falu-Rättvik-Mora Järnvägsaktiebolag där Orsa sockenmän var viktiga aktieägare. En flitig ivrare för järnväg till Orsa var den dåvarande landshövdingen Curry Treffenberg, som ansåg att järnvägsförbindelsen till Orsa skulle bringa en bättre konkurrenssituation för trävarupri- serna och därigenom gynna socknens besparingsskog med högre ekonomiska värden. Resonemanget tilltalade sockenmännen, och kommunalstämman i Orsa såg till att ordna lån till det bolag som först kunde lova att bygga järnväg mellan Orsa och Mora, vilket alltså blev FRMJ med invigning 1892. År 1894 byggdes en bro över Österdalälven i Mora, varvid den sedan 1892 befintliga sträckningen mellan Mora-Vänern också kom att förbindas med Orsa. Snart efterföljdes de första järnvägssträckningarna av förbindelserna Orsa-Bollnäs 1900 och Orsa-Sveg 1909. År 1919 köptes sträckan Orsa-Sveg av Statens Järnvägar och sträckan blev betydelsefull som en del av inlandsbanan med Orsa

7

Larsson, 1979, 12. Grindal, 1930, 17 ff.

station som en huvudstation. Orsa blev således en järnvägsknut, och med det nya transportmedlet uppstod förutsättningar för en mer omfattande tätortsutveckling på mark kring den nya järnvägsstationen. Järnvägarna medförde, förutom nya kommunikationsmöjligheter och förutsättningar för tätortsutvecklingen, nya yrkeskategorier. På kyrkogårdarna i Orsa socken finns gravvårdar med titlar anknutna till järnvägen, däribland banvaktare, lokomotivmästare, stationsförman, banmästare och stationsinspektör. Detta är ingalunda unikt för socknen, men gravvårdarna kan tillsammans berätta om järnvägens ankomst till Orsa och dess betydelse för utvecklingen av bygden under industrisamhället. Gravvårdar med titlar kopplade till järnvägsyrken bedöms ha höga kulturhistoriska värden.

Municipalsamhället och tätortstutveckling

Den 13 juli 1901 brandhärjades den gamla kyrkbyn i Orsa. Efter branden sökte de ledande i Orsas kommunalnämnd få till en mer ordnad bebyggelse i området kring järnvägsstationen och kyrkan. Kommunalnämnden ansökte därför hos länsstyrelsen om att få inrätta brandstadga och byggnadsstadga för rikets städer på ett område av dryga 80 hektar kring gamla sockencentrat, efter karta från kommissionslantmätaren L Rosengren upprättad år 1895. Länsstyrelsen godkände förslaget 1902 och den 14 juli samma år utfärdade landshövdingeämbetet i Kopparbergs län fyra grundläggande ordningsföreskrifter för det nygrundade Orsa municipalsamhälle. Fram tills kommunreformen 1971 var stad ett juridiskt begrepp som syftade på staden som en administrativ enhet under vissa regler. Under det sena 1800-talet utfärdades flera stadgor som syftade till att ordna upp frågor om bebyggelse, brandskydd, hälsovård och allmän ordning i städerna. Under samma period etablerades på många håll ny stadsliknande bebyggelse på landsbygden, vanligen till följd av järnvägens framdragning eller etablering av nya industrier. Dessa bebyggelseenheter var dock inte städer i juridisk bemärkelse och skulle således inte lyda under stadsstadgorna. Genom att bilda municipalsamhällen gick det att inrätta stadgorna även för områden som inte i juridisk mening var städer, och därigenom få en mer ordnad bebyggelse. Många tätorter i Övre Dalarna har varit municipalsamhällen under en period, vissa längre än andra. Det har emellertid aldrig funnits någon stad i området. Till följd av municipalsamhällets inrättande uppkom nämnder som skulle företräda viktiga sakfrågor. I Orsa infördes en byggnadsnämnd med tre ledamöter och suppleanter, samt även polismyndighet, magistrat och drätselkammare. Så småningom inrättades även hälsovårdsnämnd. Verksamheten var i huvudsak koncentrerad till samhällsutveckling med exempelvis vägbyggen, anläggning av vattenledningar och upprättandet av en stadsplan. Stadsplanen utarbetades av arkitekt P Hallman i Stockholm och antogs först 1924, efter att den genomgått många olika revideringar. Med stadsplanen kom även byggnadsbestämmelser som påverkade utformningen

av husen på samhället. Till följd av industrisamhällets etablering uppstod nya verksamheter i socknen, både i form av affärsrörelser, småindustrier och serviceinrättningar. Municipalsamhället stärkte den gamla kyrkbyns ställning som centrum för bygden även efter branden, då många sådana funktioner lokaliserades dit. Vid sidan av exempelvis affärsverksamheter och serviceinrättningar tillkom även några industrier som var betydelsefulla under 1900-talet, däribland en sågblads- och sågbågsfabrik, åkdonsfabrik, smidesverkstad och kättingfabrik. Municipalsamhället och de verksamheter som utvecklades påvisar en för industrisamhället typisk tätortsutveckling kring en järnvägs-knut. På kyrkogårdarna i Orsa återspeglas industrisamhällets tätortsutveckling företrädesvis genom titulerade gravvårdar över personer som haft viktiga positioner inom municipalsamhällets organisation (nämndemän m.fl.), samt även genom olika yrkestitlar som visar hur näringsfånget i municipalsamhället förändrades och diversifierades under 1900-talet. Det finns även personhisto-

Orsa municipalsamhälle med järnvägsstation och tätortslika bebyggelse uppförd i huvudsak efter sekelskiftet år 1900, under industrisamhällets första skeede. Foto: AB Flygtrafik ca 1935-1937. Dalarnas museums bildsamling.

riskt intressanta gravvårdar som berättar om municipalsamhället och tätortsutvecklingen under 1900-talet.

Bäcka porfyerverk

Under 1800-talets senare hälft avtog slipstenstillverkningen bland annat till följd av stora prisfall orsakade av ökad konkurrens från import. Kunskaperna i stenhuggning kom dock inte att förspillas helt. På socknens kyrkogårdar finns fortfarande flera gravvårdar i såväl sandsten som porfyr. De senare är tillverkade vid Bäcka porfyerverk med ämnen från Blyberg i Älvdalen. Porfyerverket startades av ingenjören Johan Alfred Melkersson från Aspeboda och hade verksamhet mellan 1885 och 1898. Vid sidan av gravvårdar tillverkades även vaser, urnor, ljusstakar, brevpresar med mera. På världsutställningen i Chicago 1893 ställdes man ut en elegant vas tillverkad vid Bäcka porfyerverk. Vasen fick första pris på utställningen och köptes av kejsare Wilhelm II i Berlin.⁸

Björken som karaktärsträd i Österdalarna

Ungefär kring sekelskiftet år 1900 blev björk att betraktas som ett slags symbolträd för Siljansbygden och Österdalarna. I Orsa planterades långa björkalléer längs gatorna på municipalsamhället, och även kring kyrkogårdarna. Resultatet är synbart på flygfotografier från tiden kring 1900-talets mitt, då de vuxna björkarna ger intryck av att hela samhället är en grönskande oas. Valet av just björk förefaller ha varit medvetet och även i exempelvis Leksand planterades stora mängder björk. Att trädslaget betraktats som ett symbolträd för kulturområdet gör att de björkar som finns på gamla och nya kyrkogården i Orsa bedöms vara av mycket högt kulturhistoriskt värde.

8 Boëthius, 1953, 626 ff.

Högrest porfyrobelisk på Orsa kyrkogård. Gravvården, som är rest över Häradshövdingen S V Dahlberg 1893 tillverkades med största sannolikhet på Bäcka porfyrværk. Ämnet kommer från Blyberg i Älvdalens socken.

KYRKOGRÅRDSHISTORIA

Medeltida kyrkogårdar

I och med kristendomens införande kom nya seder för begravning. Gravskicket innan kristendomen kännetecknas ofta av brandgravar (kremering), rika gravgåvor och att de markeras av gravhögar. Med kristendomen kom i stället jordbegravningar utan gravgåvor och på särskilt invigda platser: kyrkogårdarna. Dessförinnan kunde begravningen ske på gårds- eller bygravfält. En annan sak som utmärker det kristna gravskicket är kropparnas placering i öst-västlig riktning med ansiktet mot öster och soluppgången, i förberedelse på den yttersta dagen.⁹

Arkeologiska undersökningar vid bland annat Leksands kyrkogård har kunnat konstatera en del om förändringar av gravskicket i Dalarna under tidig medeltid. Det finns emellertid inte så mycket känt om de medeltida kyrkogårdarnas utseende ovan mark. Troligen var det kyrkogårdens inhägnad som gjorde platsen speciell, som markerade att platsen var vigd jord. Kyrkogårdsmarken utgjordes troligen av en gräsbevuxen yta. Kanske markerades gravar med en liten kulle åtminstone senare under tiden, och möjligen fanns gravmarkeringar i trä.¹⁰

Kyrkogården i Orsa är åtminstone till delar medeltida. Under inventeringsarbetet har dock inga källor som entydigt kan berätta om gravskicket på kyrkogården innan 1770-talet påträffats. Det finns inte heller några tydliga spår av kyrkogårdens äldsta historia kvar på kyrkogården, förutom de norra delarna av kyrkogårdsmuren som kan vara medeltida. Bårhuset i kyrkogårdens nordöstra hörn är troligen uppfört under stormaktstiden. De norra delarna av kyrkogårdsmuren utgör viktiga spår av anläggningens medeltida historia och har på grund av sin förmodat höga ålder mycket höga kulturhistoriska värden. Tillsammans med kyrkobyggnaden är kyrkogårdens äldsta delar nära sammanknutna med den historiska läsbarheten av Orsa sockens äldre historia och avgörande för förståelsen av socknens framväxt och livsförhållanden i äldre tider.

Begravningar inuti kyrkobyggnaden

Under medeltiden var det mycket ovanligt att någon tilläts begravas inuti en kyrkobyggnad. Med undantag för personer som gjort något mycket speciellt för kyrkan, så som stora donatorer, helgon och kungligheter begravdes personer från alla samhällsklasser på kyrkogården. Olika platser på kyrkogården hade olika status. Söder om kyrkobyggnaden och nära koret fanns de förnämsta gravplatserna. Under 1500- och 1600-talen blev det dock mer accepterat med begravningsverksamhet inuti kyrkobyggnaderna, särskilt i de större stä-

9 Carlsson [red.], 2016, 353 ff.

10 Andreasson, 2012, 12

Kalkstenshäll från 1600-talet med tidstypiska bildkonstmotiv inuti Orsa kyrka. Inuti kyrkobyggnaden finns ett antal gravhällar som återspeglar begravningsskicket i socknen för personer med stark social eller ekonomisk ställning under 1600- och 1700-talen.

derna.¹¹ Med tiden spreds även acceptans för begravning inuti kyrkobyggnader till landsbygden och särskilt under 1600- och 1700-talen uppläts gravar inuti många av Dalarnas sockenkyrkor. Det var emellertid nästan enbart personer med hög social eller ekonomisk status som fick begravas inuti kyrkorna. I många fall markerades gravarna av stora kalk- eller sandstenshällar, alternativt järnhällar som tillverkades lokalt. De äldsta bevarade gravvårdarna i Orsa finns inuti kyrkobyggnaden och restes troligen över präster eller ägare av bruken Bäcka och Fredshammar.¹² I artikeln *Kyrkorna i Orsa*, publicerad i *Orsa: en sockenbeskrivning I* från 1950 beskriver Gerda Boëthius de gravhällar, begravningsvapen och epitafium som då fanns i kyrkan: fyra kalkstenshällar varav en var läslig med initialerna G P V och A E D samt en gjutjärnshäll med inskriptionen LS. MAD. / EES PES. / AED. 1724. Det fanns även ett epitafium över Laurentius Petri Elfvius som var kyrkoherde i Orsa 1671–1696 samt delar av ett epitafium från 1751.¹³ Orsas äldsta gravvårdar, de som finns bevarade inuti kyrkobyggnaden, återspeglar stormaktstidens begravningsideal för personer med hög social eller ekonomisk status: gravvårdarna är uppförda enkom över personer som i sin samtid ansetts vara mycket betydelsefulla för socknen, eller haft stora ekonomiska tillgångar. Gravvårdarna är ovärderliga källor till äldre konst- och hantverkshistoria och bedöms ha mycket höga kulturhistoriska värden.

Utbyggnad under 1770-talet

Under 1770-talet härjade rödsoten i Orsa socken, och detta föranledde en rad anpassningar av begravningsskicket i socknen. Exempelvis beslöt man att inte längre öppna gravar där lik redan begravts, vilket tidigare varit brukligt. Istället skulle man begrava i det sydvästra hörnet av den dåvarande kyrkogården, bakom vapenhuset. År 1775 beslutade församlingen om att kyrkogården skulle byggas ut ett ansenligt stycke i riktning söderut på kyrkbyns och prästbordets gemensamma ägor. Detta så att man kunde undvika att begrava lik inuti kyrkobyggnaden och förhindra trängsel på begravningsplatsen¹⁴ – allt i enlighet med upplysningstidens renlighetsideal. Den enskilt största frågan som kom att behandlas i och med utbyggnaden var dock inte hygien, utan utformningen av kyrkogårdsmuren kring det nya området. År 1764 utfärdades ett kungligt brev som bestämde att kyrkogårdsbalkar skulle byggas som kallmurar med råsten. I Orsa hade man däremot sedan länge haft putsade murar fogade med kalkbruk, som enligt församlingen stått i några hundra år utan att behöva några större underhållsinsatser. Man ville inför utbyggnaden av kyrkogården uppföra likartade kyrkogårdsmurar som befintliga för att anläggningen skulle

¹¹ Andreasson, 2012, 18

¹² Boëthius & Veirulf (red), 1950, 145.

¹³ Ibid, 145 ff.

¹⁴ Boëthius & Veirulf (red), 1950, 246.

Den västra ingången till kyrkogården. De norra delarna av kyrkogårdsmuren kan vara medeltida. De södra delarna tillkom efter en utbyggnad under 1770-talet. I samband med utbyggnaden diskuterades utformningen av kyrkogårdsmuren flitigt.

bli enhetlig, samt eftersom man befarade att kallmurar skulle behöva repareras efter varje vinter. Det fanns dessutom rikligt med stenmaterial och tillgång på kalk i Orsa socken. Församlingen sökte tillstånd för att få uppföra muren hos flera instanser och fick slutligen godkänt från Överintendentsämbetet med underskrift av arkitekt Olof Tempelman. Ämbetet resonerade som sådant att den kungliga förordningen syftade till att stävja traditionen om att bygga kyrkogårdsbalkar i trä, och man därför kunde göra ett undantag för Orsa som hade god tillgång på kalksten. Ämbetet manade dock församlingen till att placera platta stenar ovanpå muren i syfte att få till bättre avrinning. Enligt ovanstående handlingar bör åtminstone vissa av murarna på norra sidan av kyrkogården vara uppförda som senast på 1600-talet (troligen tidigare) och murarna på södra delen under 1770-talets senare hälft. Murverken återspeglar dels kalkstenshantering och hantverk i socknen i äldre tider, dels markerar dem kyrkogårdens utbredning i äldre tider. Kyrkogårdsmurarna bedöms ha mycket höga kulturhistoriska värden.

Enskilda gravar och allmänna varv

Från 1700- och 1800-talen och fram till 1964, då man implementerade en ny lag om gravrätt, var de flesta begravningsplatserna i Sverige uppdelade enligt ett system med två olika gravtyper. Dels fanns så kallade köpegravar (ibland benämnda som enskilda gravar) som uppläts till en person eller familj för all framtid mot en fast avgift. Dels fanns allmänna gravar (ibland benämnda allmänna varv) som uppläts utan avgift under 40 år. Bland de allmänna gravarna räknades ibland fattiggravar, som var helt avgiftsfria och bekostade av fattigkassan. Ibland räknades fattiggravarna som egna områden. De allmänna gravarna och fattiggravarna belades ofta kronologiskt, i samma ordning som människorna gick bort. De köpta gravarna å andra sidan tillät köparen att i viss mån välja placering. Två principer fanns, antingen att hela kvarter uppläts åt olika typer av gravar inordnade efter hur hög avgift ägaren måste betala, eller att förlägga de köpta gravarna längs kyrkogårdsmuren och grusvägarnas kanter.¹⁵

Orsa nya kyrkogård var redan från början planerad så att allmänna och enskilda gravar delades upp rumsligt. Mot gångarna och i yttervarv fanns större köpegravar och mitt i kvarteren öppna gravfält för allmänna gravar. När den nya kyrkogården byggdes ut under 1940-talet efter arkitekt Viking Göranssons ritningar fortsatte beläggningen med åtskilda allmänna och enskilda gravar. Uppdelningen mellan allmänna och enskilda gravar är fortfarande mycket tydligt läsbar på kyrkogården, i synnerhet i dess äldsta delar och i utbyggnaden från 1940-talet. Kvarvarande gravvårdar i allmänna varv bedöms i regel ha mycket höga kulturhistoriska värden, eftersom strukturen på ett mycket tydligt vis återspeglar äldre tiders grav- och samhällsskick i Orsa socken och även Sverige som stort.

15

Andréasson, 2012, 50. Theorell m.fl., 2001, 17–18.

Ovan, förhållandevis välbevarade allmänna varv på Orsa nya kyrkogård.

Till vänster, gravvårdar som tillkommit i allmänna varv på Orsa nya kyrkogård. I de äldsta kvarteren finns flera gravvårdar i trä med säregen utformning, sida vid sida med gravvårdar som har en för perioden 1900-1925 mer tidstypisk utformning.

Förindustriella gravvårdar i Orsa socken

Vid sidan av de gravhällar i kalksten och järn som finns placerade inuti kyrkobyggnaden finns även några enstaka förindustriella gravvårdar av gjutjärn bevarade ute på gamla kyrkogården. De flesta av dessa gravvårdar tillverkades troligen vid Bäcka eller Fredshammar, alternativt söderut i Dalabergslagen: åtminstone ett gjutjärnskors kommer från Falu nya gjuteri. Vid sidan av ovan nämnda gravvårdar i järn fanns det förut en uppsättning med unika gravvårdar i trä bevarade på gamla kyrkogården. Dessa var emellertid borta vid tillfället för inventeringen. På nya kyrkogården har dock traditionen med gravvårdar i trä vidmakthållits genom de allmänna varven, även om den typ av mycket välsnidade gravbrädor som funnits på gamla kyrkogården inte går att återfinna på nya kyrkogården idag. Alla gravvårdar i järn och trä på såväl nya som gamla kyrkogården kan berätta om äldre hantverkstraditioner i Orsa socken och Dalarna, och bedöms därför i regel ha mycket höga kulturhistoriska värden.

Kyrkogården som park

Under 1800-talet började kyrkogårdar och begravningsplatser betraktas som arkitektoniska anläggningar. I början av 1800-talet organiserades nya kvarter på begravningsplatser i större städer ofta med en stram och symmetrisk plan och förutbestämda gångsystem. Inspirationen kom från andra europeiska länder och Tyskland var ett föregångsland.¹⁶ Ungefär samtidigt blev det populärt att plantera stora mängder träd och buskar.¹⁷ Särskilt vanligt var olika former av trädkransar. Till en början planterades träden och buskarna för att de ansågs fylla en hygienisk funktion. Man trodde bland annat att växtligheten kunde rena luften från sjukdomar och gifter. Vidare under 1800-talet fick träden mer av en estetisk betydelse, då begravningsplatser och kyrkogårdar inte skulle leda till tankar på död eller begravning, utan i stället upplevas som grönskande, rekreativa platser. Begravningsplatsen kunde vara en park bebodd av de döda, till tröst för de levande.¹⁸

Den äldsta bilden som under inventeringen påträffats över Orsa kyrkogård är från 1866 och är tagen av de kringresande fotograferna Ekelund och Hedlund. På bilden förefaller kyrkogården inte ha mer än mycket knapphändig växtlighet, vilket antyder att de parkideal som fick genomslag på andra håll i landet lät sig vänta innan de kom till Orsa. På andra bilder från tiden kring sekelskiftet år 1900 syns en trädkrans, som troligen planterades under 1890-talet. Orsa gamla kyrkogård slutade användas i begravningsändamål 1898 och i samband med detta kom ett förslag om att omdana den till en mer regelrätt parkanläggning. Troligen genomfördes också detta eftersom en uppmätning av gamla kyrkogården från 1916 visar en parklika träd- och vägstruktur med

16 Bengtsson & Bucht, 1992, 24–27

17 Ibid, 28. Andréasson, 2007, 28

18 Theorell m.fl., 2001, 497

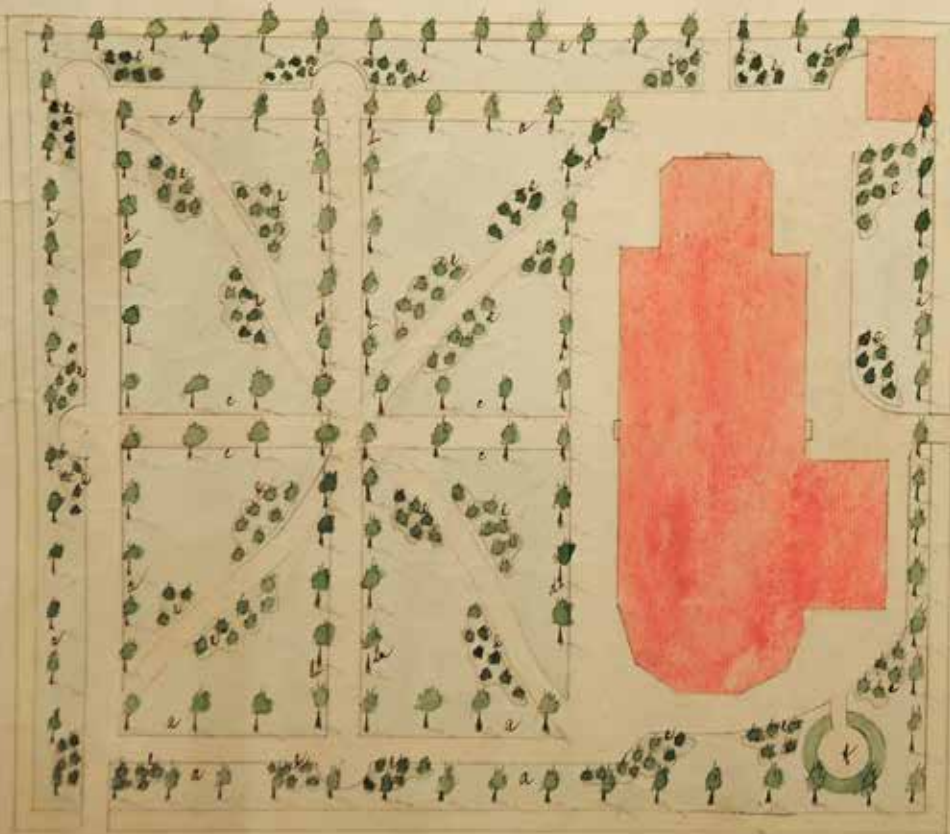
Ovan, Orsa kyrka och kyrkogård cirka år 1900. På bilden syns en trädkrans med unga björkar kring kyrkogården. Okänd fotograf. Dalarnas museums bildsamling.

Till vänster: gravvård av gjutjärn i gotisk stil från 1864, troligen gjuten vid Fredshammar eller Bäcka. Gravvården är rest över mästersmeden A Berg med familj.

Förslag till Parkanläggning
 på
 Orsa Kyrkogård

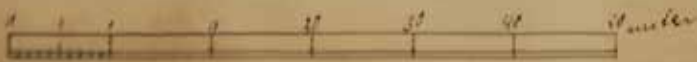
Förklaring

a Björkar	80 st
b Cypripas	17 "
c Quercus och Hageon	15 "
a Lärnar och Lindar	10 "
e Rydnads buskar	180
f Bård af bryor	60

Specifikation

<i>Amelanchier canadensis</i>	1150
<i>Corylus avellana</i>	15 "
<i>Salix</i> 5	5 "
<i>Cornus alba</i>	5 "
<i>Crataegus coccinea</i>	3 "
<i>Elaeagnus argentea</i>	10 "
<i>Ruscus aculeata</i>	5 "
5 <i>Saxifraga</i>	5 "
5 <i>Rhynchospora</i>	4 "
<i>Prunus padus</i>	5 "
2 5 <i>aculeolata</i>	2 "
<i>Rhamnus Frangula</i>	4 "
<i>Rosa rubrifolia</i>	4 "
<i>Viburnum (diverse sorter)</i>	20 "
<i>Salix</i> (5)	50 "
<i>Spiraea</i> (5)	50 "
<i>Sambucus racemosa</i>	4 "
<i>Lyringa chinensis</i>	5 "
5 <i>jasminae</i>	5 "
5 <i>auricularis</i>	5 "
<i>Wiburnum Opulus</i>	1500

Ovan, planskiss och planteringskarta över Orsa kyrkogård från tiden kring sekelskiftet år 1900. Den gamla kyrkogården slutade nyttjas för begravning 1898 och iordningställdes därefter till en tidstypisk parkanläggning. Källa, Orsa kyrkoarkiv i Uppsala landsarkiv.

Till höger, den karaktäristiska lindallé som är planterad i mittaxeln på Orsa nya kyrkogård har troligen funnits sedan anläggningen tillkom under 1890-talet, och vittnar om 1800-talets parkideal.

Flygfotografi över kyrkogården cirka 1966. Den parklika karaktär som etablerades efter sekelskiftet år 1900 var fortfarande under 1960-talet delvis intakt avseende växtlighet och rumslig dispositionering. Foto: AB Flygtrafik. Dalarnas museums bildsamling.

trädkrans, gångvägar, buskage och bersåer. Även om kyrkogården vid tillfället »låg i träda« till sin funktion som kyrkogård, förefaller man alltså ha omvandlat anläggningen till just en park. Detta är intressant av många anledningar, inte minst med anledning av den för 1800-talet typiska företeelsen om att kyrkogårdarna skulle kunna nyttjas som rekreativa platser. Kyrkogården har genomgått ytterligare förändringar under 1900-talet, bland annat till följd av att den åter kommit att nyttjas för begravingar (aska och urna). Bland annat har växtligheten och gångvägarna förändrats. Orsa nya kyrkogård planerades redan från början med hänsyn till växtlighet och planteringar, som ordnades efter ett förslag från trädgårdsmästaren E Bruno. Den äldsta delen av nya kyrkogården karaktäriseras idag av sina många alléer med björkar och lindar, vilka sannolikt härstammar från tiden då anläggningen först byggdes. Kvarvarande äldre träd och grusgångar både på Orsa kyrkogård och Orsa nya kyrkogård bedöms ha höga kulturvärden eftersom de återspeglar de parkideal som var tongivande vid utformning av kyrkogårdar under det sena 1800-talet.

Kyrkogårdar och gravvårdar kring sekelskiftet år 1900

I samband med industrisamhällets successiva intåg efter 1870 förändrades många kyrkogårdar. Fler fick möjligheter att skaffa gravvårdar i beständiga material, och personer med mycket pengar kunde på betydligt större gravmonument. Industrimässig tillverkning och förbättrade kommunikationer ledde samtidigt till en större enhetlighet i gravvårdsbeståndet nationellt. Bland annat trycktes mängder av gravvårdskataloger och priskuranter som kom att påverka utformningen av gravvårdar i hela landet. På många kyrkogårdar täcktes gravarna med sand- eller gruskullar, vilket tillsammans med gravvårdarna skapade en särskild karaktär som många nog idag förknippar med gamla kyrkogårdar. I synnerhet den äldre delen av Orsa nya kyrkogård präglas fortfarande starkt av de kyrkogårdsideal som kom med industrisamhället. I områdena A och B finns en rik mångfald av gravmonument tidstypiska för tiden kring sekelskiftet år 1900. Vissa köpegravar har fortfarande stenramar och är sandtäckta. De gravar med tydlig sekelskifteskaraktär som finns bevarade på Orsa kyrkogård samt på de äldsta delarna av Orsa nya kyrkogård bedöms ha mycket höga kulturhistoriska värden.

Harmoni, skönhet och lugn – kyrkogårdsideal 1920-1950

De kyrkogårdsmiljöer som tillkom i industrisamhällets första skede kom redan under 1910-talet att bli forum för en intensiv debatt. Arkitekter och formgivare kritiserade det sena 1800-talets heterogena kyrkogårdsmiljöer för att vara

röriga och dominerade av serietillverkade och skrymmande gravanordningar i sten. Arkitekten och formgivaren Torsten Stubelius omnämnde exempelvis den Norra kyrkogården i Stockholm som:

»En stämmingslös öde stenöken, utan rumsbegränsning. Ändlösa schackbrädsindelade fält, som till och med lida brist på träd och skylande planteringar. Öfverallt dessa fula kistliknande grafkullar, som störa sinnet, som väcka känsla af att den döde ligger därinne, ofvan jord, föga skyddad af lösa torvor. Det är sparsamt med gräsmattor, som åtminstone i någon mån kunde förmedla öfvergången med naturen; mest står marken lika tröstlöst jordsvart som de höga polerade granitvårdar, hvilka öfverallt bryta och irriterar landskapets linjer, frott mot luften som de alltid stå. Det finns knappt ett monument med vacker form och vacker inskrift, få i lämpligt material, inga som lämpats för terrängen än mindre efter monumentet bredvid. Råast verkar själva vårdarna, alla dessa obelisker, afbrutna kolonner och träkorsformer i svart polerad granit, och nu som sista modet de på ena sidan polerade bautastenarna. Värst är kanske den vita marmorn.«¹⁹

Debatten utmynnade i ett nytt tänk kring kyrkogården som arkitektonisk miljö. Genom konstnärligt enhetlig ledning och stilriktning skulle nya och vackrare former skapas i maskinernas tidsålder. Ledord var harmoni, skönhet och lugn. Kyrkogården skulle bli en plats som gav ett jäktat och upprivet sinne lugn och försonlig stämning. Den skulle ge en känsla av frid och vilande allvar, och skänka ro. Inspirationen hämtades ofta från förindustriella begravningsplatser och äldre landsortskyrkogårdar.

Det ansågs viktigt att den moderna kyrkogården skulle präglas av horisontell sammanhållning. Gravvårdar i nytillkomna områden skulle därför helst placeras i enhetliga rader mot en fond i form av en mur eller en rygghäck. Rygghäckarna höll samman den horisontella linjen och skapade enhetlighet, samtidigt som de kunde användas för att dela in kyrkogården i harmoniska och lugna rum. I de fall då tillämpning av rygghäckar inte var möjligt rekommenderades liggande hällar.²⁰

Den första utbyggnaden av Orsa nya kyrkogård ägde rum under 1940-talet efter ritningar som upprättades av länsarkitekten Viking Göransson 1941. I originalritningarna från 1940 och de tillhörande arbetshandlingarna från 1940–41 syns en storartad begravningsplats utlagd enligt ett tidstypiskt helhetstänk, med företrädesvis allmänna varv i norr och familjegravar samt urngravar i söder. I den västra delen av området fanns en större krematorium med tillhörande ekonomigård och ceremoniplats utritade. Endast en knapp tredjedel av den tilltänkta anläggningen genomfördes dock enligt Göranssons planer, men det området utformades och har till stor del bevarats i enlighet med hur det såg ut och beskrevs i de ursprungliga handlingarna. Den söd-

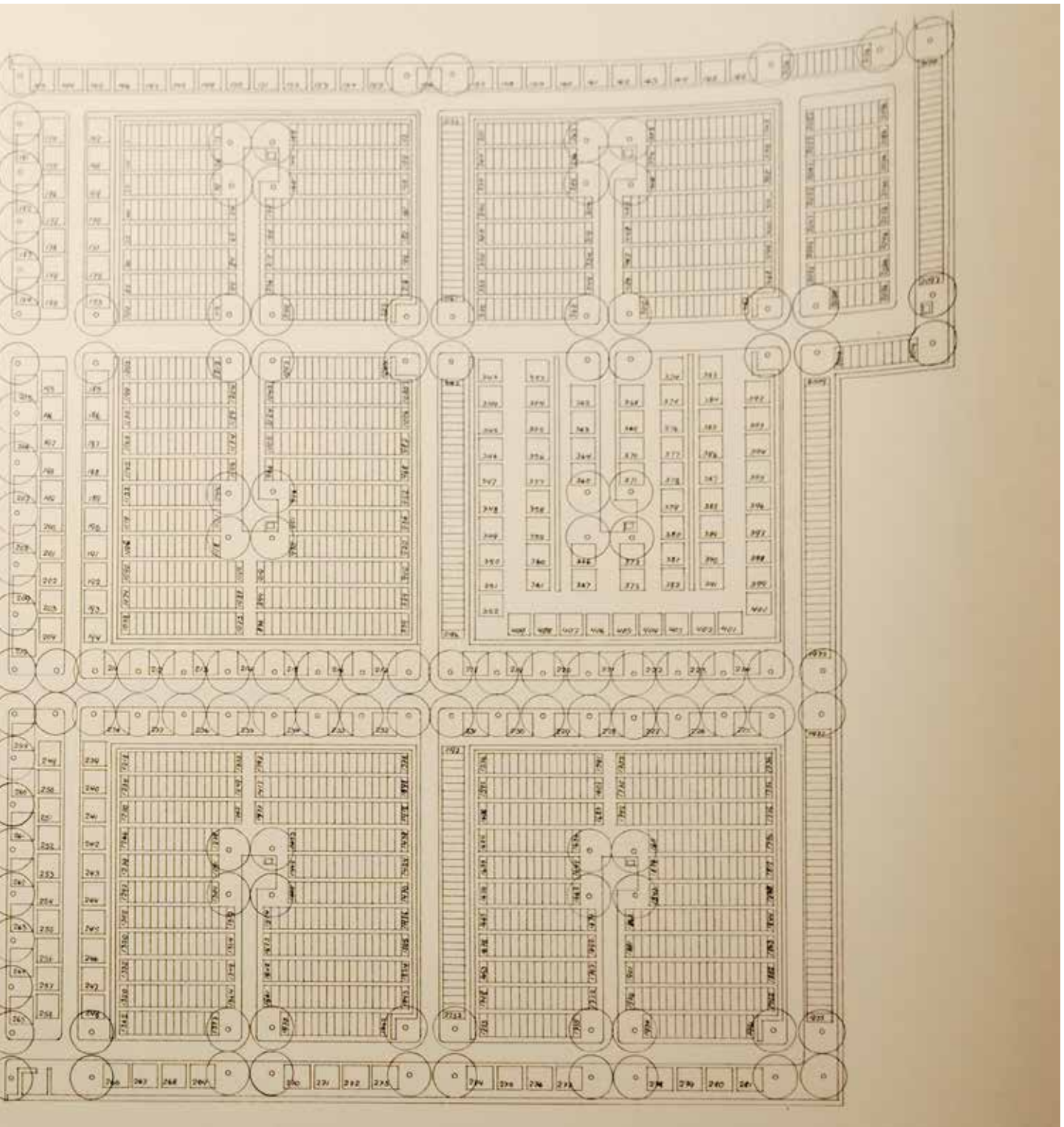
19 Zachrisson och Kempff, 2007, s. 80–81

20 Andreasson, 2012, s. 82–83 Tom Pinch, 1918

Ovan, vy mot södra yttermuren på den östra delen av Orsa nya kyrkogård, som tillkom tillkom efter 1940-talet. Det öppna området som syns i förgrunden ligger söder om kyrkogården.

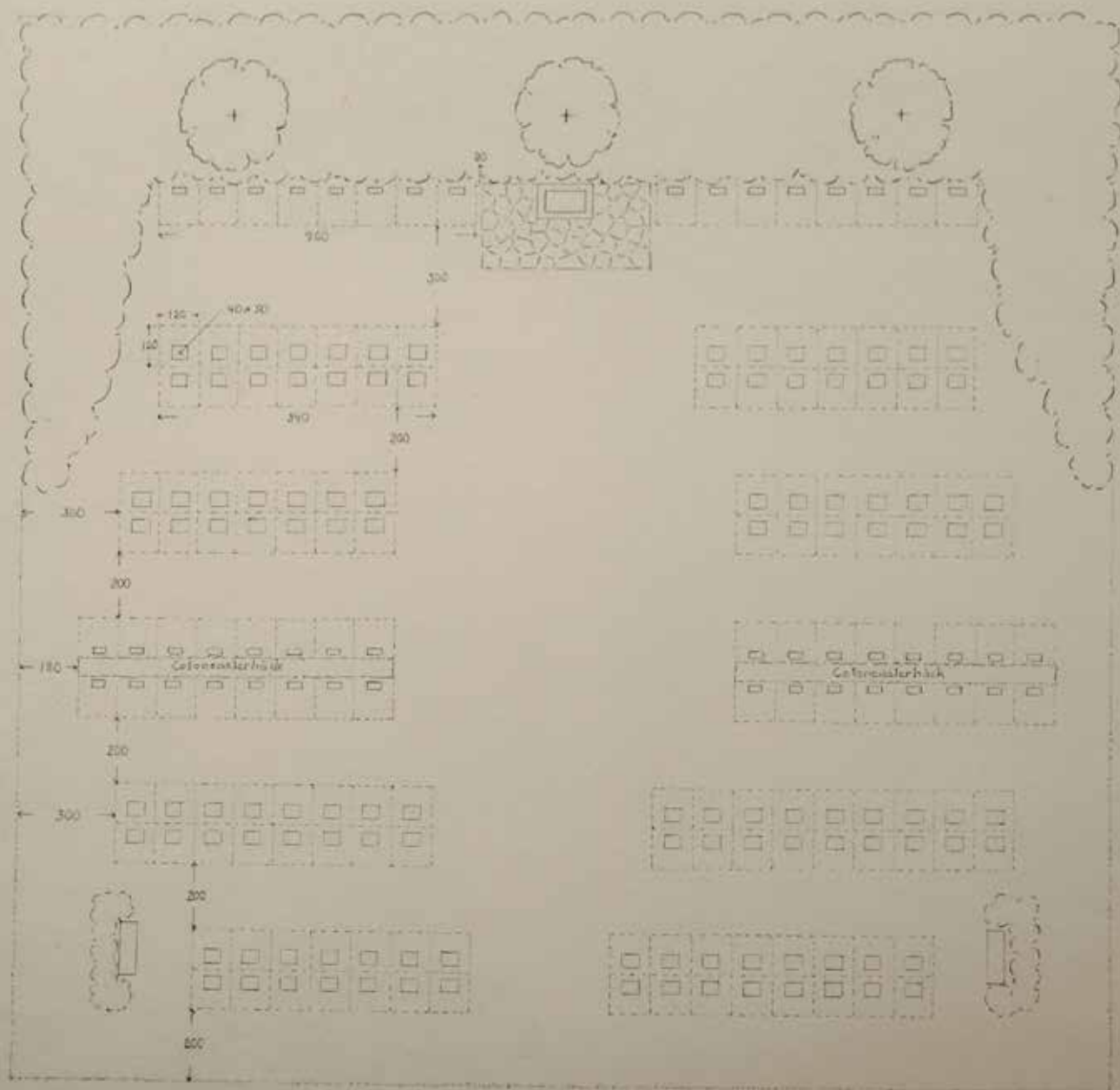
Till vänster, gravvård från tiden kring 1900-talets mitt på den äldsta delen av kyrkogården. Även kyrkogårdens äldre delar kom att påverkas i och med de modernistiska kyrkogårdsidealens successiva genomförande.

Ritning för utbyggnad av kyrkogården ritad av länsarkitekten Viking Göransson 1940. Endast den övre (västra) delen av ritningen genomfördes dock enligt Göranssons planer. När det var dags för nästa utbyggnad åren 1963-1972 biträdde trädgårdsarkitekten R. Stintzing församlingen med nya ritningar och planer. Källa, Orsa kyrkoarkiv, ULA.

Orsa Kyrkogård

Karta över urnkvarter
på nya kyrkogården.

Trädgårdsarkitekt R. Stintzings ritning över urnlund på Orsa nya kyrkogård från 1972. Anläggningen genomfördes i princip enligt förslaget och är idag välbevarad från tiden då den tillkom. Källa, Orsa kyrkoarkiv, ULA.

ra delen av området består av familjegravar och urngravar, som är anlagda ovanpå en terrass med murblock av Orsasandsten. I mellan varje enskild rad med gravar finns häckar som bidrar till horisontell sammanhållning, och området inramas även i ytterkanterna av en trädkrans med björkar. I den norra delen av området finns både familjegravar och allmänna varv, dock inte enligt den exakta disposition som visades på den ursprungliga planen. Antalet allmänna gravar är lägre till antalet, men placerade på ett likartat vis som på planen. Utbyggnaden från 1940-talet motsvaras av de nuvarande kvarteren 9 och 10 (områdena C och D senare i denna rapport), vilka tillsammans tydligt återspeglar de kyrkogårdsideal som var rådande under perioden 1920–1960. Områdets växtlighet med rygghäckar, björkar och andra planteringar samt gravvårdarnas enhetliga höjd återspeglar vurmen för grönska och horisontell sammanhållning och egenskaperna bedöms ha höga kulturhistoriska värden. De arkitektritade detaljerna i form av terrassmuren i sandsten och även en brunn i områdets norra del vittnar om ett större helhetsgrepp i planeringen av kyrkogårdar under 1900-talet, samt hur arkitekterna fick större inflytande och betydelse för kyrkogårdarnas utformning sammantaget. I synnerhet sandstensmuren och andra detaljer i sandsten återknyter även till socknens geologiska och historiska förutsättningar och dessa bedöms därför ha mycket höga kulturhistoriska värden.

Utbyggnad 1963-1972

Åren 1963–1972 skedde ytterligare utbyggnader av Orsa nya kyrkogård, dock enligt nya ritningar av trädgårdsarkitekt R. Stintzing. I samband med detta tillkom kvarteren 11–13 (områdena E och F senare i rapporten) samt troligen även kyrkogårdens minneslund. Till Stintzings utbyggnad finns inte lika utförliga helhetskartor som för 1940-talets utbyggnad. De kartor som finns är emellertid mer detaljerade, och visar en hög medvetenhet i fråga om detaljutformning, placering av växtlighet samt rumslighet. Ritningarna visar bland annat utformningen av de karaktäristiska sandstensbrunnar som finns utplacerade inom ovanstående områden, och som vittnar om en hög arkitektonisk ambitionsnivå för området. Området är välbevarat från tiden då det tillkom i avseende på gravvårdar, detaljer och växtlighet. I synnerhet kvarter 11 (område E) som ursprungligen var en urnlund, är bevarat mycket likt sin ursprungsritning och bedöms sammantaget ha höga kulturhistoriska värden. Sandstensdetaljer i form av exempelvis brunnar och tappställen återknyter till socknens geologiska och historiska förutsättningar samt vittnar om en hög arkitektonisk ambitionsnivå, och bedöms därför ha mycket höga kulturhistoriska värden. Urnlunden återspeglar även eldbegängelsens ökade betydelse under 1900-talet.

Eldbegängelse

I Europa spreds under 1800-talets andra halva idéer om fördelarna med eldbegängelse gentemot kistbegravning. Bakgrunden var främst att hygieniska problem hade uppstått på metropolernas begravningsplatser på grund av den snabba urbanisering som skedde. I syfte att skapa opinion bildades särskilda eldbegängelseföreningar. De första föreningarna kom 1874 och Sveriges första grundades 1882, till en början under namnet *Svenska Likbränningsföreningen* (idag Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund). Eldbegängelseföreningarna ivrade för byggnationen av krematorier, vilket ledde till att Sveriges första försökskrematorium byggdes 1887 i Hagalund, Solna. Fram till och med 1930 byggdes bara fem krematorier i Sverige, men sedan ökade takten och hela arton byggdes bara under 1930-talet. Till en början omfamnades idén om eldbegängelse främst av den bildade borgerligheten, men allteftersom Svenska kyrkan från 1930-talet började anamma kremering blev det vanligare även hos övriga delar av befolkningen.²¹ I dag sker omkring 80 % av begravningsarna genom kremering.

Gravskick för aska och urnor

I dag förekommer fem särskilda begravningsformer för kremerad aska: kolumbarium, urngravar, minneslund, askgravlund och askgravplats. Förutom dessa så är det även möjligt att begrava en urna på en gravplats som är anpassad för kistor, exempelvis en äldre familjegrav.

- Ett kolumbarium är en byggnad eller mur som har nischer för urnor eller kistor. Efter att urnan placerats i nischen stängs den igen med en platta som fungerar som en gravvård.
- Urngravar är gravplatser som är mindre än kistgravplatser men med plats för sex till nio urnor eller askor. Det är vanligt att ha en gravvård till en urngrav.
- Minneslundar erbjuder en anonym och gemensam begraving. Där kan askor grävas ned eller strös ut utan att de anhöriga närvarar, och gravvårdar eller namnplaketter får inte förekomma. På minneslundar finns gemensamma smyckningsplatser. Minneslundar i Sverige började förekomma från 1959.
- En askgravlund är liksom minneslundan gemensam, men till skillnad från den inte anonym eftersom det där finns en gemensam plats för namnplaketter. Till askgravlundan hör ett gravområde där askor gravsätts, utan gravrätt.
- Askgravplatser är inte gemensamma på samma sätt som askgravlundar eller minneslundar, men har till skillnad från urngravar en begränsad gravrätt på 25 år. Utseendet och utsmyckningen är bestämd

21

Ekström, 2007

av kyrkogårdsförvaltningen, som även står för skötsel och plantering under tiden för gravrätten. Askgravplatser möjliggör att anhöriga kan vila tillsammans, med namnplaketter som markerar platsen.²²

På senare tid har det allmänna gravskicket mer och mer gått från kistgravar med full gravrätt till olika former av askbegravning, anonym eller ej, med utan lika stark gravrätt. Det går att spekulera i förklaringar till varför, men en som brukar lyftas fram är att befolkningen i dag är mer rörlig än i äldre tider och därför inte lika benägna att vilja ha beständiga gravmonument i hemsocknen som de efterlevande måste underhålla. För att möta dessa behov är det vanligt att kyrkogårdar och begravningsplatser i dag anlägger askgravlunder eller askgravplatser som erbjuder enkla men namngivna gravplatser.

Orsa församling kontaktades av den lokala Eldbegängelseföreningen 1937 med fråga dels om att inrätta ett krematorium, dels att få iordningställa en urnlund på gamla kyrkogården. Frågorna behandlades flitigt under hela 1940-talet. Arkivhandlingarna återger inte på ett entydigt sätt hur frågan om krematorium slutligen kom att lösas. En första urnlund kom dock att inrättas på gamla kyrkogården efter 1950, vilket markerar eldbegängelsens succesiva genombrott i socknen. Senare har både urnlund och minneslund tillkommit på Orsa nya kyrkogård. Minneslundens återspeglar särskilt tydligt hur eldbegängelsen blev allt viktigare som begravningskick under det sena 1900-talet och bedöms därför ha höga kulturhistoriska värden.

Urnlund på Orsa nya kyrkogård som började beläggas cirka 1972, efter ritning av trädgårdsarkitekt R. Stintzing. Området kallas kvarter II (område E).

22 Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund, 2017

Tidstypiska gravvårdar från 1900-talets början. Alla gravvårdar som syns ovan är hämtade från en priskurant som distribuerades av F.L. Hellströms stenhuggeri i Örebro 1915. Källa: Dalarnas museum

Gravvårdskronologi

I samband med industrisamhällets intåg ökade antalet gravvårdar i beständiga material. I Sydsverige blev det vanligare med gravstenar. Dessa smyckades ofta med naturromantiska eller medeltidsinspirerade, nygotiska motiv.²³ I Dalarna dominerade troligtvis gravvårdar i trä och gjutjärn åtminstone fram tills 1890-talet.

1890–1900 – Obelisker och kors i granit och diabas

Kring 1890 inföll en ny rikstäckande trend med strama klassicistiska gravstenar i granit och diabas. De nya gravstenarna var i hög grad industrimässigt tillverkade vid större stenhuggerier och såldes via återförsäljare med hjälp av kataloger och priskuranter. Det blev särskilt vanligt med olika varianter av diabasobelisker och stora kors. Den lokala tillverkningen fortsatte men anpassades efter de stora stenhuggeriernas utbud. På så sätt minskade de regionala särdragen och kyrkogårdarna blev mer likartade över landet.²⁴

1900–1920 – Bautastenar och stora gravanordningar

Runt sekelskiftet 1900 kom de första storskaliga nationalromantiska gravanordningarna ut på marknaden. Den nationalromantiska trenden växte och under 1910-talet blev bautastenar och andra monumentala gravanordningar med sand och grus vanliga bland välbärgade invånare. De nationalromantiska gravvårdarna föddes ur en kritik mot 1800-talets historiserande blandstilar.

²³ Andréasson, 2012, 36

²⁴ Ibid., s. 37 & 74

Det utbredda bruket av nygotik och nyklassicism ansågs ha lämnat perioden 1850–1890 utan någon egen stil. Kritiken användes för att legitimera tillkomsten av en ny och modern stil anpassad för det nya århundradet.²⁵

Gravvårdar i de allmänna varven

Den generella gravstenskronologin gäller främst gravvårdar och monument som placerats på enskilda gravar. De enskilda gravarna köptes för all framtid, oftast av personer som även kunde kosta på en tidstypisk gravvård i sten. Även om vissa personer sparade länge för att ha råd med en enskild gravrätt och en tidstypisk sten, är den generella gravstenskronologin i mångt och mycket en berättelse om ett välbärgat borgerskap. Gravvårdar i allmänna varv var ofta mer eller mindre obeständiga med småskaliga gravvårdar i trä, järn eller i vissa fall betong. Det är i dag relativt ovanligt med allmänna varvstrukturer där flera av de ursprungliga gravvårdarna inte avlägsnats eller försvunnit till offer för tidens tand. I den mån gravvårdar i allmänna varv finns bevarade kan dessa berätta viktiga berättelser om vanliga människor som annars inte lämnat stora fysiska avtryck på världen eller givits utrymme i historieskrivningen.

Bredlåga gravstenar

Från och med 1920-talet ökade andelen kvadratiska bredlåga gravstenar på kyrkogårdarna, till stor del tack vare en intensiv kampanj driven av landets arkitekter, trädgårdsmästare och formgivare i hopp om göra kyrkogården till

25

Andréasson, 2012, s. 74.

Grusgrav med järnstaket på Orsa kyrkogård.

en mer sammanhållen och enhetlig miljö. De enhetliga gravvårdarna från den moderna epoken 1930–1980 har senare kritiserats för att vara enformiga och för att återspegla en påtvingande kollektivism, där samhället försvårade individuella uttryck och stöpte människor i samma form. Många av de nuvarande gravvårdarna på Orsa nya kyrkogård är tillkomna under 1900-talet och har en bredlåg form med utsmyckningar i form av klassicistiska, jugendinspirerade eller senare abstrakta bildkonstmotiv. Gravstensvarianterna är typiska för den moderna epoken och kan sammantaget berätta om hur kyrkogårdsidealen förändrades under 1900-talet.

Ovan, gravvårdar från tiden kring sekelskiftet år 1900 på Orsa nya kyrkogård.

Till vänster, bredlåg gravvård över polismannen Gref Anders Andersson på Orsa nya kyrkogård. Gravvården är tids- och stiltypisk för efterkrigstiden.

PERSONHISTORISKT INTRESSANTA GRAVVÅRDAR

Gravvårdar med personhistoriskt värde utgör viloplats till en för bygden känd, framstående eller tongivande person som många personer från trakten kan relatera till. Det kan till exempel röra sig om personer som bidragit till samhällsutveckling, kulturliv, nationellt kända personer, personer som blivit kända genom tragedier som skakat bygden, personer med koppling till tongivande näringslivsgrenar på platsen eller personer med nära kopplingar till kyrkogårdens framväxt och skötsel. Det är även viktigt att lyfta fram personer som tidigare inte fått plats i historien som barn, framstående kvinnor och minoritetsgrupper. Gravvårdar med personhistoria har mycket högt kulturhistoriskt värde och bevaras på befintlig plats i nuvarande utförande. Gravvårderna som helhet är värdebärande. Namnskriptioner som hänvisar till den personhistoriskt intressanta individen är särskilt viktiga.

Personhistoriskt värdefulla gravvårdar

<i>Person</i>	<i>Gravn:r</i>	<i>Berättelse</i>	<i>Bilaga / s.</i>
Anders Bertas	ON 01 21	Startade 1915 en sparkstöttingfabrik i Orsa tillsammans med Erik Timander (se nedan). Där tillverkade man sparkstöttingar med specialskenor av en variant som firman hade patent på, och marknaden visade sig vara stor. I boken <i>Sveriges privata företagare</i> förklaras firman som den förnämligaste i landet på tillverkning av sparkstöttingar. Bertas hade även speceri- och diversehandel i Orsa och Loos socknar, samt var ledamot i municipalfullmäktige, taxeringsnämnden och byggnadsnämnden.	4 / 16
Anders Blå	ON 02 13	Soldat vid Orsa kompani och kyrkvaktare i Orsa. Bodde på en liten gård i Stackmora. Tillsammans med sin hustru lärde sig Anders Blå skinnberedning och skinnsömnad till bland annat dräkt. I Orsa finns en tradition av att soldater utnämns till kyrkvaktare, och Anders Blå kom således vid utnämningen till kyrkvaktare att efterfölja denna tradition.	4 / 124
Anders Edvin Berthas	ON 13 164	Orsas siste tingshusvaktmästare, som arbetade i sockenmännens tjänst mellan 1948 och 1972. Hade många sysslor av vitt skild natur i sitt yrke.	9 / 31

Person	Gravn:r	Berättelse	Bilaga / s.
Bengtar Erik Ersson	ON 08 100	Ersson var allmänningstyrelsens ordförande under åren 1916-1940. Allmänningstyrelsens uppgift var och är att förvalta Orsa besparingsskog, som tillkom efter storskiftet i socknen. Under en betydande period av Erssons mandatperiod inbringade avverkningar på besparingsskogen sådana intäkter att man inte betalade kommunalskatt i Orsa socken.	4 / 448
Birger Olsson	ON 07 10	Olsson startade en järnaffär genom att ta över ett konkurslager 1909, och kom sedan att bli inblandad som ägare till Orsa Kättingfabrik där man tillverkade kättingar och andra smidesprodukter. Till firman hörde senare även Orsa Sågbladsfabrik och den sparkstöttingfabrik som beskrivs ovan.	5 / 91
Bäckar Anders Andersson	ON 07 58	Var tillsammans med Näs Anna Persdotter, Slott Anna Persdotter, kyrkvärden Per Hansson samt Näs Per Persson och Dordlofva Erik Eriksson en av de första frikyrkliga i socknen.	5 / 108
C Fritiof Carlsson	ON 09 302	Övertog 1925 en åkdonsfabrik som hade startats av S E Pettersson. På fabriken fanns smides- och snickeriverkstäder. Man byggde hjuldon, timmerkällar och utförde smidesarbeten för bland annat byggnader. Carlsson började arbeta med smide redan som 16-åring och praktiserade bland annat i Stockholm samt hade hovslageri i Orsa åren 1917-25. Carlsson var en erkänt skicklig fackman och medlem i Orsa Hantverks- och Industriförening.	6 / 30
Carolina Palmén	ON 08 33	Palmén föddes i Nora i Västmanland 1851 och examinerades från Stockholms folkskolelärarinneseminarium 1876. Till Orsa kom hon 1882 och blev då socknens första folkskoleläarinna. Enligt Palméns dödsruna i <i>Svensk läraretidning</i> 1930 bodde hon i Hansjö från 1884 och arbetade på Kårgärde folkskola tills dess att hon gick i pension. Dessförinnan hade hon arbetat en stund i Skattungbyn samt i Bergsjö socken i Hälsningland. Gravvärden av koppar har inskriptionen <i>Ut ur Ångsten anropade jag herren. Herren bönhöorde och halv mig ut</i> samt en redogörelse för Palméns livsgärning som lärarinna.	5 / 154

<i>Person</i>	<i>Gravn:r</i>	<i>Berättelse</i>	<i>Bilaga / s.</i>
Dordlofva Erik Ersson	ON 06 2	En av de första frikyrkliga i socknen, som sedermera 1852 utsågs till ledare för de s k <i>läsarna</i> i Orsa socken, vilka samma år hade förklarat sig självständiga från kyrkan. Innan dess att konventikelplakatet upphävdes 1858 var det olagligt och straffbart att hålla gudstjänster utanför statskyrkan. Till följd av verksamheten dömdes Ersson med flera till böter som omvandlades till fängelse på vatten och bröd.	5 / 47
Elin Larsson	OG 01 32	Övertog 1922 en kiosk vid Järnväggsgatan och Byxtorget: den första på platsen och ursprungligen öppnad av köpmannen Steinback 1918. Larsson hade även en affär på samhället under en tid, men behövde stänga den på grund av sjukdom.	3 / 9
Elma (f. Tegman) och Helge Jernberg	ON 10 196	Elma Jernberg f. Tegman föddes 1893 och var fotograf, verksam inom yrket sedan 15 års ålder. Innan hon kom till Orsa för att förestå firman Vivian Olssons fotoateljé 1924 verkade hon bland annat i Sundsvall, Sandviken, Norrtälje och Uppsala. Året efter startade hon egen firma i Orsa under namnet Tegmans fotomagasin. Hon gifte sig sedan med en annan fotograf, Helge Jernberg, som var specialiserad på reklamfotografering, exteriörer och interiörer samt särskilt intresserad av färgfoto. Paret kom att specialisera sig mot filmfotografering och gjorde filmer bland annat från Barnens dag i Stockholm och Orsa.	Sten/bild saknas.
Erik Carlsson Bäcklund	ON 04 A175	Bäcklund startade speceri och diversehandel i Stackmora 1927, men avled 1930 varvid rörelsen övertogs av dottern Lyda som fortsatte att driva affären vidare.	Sten/bild saknas.
Erik Helmer Hellström	ON 05 16	Hellström hade en firma för reparationer av cyklar och motorcyklar som startade 1926. Utöver detta arbetade Hellström som maskinist i Orsa elitbrandkår och som revisor i Orsa Hantverks- och Industriförening.	5 / 13

Person	Gravn:r	Berättelse	Bilaga / s.
Erik Timander	ON 08 75	Timander var mekaniker, men uppfann och patenterade även flera tekniska lösningar som kom att bli betydelsefulla för socknen. Bland annat en särskild tandningsform för sågar, som kom att leda till att Timander i samverkan med Birger Olsson (se ovan) startade ett företag för att kunna exploatera uppfinningen: AB Orsa Sågbladsfabrik. Till en början tillverkades där endast vedsågsblad enligt patentet, men sedan utvecklades verksamheten till att även innefatta andra bladtyper samt diverse olika skogsavverkningsredskap. Timander utvecklade även den variant av stålskenor som användes vid tillverkningen av Orsasparkstöttningar och hade patent på dessa, varvid han var inblandad även i sparkstöttningsfabriken som beskrivs ovan.	4 / 437
Ester Kristina Brandt och Signe Viktora Stenkel	ON 07 6	Brandt starade den medicinska badinrättningen Sjukbadet i Östersund 1907, en verksamhet som kom att bli stor till sin omfattning. År 1924 överlät Brandt verksamheten och flyttade till Orsa för att öppna <i>Brandts Pensionat och Vilohem</i> i en nybyggt fastighet. Brandt avled dock snart därefter, 1930, och firman övergick till hennes fosterdotter Signe Viktora Stenkel. Stenkel hade varit verksam med Brandt under flera år och hade en mycket mångsidig utbildning och arbetslivserfarenhet. Bland annat hade hon studerat sjuk- och barnavår och kontorsgöromål och tjänstgjort vid bank, Statens Järnvägar, poliskontor och revisionskontor i Stockholm. Stenkel var medlem i Orsa Turistförening och Kyrkokör, samt startade serveringen på Orsa strandbad. Pensionatet som det drevs av Stenkel blev en hälsoinriktad anläggning som bland annat sysselsatte en specialutbildad gymnast. Utöver detta serverades dietkost och man tillhandahöll medicinska bad. Det kunde även ordnas med utflyter i form av sportfiske och turverksamhet till närliggande fåbodrar.	5 / 88

<i>Person</i>	<i>Gravn.r</i>	<i>Berättelse</i>	<i>Bilaga / s.</i>
Finn Erik Hansson	ON 03 5	Allmänningstyrelsens ordförande under åren 1940-1949. Hansson var dessutom nämndeman inom kummunfullmäktig och ledamot i en mängd olika nämnder och föreningar. Kunde vid sidan om hemmansägare titulera sig som jägmästare, häradsdomare och riddare av Kungliga Vasaorden (RVO).	4 / 168
Finn Hans Hansson	ON 03 4	Allmänningstyrelsens ordförande under åren 1888-1892, dvs den första ordinarie ordföranden för organisationen.	4 / 167
Gulis Erik Andersson	ON 01 29	Riksspelman från Torrvål (fiol).	4 / 23
Gössa Anders Andersson	ON 09 208	Storspelman från Orsa, som var son till häradsdomaren Gössa Anders Andersson. Släkten var musikaliskt begåvad men fadern hade hindrats från att själv spela instrument på grund av religiöst motstånd mot profan musik. Fadern kom dock att bevara meloditraditionerna från äldre tider genom att tralla de äldre styckena. Gössa Anders Andersson d. y. började spela fiol som tioåring och kom att uppträda som brölloppsspelman från 16 års ålder. Eftersom han lärde sig att spela i huvudsak låtar av äldre Orsaspelmän, däribland Blecko Anders Olsson, lämnades musiken ovanligt opåverkad av modernare inslag. Även dottern Gössa Anna Andersdotter var musikaliskt begåvad och framträdde vid flera med Gössa Anders.	6 / 12
Gösta Valfrid Nyström	ON 05 202	Nyström startade en verksamhet med glasstillverkning 1936, som samma år utökades till att innefatta försäljning av korv. Senare skaffade han sig också en chokladautomat vid Järnvägsgatan. Nyströms verksamhet var den enda i sitt slag i socknen, och från 1937 hade han hand om glass- och korvförsäljningen vid nästan alla fester på samhället. Nyström sålde även korv vid Vasaloppet varje år.	5 / 44
Hans Damm	ON 04 7	Soldat vid Orsa kompani som tillsammans med sin far Lars Olsson Snäll efterträdde Anders Blå som kyrkvaktare i socknen. Även Hans son Erik Damm blev kyrkvaktare, dock inte soldat.	4 / 291

<i>Person</i>	<i>Gravn:r</i>	<i>Berättelse</i>	<i>Bilaga / s.</i>
Jemt Kerstin Andersson	ON 10 A256	Andersson var en flitig fåbodbrukare och började valla redan i tioårsåldern, då hon följde med sin mor som hjälp. Hon arbetade på fåboddar som Lindorna, Prästboden och Laduberget ända tills 1944, då hon var 67 år gammal. År 1930 mottog Jemt Kerstin Andersson diplom och silverbägare från Hushållningssällskapet för sitt långvariga arbete på fåbodarna.	7 / 185
Johan Artur Persson	ON 01 24	Persson var jägmästare och innehade tjänsten som skogsförvaltare på besparingskogen åren 1941-1966 (då han gick i pension). Under denna period skedde en omfattande modernisering bland annat av besparingskogens byggnadsbestånd. Man upprättade även en plan för utbyggnad av vägnätet och Persson var en drivande kraft när finnmarksbyarna elektrifierades under 1950-talet. Vidare bidrog Persson till att socknen fick en egen plantskola.	4 / 19
Kaplans Per Persson	OG Ä 12	Startade en handelsbod i Holen 1870, och var därigenom en av de första i socknen att hålla sådan verksamhet vid industrisamhällets succesiva intåg i Orsa.	2 / 13
Karl Erik Faleij / Anna Faleij	ON 05 94	Karl Erik Faleij var tillsammans med sin bror Gunnar styrelseledamot för A B Orsa Spisbrödsfabrik. Företaget ägdes av modern direktis Anna Faleij, och hade grundats av dennes fader J E Andersson (1857-1934) från och med 1930 höll företaget hus i en nybyggd fabrik, som utbyggdes redan 1932. Anna Faleij tog över verksamheten 1934 efter J E Anderssons död. Vid sidan av spisbrödsfabriken ägde hon även Orsa cementvarufabrik, Orsa och Mora elektriska affärer samt Enå kvarn. Spisbrödsfabriken tillverkade allt slags bröd och var en av de största spisbrödsfabrikerna i Dalarna.	5 / 33
Lars Olsson Snäll	ON 08 174	Soldat vid Orsa kompani som tillsammans med sin son Hans Damm tog över som kyrkvaktare efter Anders Blå. Lars Olsson Snäll arbetade även som dödgrävare och var omtalad i sin tid för sin stilighet.	Sten/bild saknas.

Person	Gravn:r	Berättelse	Bilaga / s.
Laurentius Petri Elvius	EPITAFIUM	Laurentius Elvius Petri eller Lars Elvius som han kallades i vardagstal föddes i Älvdalen 1624 i en släkt med flera kyrkomän. Elvius studerade från 1642 och prästvigdes 1653. Under en period studerade han även musik. År 1658 hemkallades Elvius till Älvdalen för att tjäna som pastor efter sin far, och blev sålde kyrkoherde i fjärde generationen i socknen. Under hösten 1667 framträdde rykten om häxkonster i Älvdalen och Elvius blev en förgrundsgestalt för de häxprocesser som kom att följa, vilka sedermera gått till historien som <i>det stora oväsendet</i> 1667-1672. År 1672 flyttade Elvius till Orsa för att bli kyrkoherde där istället. Han behöll tjänsten till och med 1694 då hans son Johannes tog över.	Ej fotograferad.
Mårts Per Persson	ON 01 A4	Allmänningstyrelsens ordförande under åren 1900-1908.	4 / 29
Näs Per Pehrsson	ON 02 A4	Var tillsammans med Näs Anna Persdotter, Slott Anna Persdotter, kyrkvärden Per Hansson, Bäckar Anders Andersson samt Dordlofva Erik Eriksson en av de första frikyrkliga i socknen.	4 / 128
Olof Ulric Arborelius	OG Ä 25	Arborelius föddes i Älvdalens socken 1791 i en släkt som härstammade från Arboga. Fadern var kyrkoherde. Arborelius studerade teologi i Uppsala och prästvigdes 1822, och kom att arbeta vid <i>Falu trivialskola</i> där han sedermera blev rektor. Under tiden i Falun var han även utgivare av <i>Fahlu tidning</i> . Från år 1830 var Arborelius kyrkoherde i Orsa, och arbetade sedan som kontraktsprost där åren 1837-1854. År 1844 var han dessutom riksdagsman. Arborelius gjorde sig känd inte bara som kyrkoherde utan även för sin forskning om älvdalsmål. Sönerna Olof och Rudolf Arborelius var konstnär respektive arkitekt.	2 / 26
Per Backlund	ON 05 74	Backlund var en byggmästare i Orsa. Vid 14 års ålder började han arbetade vid både byggen och snickerier, och kom senare som vuxen att bygga stenfastigheter både i Orsa och andra socknar. Var även ledamot i byggnadsnämnden och municipalnämnden.	5 / 23
Överskogsvaltaren Pettersson	ON 03 60	Pettersson var förvaltare av Orsa besparingskog åren 1896-1910.	4 / 186

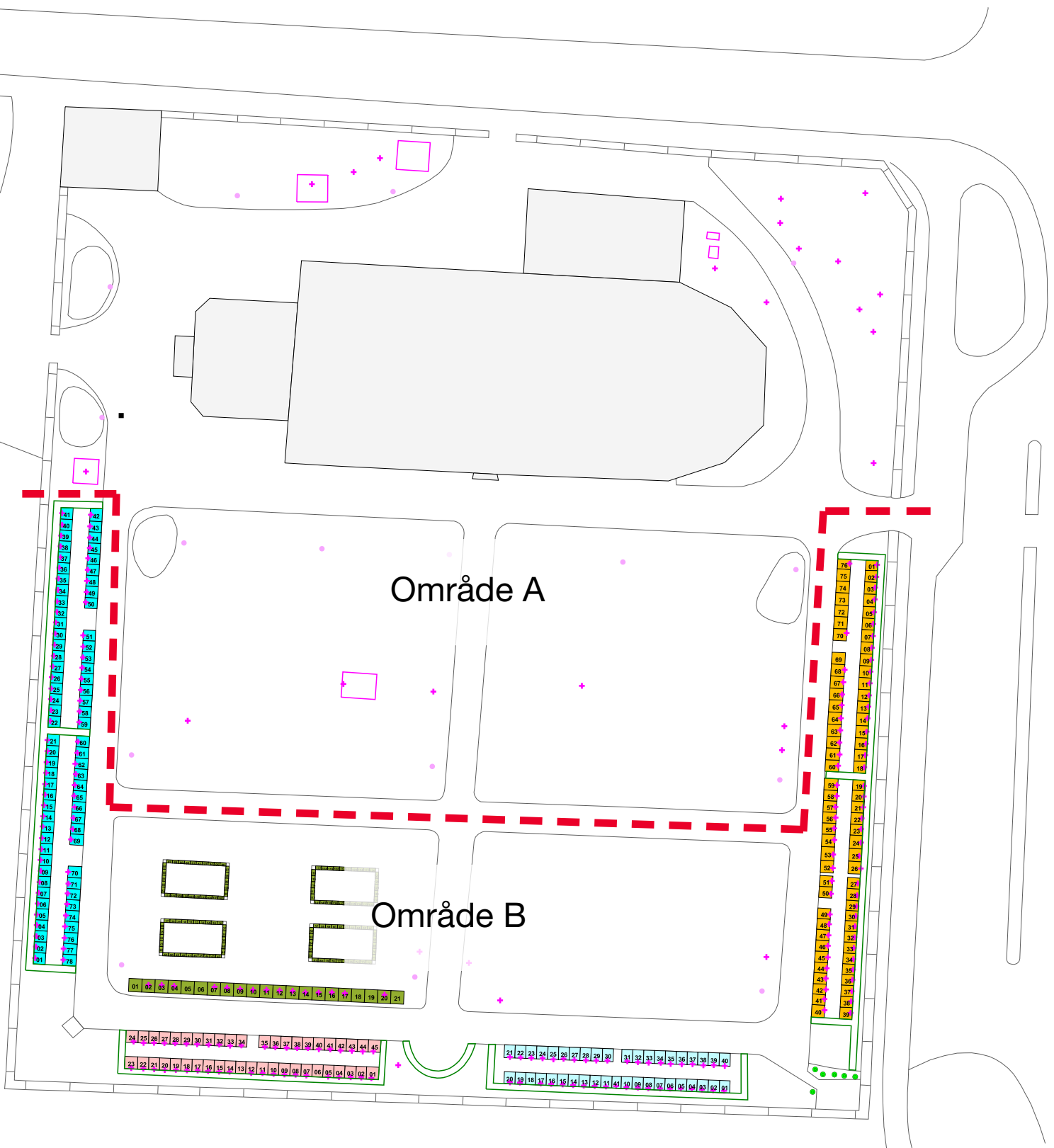

ORSA KYRKOÅRD, OMRÅDESBESKRIVNINGAR OCH KULTURHISTORISKA VÄRDEN

Följande kapitel är en sammanfattning av kyrkogårdens och griftegårdens kulturhistoriska värden. Kapitlet omfattar även listor och kartor som anger vilka gravvårdar som har höga eller mycket höga kulturhistoriska värden.

Foto: Kyrkogårdens östra ingång.

OMRÅDESBESKRIVNINGAR

Följande kapitel består av karaktäriseringar av olika områden på Orsa kyrkogård. Kapitlet innefattar utöver detta värderingar som belyser ifall ett område, en företeelse eller vissa typer av gravvårdar besitter unika eller särskilda framträdande kulturhistoriska värden. Slutligen finns information om vilka gravvårdar som bedöms ha höga eller mycket höga kulturhistoriska värden.

För att göra områdesbeskrivningarna mer hanterbara och värderingarna tydligare har kyrkogården delats upp i två områden:

Område A. Omfattar den norra delen av kyrkogården samt de två öppna fälten närmast kyrkan i söder med kvarvarande äldre gravvårdar.

Område B. Omfattar de delar av kyrkogården som tagits i anspråk för ask- och urngravar under 1900-talets senare hälft och framåt, motsvarande kvarter 1-6 enligt kyrkogårdsförvaltningens indelning.

Övergripande kulturhistoriska värden

Följande företeelser och egenskaper bedöms vara av kulturhistoriskt värde för kyrkogården som helhet:

Kyrkoanläggningens placering och betydelse som sockencentrum: Orsa sockens sydvästra hörn och de sluttningar som omgärdar Orsasjön och Oreälven är socknens huvudbygd sett till bebyggelse och befolkningstäthet. Kyrkoanläggningen med kyrkobyggnad, kyrkogård och övrig kyrklig jord och bebyggelse ligger strategiskt mitt bland byarna, vid Oreälvens deltalandskap och utlopp i Orsasjön. Området har varit benäget att svämma över historiskt, men har sannolikt även erbjudit ganska goda odlingsförhållanden med sand- och lerjordar. Kyrkogården markerar tillsammans med kyrkobyggnaden det historiska sockencentrat med anor åtminstone från medeltiden, och bedöms som anläggning ha mycket höga kulturhistoriska värden.

Kyrkogårdsmuren och ingångar: kyrkogården omgärdas av en äldre kalkstensmur, vars äldsta delar i norr kan vara medeltida (eller åtminstone från 1600-talet). Muren tillsammans de befintliga ingångarna är viktiga inslag i kyrkogårdens kulturhistoriska karaktär eftersom de tydligt skiljer, markerar och avgränsar kyrkogården från omgivningen. Den långa kulturhistoriska kontinuiteten motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Bårhus: i områdets nordvästra hörn mot kyrkogårdsmuren finns ett bårhus av hög ålder. Byggnaden är uppförd med en liknande arkitektonisk grundkomposition som kyrkobyggnaden, med gulgrön sockel, slätpustade vita fasader och spånklätt tak. Taket är valmat, men eftersom byggnaden är närmast kvadratisk liknar det mer ett tälttak. En ålderdomlig bräd-

klädd ytterdörr finns mitt på södra fasaden och en gravhäll i järn av hög ålder sitter fäst mot väggen på högra sidan om ingången i söder. Bårhuset återspeglar äldre tiders gravskick då man i regel inte kunde öppna gravar vintertid, och har mycket höga kulturhistoriska värden.

Grusgångar: grusgångarna på kyrkogården är utlagda enligt ett mönster med kontinuitet åtminstone från tiden kring sekelskiftet år 1900, när anläggningen upphörde att nyttjas för kistbegravningar och övergick till att nyttjas som parkanläggning. Gångarna i avseende på hur de är utlagda, samt karaktären med grusbeläggning bedöms ha höga kulturhistoriska värden.

Järnstaket och sandgravar: vissa äldre gravar omgärdas av järnstaket som troligen är tillverkade vid Bäcka. Dessa gravar har vanligen också sand- eller grustäckning, och återspeglar äldre tiders gravskick. Järnstaketen samt gravar med sand- eller grustäckning bedöms ha mycket höga kulturhistoriska värden.

Askgravplats och minneslund: Det finns en minneslund inrättad på en äldre grusgrav med järnstaket väster om kyrkogårdens norra ingång. Intill anordningen finns en ljusbärare i svart järn. Minneslunden är tidstypisk för det sena 1900-talets kyrkogårdsideal, i synnerhet postmodernismens ökade vurm för historiska uttryck och stilar omtolkade i nya kontexter. Minneslunden bedöms ha mycket höga kulturhistoriska värden. I område B finns också åtta askgravplatser som är tidstypiska för det tidiga 2000-talet. Vissa av askgravplatserna är delvis utförda med kantstenar i orsasandsten, vilket motiverar ett högt kulturhistoriskt värde.

Kulturhistoriskt värdefulla strukturer kopplade till gravvårdar

Samtliga kvarvarande gravvårdar från innan 1898 som finns bevarade på kyrkogården bedöms ha mycket höga kulturhistoriska värden. Gravvårdarna återspeglar delar av begravningskicket i Orsa socken i äldre tider och är omistliga för anläggningens karaktär som sockenkyrkogård. Följande egenskaper är särskilt framträdande bland det äldre gravvårdsbeståndet:

Gravvårdar över personer med hög social status: många av de äldre gravvårdar som finns bevarade på Orsa kyrkogård är resta över personer med en särskild social status i socknen under bondesamhällets tid eller vid tiden för industrisamhällets genombrott. Exempelvis har en hög andel av gravvårdarna titlar anknutna antingen till kyrkliga eller borgerliga ämbeten: kontraktsprost, kyrkoherde, komminister, prost, nämndeman, häradsdomare och riksdagsman.

Porfyrgravvårdar från Bäcka: det finns en ovanligt stor koncentration av porfyrgravvårdar på kyrkogården. Gravvårdarna är tillverkade vid Bäcka porfyrverk med ämnen från Blyberg i Älvdalen. Porfyrverket startades av ingenjören Johan Alfred Melkersson från Aspeboda och var i drift mellan åren 1885 och 1898. Gravvårdar i porfyr bedöms ha mycket höga kulturhistoriska värden.

Gravvård i porfyr tillverkad på Bäcka porfyrverk i slutet av 1800-talet. De äldre gravarna på Orsa kyrkogård har i regel mycket höga kulturvärden.

Gravvårdar i järn: kyrkogården omfattar ett antal ålderdomliga gravvårdar tillverkade i järn, varav de äldsta troligen är gjutna vid masugnen i Bäcka. Gravvårdarna återspeglar förindustriellt gravskick och bedöms ha mycket höga kulturhistoriska värden.

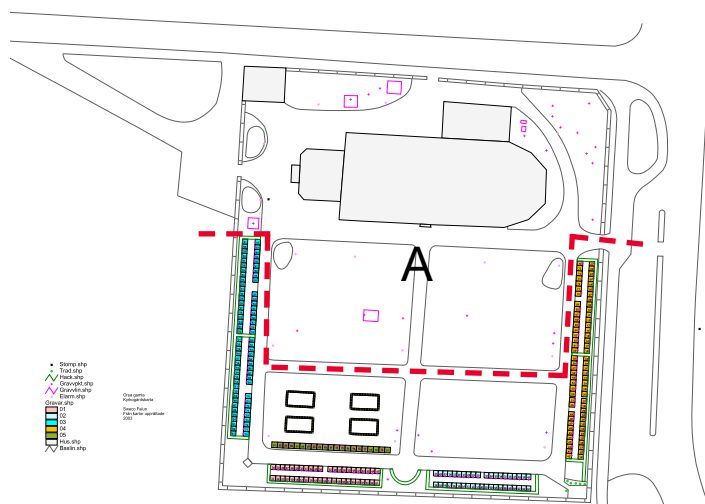
Gravhällar inuti kyrkobyggnaden: De gravhällar av hög ålder som finns inuti kyrkobyggnaden är i järn, kalksten eller sandsten och är sannolikt tillverkade lokalt i Orsa. Hällarna kan berätta om gravskicket i socknens sociala toppskikt under bondesamhällets tid, samt utgör omistliga spår av förindustriellt hantverk i socknen. Därav bedöms gravhällarna ha mycket höga kulturhistoriska värden.

Socklar i orsasandsten: det förekommer enstaka äldre järnkors och gravvårdar tillverkade i orsasandsten på kyrkogården. Orsasandstenen är ett lokalt material och antyder lokal tillverkning. Gravvårdar i orsasandsten bedöms ha mycket höga kulturhistoriska värden.

A

Område A

Karaktärisering

Området inventerades 2019-08-15 av Sanna Svensson, Dalarnas museum

<p>Etablering</p>	<p>De delar av kyrkogården som omger kyrkobyggnaden är medeltida. Det är emellertid ej belagt om hela den norra delen av kyrkogården är medeltida eftersom kyrkogårdsmurens ålder ej med säkerhet är belagd. När kyrkogården utvidgades under 1770-talets senare hälft uppstod en debatt om med vilken teknik muren kring den nya delen skulle uppföras med. Sockenmännen beskrev i samband med detta den då befintliga äldre muren som åtminstone några hundra år gammal. Det är inte heller fullständigt belagt i vilken omfattning kyrkogården utbyggdes under 1770-talet, källmaterialet beskriver dock utvidningen som omfattande, varvid man får förmoda att en större del av kyrkogårdens södra halva är tillkommen i samband med 1770-talets utbyggnad.</p>
<p>Översikt, läge och historiska gravtyper</p>	<p>Område A omfattar de delar av kyrkogården som inte har omlagts med ask- och urngravar i senare tid. Söder om kyrkobyggnaden inbegriper detta två större gravfält som idag bär karaktären av gräsmattor. Endast ett fåtal gravvårdar finns bevarade. I övriga väderstreck utifrån kyrkobyggnaden finns ytor med fler bevarade äldre gravvårdar, dels i linje med kyrkogårdsmuren, dels på öppna ytor vid sidorna av en slingrande gångväg öster om kyrkobyggnadens kor. Området innefattar kistgravar, samt även en minneslund som är anlagd på en äldre grusgrav vid kyrkogårdens norra ingång.</p>
<p>Omgärdning och ingångar</p>	<p>Området angränsar till kyrkogårdsmuren i alla väderstreck utom i söder. Kyrkogårdsmuren är en putsad kalkstensmur som kröns av en enkel profilerad fris mot pulpettak klätt med kopparplåt. Muren beskrivs mer ingående i föregående kapitel. Kyrkogården har tre ingångar, från öster, norr och väster. Ingångarna markeras av putsade grindstolpar med tälttak som är klädda med kopparplåt. Stolparna kröns av svarvade kulor som varit förgyllda. Grindarna till kyrkogården är i järn och svartmålade.</p>
<p>Gångar</p>	<p>Kyrkogårdens gångar är grusade och utlagda efter en i huvudsak symmetrisk plan. Den äldsta påträffade handlingen som visar gångvägarnas sträckning är en odaterad karta med titeln <i>Förslag till parkanläggning på Orsa kyrkogård</i>. Troligen är kartan från tiden kring sekelskiftet år 1900. De nuvarande gångvägarna följer i princip samma mönster som på ovanstående handling, samt även som de såg ut på en uppmätning av kyrkogården från 1916, förutom att det då även fanns diagonalt löpande gångar över de fyra rutorna söder om kyrkobyggnaden. Dessa gångar lades troligen igen cirka 1925-26.</p>

Ovan: området nordöst om kyrkobyggnaden omfattar en förhållandevis hög koncentration av äldre bevarade gravvårdar, bland annat i form av karaktäristiska järnkors och några obelisker.

Till vänster: grindar i smidesjärn vid norra ingången till kyrkogården.

Träd och buskar	Söder om kyrkobyggnaden finns en träridå med lindar, det östligaste trädet är dock en lönn. På sidorna av den gångväg som korsar området i söder och skiljer det från område B med urngravar växer en allé med lindar. I norra delen av området längs kyrkogårdsmuren växer björkar som en trädkrans. För mer information om växtligheten, se trädvårdsplan?
Gravvårdar	Området innefattar socknens äldsta bevarade gravvårdar förutom de som finns inuti kyrkobyggnaden. Samtliga gravvårdar utom en är tillkomna innan 1898: året då man upphörde med kistbegravningar på kyrkogården. Gravvårdsbeståndet innefattar bland annat en mängd järnkors troligen tillverkade vid masugnen i Bäcka, varav vissa är placerade ovanpå socklar i orsasandsten. Det finns också en utmärkande mängd porfyrrgravvårdar tillverkade vid Bäcka porfyrverk (som öppnade efter att man slutat med järnframställning vid bruket), samt ett fåtal gravvårdar som är stiltypiska för tiden kring 1800-talets slut. De mer stiltypiska gravvårdarna är i diabas eller huggen granit och har antingen obelisk-, kors- eller bautastensform samt har troligen köpts från katalog. Många av gravarna i området är resta över personer som troligen haft en stark social status i socknen under 1800-talet.
Karaktär	Områdets gravvårdsbestånd har successivt utglesats under 1900-talet och endast gravvårdar i beständiga material har kvarstått. Förut fanns unika gravvårdar i trä på kyrkogården, men dessa har inte bevarats. Området framträder idag i huvudsak som en gräsbevuxen yta med enstaka kvarvarande gravmonument med påkostad karaktär. De kvarvarande gravvårdarna har alla mycket högt kulturhistoriskt värde, trots att deras ursprungliga kontext otidligtgjorts genom de förändringar som inträffat på kyrkogården sedan den slutade nyttjas för kistbegravningar 1898.

Gravvårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde

Gravn:r	Ålder	Namn	Huvudmotiv	Bilaga 2/s
OG Ä 1	1832	Bruksinspektör Jonas Ferlander	Gravvård i järn, sand- eller grusgrav, lokalt hantverk, hög ålder, titel	4
OG Ä 2	1882	Häradshövdingen, gästgivaren D V Dahlberg	Lokalt material/hantverk (tillverkad på Bäcka porfyrverk av ämne från Blyberg), titel, hög ålder, estetiska värden	5
OG Ä 3	1864	Mästersmeden A Berg	Gravvård i järn, lokalt hantverk, hög ålder, titel, lokal historia, estetiska värden	6
OG Ä 4	1876	Jenny Lousie Alvira Larsson vid Fredshammars bruk	Gravvård i järn, lokalt hantverk, hög ålder, lokal historia, estetiska värden	7
OG Ä 6	1886	Riksdagsmannen, statsrevisoren Carl Johansson	Lokalt material/hantverk (tillverkad på Bäcka porfyrverk av ämne från Blyberg), titel, hög ålder, estetiska värden	8
OG Ä 8	ca 1950	Kontraktspastor C E Serander familjegrav	Titel, lokal historia	9
OG Ä 9	1890	Anna Dahl	Hög ålder	10
OG Ä 10	1882	Pastorskan Ingeborg Olsson	Titel, ovanlig, hög ålder, lokal historia	11
OG Ä 11	1886	Kristina och Erik Anton Lagrelius	Hög ålder	12

Ovan: två gravar söder om kyrkobyggnaden. Det finns fyra äldre gravfält söder om kyrkobyggnaden. De två i norr har fortfarande enstaka äldre gravvårdar bevarade. De två i söder är ianspråktagna för fyra askgravplatser.

Till vänster: bårhus i kyrkogårdens nordvästra hörn.

A

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 2/s</i>
OG Ä 12	1887	Nämndemannen Kaplans Per Persson, Holen	Lokalt material/hantverk (tillverkad på Bäcka porfyrvverk av ämne från Blyberg), titel, gårdsnamn, hög ålder, estetiska värden	13
OG Ä 13	1732	P I E och K E D	Gravvård av järn, lokalt hantverk (troligen gjuten på Bäcka), ovanlig, hög ålder, rik inskription, lokal historia, estetiska värden	14
OG Ä 14	1809	Iohanna Chr. Wessling	Gravvård av järn, lokalt hantverk (troligen gjuten på Bäcka), ovanlig, hög ålder, rik inskription, lokal historia, estetiska värden	15
OG Ä 15	1898	Kyrkoherden Johan Abenius	Titel, hög ålder, lokal historia	16
OG Ä 16	1892	Mimmi Grindal f. Hellström	Hög ålder	17
OG Ä 17	cirka 1890	Nämndemannen M... E. Ersson	Lokalt material/hantverk (tillverkad på Bäcka porfyrvverk av ämne från Blyberg), titel, gårdsnamn, hög ålder, estetiska värden	18
OG Ä 18	1869	Fru Ulrika Charlotta Arborelius	Gravvård i järn, lokalt hantverk, hög ålder, titel, lokal historia, estetiska värden	19
OG Ä 19	1881	Margit trol. Anders Jansson (A J S) och Anna i Slättberg	Gravvård i järn, lokalt material/hantverk (sockel av orsasandsten), gårdsnamn, hög ålder, lokal historia, estetiska värden	20
OG Ä 20	1894	-	Lokalt material/hantverk (tillverkad på Bäcka porfyrvverk av ämne från Blyberg), hög ålder	21
OG Ä 21	ca 1890	Pehr... Ragnhild	Hög ålder	22
OG Ä 22	ca 1890	Oläsl.	Lokalt material (orsasandsten)	23
OG Ä 23	1888	Difs Anna Jonsdotter	Gårdsnamn, hög ålder	24
OG Ä 24	1850	Comministern Eric Vallén i Orsa	Gravvård av järn, lokalt hantverk (troligen gjuten på Bäcka), ovanlig, hög ålder, lokal historia, estetiska värden	25
OG Ä 25	1868	Prosten O U Arborelius	Gravvård av järn, sand- eller grusgrav, lokalt hantverk, ovanlig, titel, hög ålder, lokal historia, personhistoria, estetiska värden	26
OG Ä 26	ca 1870	-	Lämningar från järnkors med sockel i sandsten, gravvård i järn, lokalt material (orsasandsten)	27
OG Ä 27	1898	Hemmansägaren Mårts P Persson	Troligen en av de sista gravarna som upptogs på gamla kyrkogården (gravsättningen med kista upphörde 1898), järnstaket, sand- eller grusgrav, lokalt material/hantverk (gravvård tillverkad på Bäcka porfyrvverk av ämne från Blyberg), gårdsnamn, titel, ovanlig, hög ålder, lokal historia, estetiska värden	28

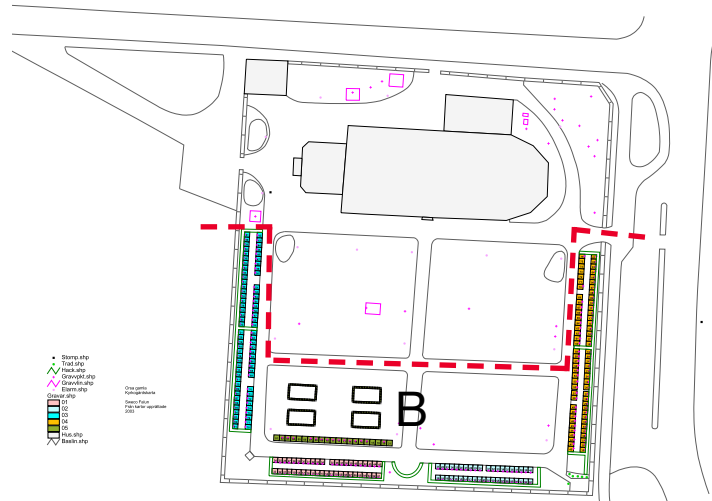

Ovan: väster om kyrkogårdens norra ingång finns en före detta sandgrav som iordningstälts till minneslund med ljusbärare intill.

Till vänster: vissa järnkors på gamla kyrkogården har socklar av orsandsten.

Område B

Karaktärisering

Området inventerades 2019-08-15 av Sanna Svensson, Dalarnas museum

Etablering och historiska gravtyper.	Kyrkofullmäktige godkände förslag om att inrätta urnlund på gamla kyrkogården 1949, och Kungl. Byggnadsstyrelsen godkände förslaget 1950. De första urngravarna tillkom som tidigast samma år efter den struktur som råder i området än i dag. Urngravområdena har succesivt blivit flera genom utbyggnader, bland annat under 1990-talet. Inom området finns även askgravplatser tillkomna under 2010-talet.
Översikt och läge	Området omfattar den södra delen av kyrkogården, som är belagd med urngravar och askgravplatser tillkomna under 1900-talets senare hälft och 2000-talet. I områdets sydvästra och sydöstra hörn finns skötselstationer, varav den i väster har före detta brunn satt med sandsten. Området är anlagt ovanpå kyrkogårdens äldre plan som den beskrivs för område A ovan, men med vissa inslag som är mer typiska för efterkrigstidens kyrkogårdsideal.
Omgärdning och ingångar	Området angränsar till kyrkogårdsmuren i alla väderstreck utom norr. Muren behandlas mer ingående i beskrivningen av område A ovan.
Gångar och halvberså	Kyrkogårdens gångar är grusade och utlagda efter en i huvudsak symmetrisk plan som behandlas mer ingående i beskrivningen av område A ovan. Gångarna är kantsatta med skifferstenar i ytterkant. Den gång som löper mitt genom området i nord-sydlig riktning slutar i en halvberså med parkbänk.
Träd och buskar	Längs den södra gången växer en trädridå med björkar, och längs dess västra långsida finns lindar. Området B möter område A i norr vid en lindallé som behandlas mer ingående i beskrivningen av område A ovan. I områdets ytterkanter växer ryghäckar som utgör fondverk mot de urngravar som finns där. Ryghäckarna är typiska för efterkrigstidens kyrkogårdsideal. Områdets åtta askgravplatser är planterade med allsköns växtlighet. I områdets sydöstra hörn växer höga tujor.
Gravvårdar och askgravplatser	Områdets gravvårdar är ordnade efter ett tydligt system med gravhällar i en rad närmast gångvägarna och stående gravvårdar i en rad mot ryghäckar innanför. Den del av området som benämns kvarter 2 på kartan har stenlagda stigar mellan främre och bakre gravraderna. Askgravplatserna är rektangulära planeringar med stensatta ramar, varav vissa delvis i orsasandsten.
Karaktär	Området karaktär minner om efterkrigstidens kyrkogårdsideal, även om området är etablerat utifrån en äldre struktur beträffande dess plan och förhållandet mellan gångar och annan mark.

Ovan: kvarter 2 i område B innefattar urngravar från 1900-talets senare hälft. Gravarna markeras av hällar mot gångvägarna och av stående gravvårdar mot rygghäcken inuti kvarteret. Kvarterets ytterkanter är belagda med skifferplattor.

Till vänster: före detta brunn murad med orsa-sandsten i kyrkogårdens sydvästra hörn.

Gravårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 3/s.</i>
OG 01 12	1977	Kyrkvädarna Karin och Ole Dahl	Lokalt material (älvdalskvartsit), titel, lokal historia	8
OG 01 32	-	Elin Larsson	Personhistoria	9
OG 03 36	1971	Flottningschefen O Dan och Ingrid Olsson	Lokalt material (älvdalskvartsit), titel, lokal historia	12
OG 03 59	1974	Skogsvaktaren Erik Gustafsson	Titel, lokal historia	17

Gravårdar med högt kulturhistoriskt värde

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 3/s.</i>
OG 01 3	1955	And. och Lina Wolff	Lokalt material (igelbergsgranit)	4
OG 01 5	1953	Lennart Hedman	Lokalt material (igelbergsgranit)	5
OG 01 7	-	Oläsl.	Lokalt material (igelbergsgranit)	6
OG 01 9	-	Oläsl.	Lokalt material (igelbergsgranit)	7
OG 03 22	1970	Stina och Otto Carlstedt	Gravvård i smidesjärn	9
OG 03 28	1971	Hanser Greta Eriksson	Gårdsnamn	11
OG 03 42	1973	Jugås Per Eriksson	Gårdsnamn	13
OG 03 42	1976	Sjuksköterskan Margot Moraeus, Byggnadschef Erik Moraeus	Titel	14
OG 03 43	1976	Ingenjören Ragnar Liljegren	Titel	15
OG 03 47	1975	Margareta Nilsson	Lokalt material (älvdalskvartsit)	16
OG 03 62	1974	Bjöns Hans och Anna Hansson	Gårdsnamn	18
OG 03 68	1973	Grå Per Eriksson	Gårdsnamn	19
OG 03 69	1973	Bränd H och Emelie Persson	Gårdsnamn	20
OG 03 70	1973	Nissa Wilhelm och Emma Persson	Gårdsnamn	21
OG 03 72	1971	Jemt H och Kerstin Hansson	Gårdsnamn	22

Ovan: askgravplatser på kyrkogårdens sydvästra del. Askgravplatserna är planterade med allsköns växtlighet och inramade av stensättningar med bland annat plattor av orsasandsten.

Till vänster: gravvård av igelbergsgrenit i kvarter I till område B på Orsa gamla kyrkogård. Gravnummer OG 01 07.

ORSA NYA KYRKOÅRD OMRÅDESBESKRIVNINGAR OCH KULTURHISTORISKA VÄRDEN

Följande kapitel är en sammanfattning av kyrkogårdens kulturhistoriska värden. Kapitlet omfattar även listor och kartor som anger vilka gravvårdar som har höga eller mycket höga kulturhistoriska värden.

Foto: Anfarten till Orsa nya kyrkogård är belägen i linje med den södra ingången till det gravkapell som finns mitt på den äldsta delen av begravningsplatsen.

OMRÅDESBESKRIVNINGAR

Följande kapitel består av karaktäriseringar av olika områden på Orsa nya kyrkogård. Kapitlet innefattar utöver detta värderingar som belyser ifall ett område, en företeelse eller vissa typer av gravvårdar besitter unika eller särskilda framträdande kulturhistoriska värden. Slutligen finns information om vilka gravvårdar som bedöms ha höga eller mycket höga kulturhistoriska värden.

För att göra områdesbeskrivningarna mer hanterbara och värderingarna tydligare har kyrkogården delats upp i sju områden och en minneslund:

Område A. Motsvarar kv. 1-4 samt södra delen av kv. 8. Området omfattar den södra halvan av den ursprungliga begravningsplatsen tillkommen 1890-1898. Området har en sammanhållen karaktär med många gravvårdar från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. Uppdelningen mellan allmänna och enskilda gravar är tydlig.

Område B. Motsvarar kv. 5-7 samt norra delen av kv. 8. Området omfattar den norra halvan av den ursprungliga begravningsplatsen tillkommen 1890-1898. Området är belagt senare jämfört med område A, och har delvis en annan karaktär med exempelvis rygghäckar inuti gravkvarteren och en mindre tydlig uppdelning mellan allmänna och enskilda gravar.

Område C. Motsvarar kv. 9 och omfattar den södra halvan av den del av begravningsplatsen som tillkom efter utbyggnad under 1940-talet enligt arkitekt Viking Göranssons ritningar från 1941. Området tidstypiska familjegravar avdelade av rygghäckar, tillsammans med urngravar.

Område D. Motsvarar kv. 10 och omfattar den norra halvan av den del av begravningsplatsen som tillkom efter utbyggnad under 1940-talet enligt arkitekt Viking Göranssons ritningar från 1941. Området innefattar dels tidstypiska enskilda gravar åtskilda av rygghäckar, dels ett större mycket välbevarat område med allmänna gravar.

Område E. Motsvarar kv. 11 och omfattar urngravar tillkomna i samband med utbyggnaden av kyrkogården 1963-1972 efter ritningar av trädgårdsarkitekt R. Stintzing.

Område F. Motsvarar kv. 12-13 och omfattar kistgravar tillkomna i samband med utbyggnaden av kyrkogården 1963-1972 efter ritningar av trädgårdsarkitekt R. Stintzing. Områdets karaktär är mycket enhetlig och tidstypisk för efterkrigstidens kyrkogårdsideal.

Område G. Motsvarar kv. 14-17, varav endast kv 17 är ianspråktaget som kyrkogård. Området är tillkommet under 1990-talet.

Minneslund. Omfattar en minneslund belägen norr område F.

Övergripande kulturhistoriska värden

Följande företeelser och egenskaper bedöms vara av kulturhistoriskt värde för kyrkogården som helhet:

Kapell: Knut Nordenskjölds gravkapell från 1920-talets slut återspeglar en variant av lågmäld kyrkogårdsarkitektur som blev populär under 1910- och 1920-talen, där man hämtade inspiration från förindustriella form och hantverkstraditioner. Byggnadens ursprungliga delar är formade likt en mindre medeltidskyrka. Byggnaden bedöms ha kulturhistoriska värden.

Gångar och siktlinjer: de grusade gångarna är viktiga för kyrkogårdens karaktär och bedöms ha kulturhistoriska värden. Särskilt viktiga är den axiellt löpande lindallé som går från anläggningens huvudingång norrut, samt den björkallé som löper axiellt från gravkapellet österut till den klockstapel som finns på östra delen av kyrkogården.

Sandstensdetaljer: kyrkogården omfattar en mängd detaljer i orsasandsten, däribland en hel terrassmur i område C, grindstolpar vid en ingång sydöst om område C samt en ceremoniplats vid gravkapellet i område A. Flera av kyrkogårdens skötselstationer och tappställen är dessutom belagda med plattor av orsasandsten, och på den östra delen av kyrkogården finns vattentag som är murade med sandstensblock. Sandstensdetaljerna återknyter på ett mycket tydligt vis till socknens historia och geografiska förutsättningar: ett lokalt material som dessutom varit grunden till en bisyssla som sysselsatt en större del av befolkningen historiskt. Detaljer i sandsten bedöms ha mycket höga kulturhistoriska värden.

Järnstaket: kyrkogården avgränsas i söder av ett järnstaket, vars äldsta delar tillverkades på Bolinders mekaniska verkstad i Stockholm i samband med att kyrkogården anlades under 1890-talet. Staketet har senare flyttats och kompletterats och finns numera uppställt längs kyrkogårdens södra sida. Staketet är karaktäristiskt för kyrkogården och bedöms ha höga kulturhistoriska värden.

Minneslund: den minneslund som finns inrättad norr om område F enligt kartan ovan är tids- och stiltypisk för det sena 1900-talet, bland annat genom växtlighet, stensättningar och belysning. Minneslunden bedöms ha höga kulturhistoriska värden eftersom den återspeglar eldbegängelsens ökade betydelse som gravskick under det sena 1900-talet och hur kyrkogårdarna förändrades till följd av detta.

Ovan: en av kyrkogårdens ingångar i söder flankeras av grindstolpar i orsandsandsten. Invid ingången finns dessutom en terrassmur av orsandsandsten på vilken område C vilar.

Till vänster: skötselstation med vattenkar murat av orsandsandsten samt ett för kyrkogården typiskt redskapsställ i trä.

Gravvård med traditionell utformning och i trä belägen i kvarter 1. Det finns fortfarande ett bevarat bestånd av liknande gravvårdar på kyrkogården. Dessa är att betrakta som unika och med mycket höga kulturhistoriska värden.

Kulturhistoriskt värdefulla strukturer kopplade till gravvårdar

Gravvårdar i trä med traditionell utformning: på de allmänna varven i område A finns en mångfald av gravvårdar i trä, varav en betydande andel är utformade inte som kors, utan som en slags gravbrädor möjligen enligt äldre tradition i socknen. Dessa gravvårdar förefaller vara unika idag och bedöms därför ha mycket höga kulturhistoriska värden.

Gårdsnamn: på den äldsta delen av kyrkogården, i områdena A och B, bär de flesta gravvårdarna inskription med gårdsnamn. Även på senare tillkomna områden är det förhållandevis vanligt med gårdsnamn. Företeelsen är typisk för Övre Dalarna och återspeglar realarvssystemet som det beskrivs under kapitlet kulturhistoriska sammanhang ovan. Gravvårdar med gårdsnamn bedöms i regel ha höga kulturhistoriska värden, men kan även ha mycket höga kulturhistoriska värden om egenskapen sammanfaller med en annan värdefull egenskap, exempelvis titel eller del av en annan värdefull struktur.

Gravvårdar med sekelskifteskarakteristik: i områdena A och B finns en större mängd gravvårdar tillkomna innan cirka 1925, med tidstypisk sekelskifteskarakteristik. Sådana gravvårdar, exempelvis i form av obelisker och bautastener, är viktiga för kyrkogårdens karaktär och bedöms i regel ha mycket höga kulturhistoriska värden.

Enskilda och allmänna gravar: Uppdelningen mellan allmänna och enskilda gravvårdar är mycket tydlig i område A med kvarteren 1-4 och 8, samt även i område D med kvarter 10. De gravvårdar som finns bevarade på före detta allmänna gravar återspeglar på ett mycket tydligt vis gravskicket i socknen i äldre tider och bedöms i regel ha höga kulturhistoriska värden. Gravvårdar på före detta allmänna gravar inom kvarteren 1, 2 (de äldsta bevarade på kyrkogården) och 10 (det sett till helheten bäst bevarade området med allmänna gravar) bedöms ha mycket höga kulturhistoriska värden. Kvarvarande äldre familjegravar med monumental karaktär, företrädesvis belägna i område B, är också viktiga för förståelsen mellan allmänna och enskilda gravar, och återspeglar tillsammans med de allmänna varven äldre gravskick i Orsa socken.

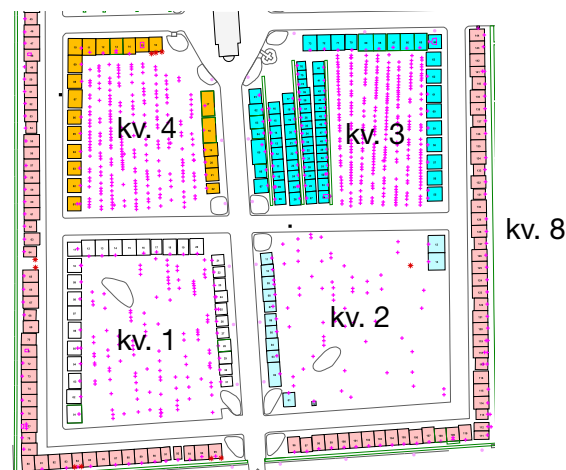
Gravvårdar i orsasandsten: det finns en utmärkande mängd gravvårdar som helt eller delvis är tillverkade i orsasandsten. Dessa gravvårdar bedöms i regel ha mycket höga kulturhistoriska värden.

Gravvårdar i älvdalskvartsit: det finns även ett antal gravvårdar tillverkade av älvdalskvartsit, ett annat lokalt material med hög kvalitet. Gravvårdar av älvdalskvartsit bedöms i regel ha höga kulturhistoriska värden.

Gravvårdar i igelbergsgranit: slutligen är en betydande andel av kyrkogårdens gravvårdar tillverkade av igelbergsgranit, som kommer från Leksand. Även denna räknas som ett lokalt material, och gravvårdar av igelbergsgranit bedöms i regel ha kulturhistoriska värden. Värdet bedöms dock i enskilda fall som högre när det sammanstrålar med andra värden eller om gravvråden är en del av annan värdefull struktur.

A Område A

Karaktärisering

Området inventerades 2019-08-20, 2019-09-02 och 2019-10-01 av Sanna Svensson, Dalarnas museum

Etablering	1890-1898. Kyrkogården började anläggas i början av 1890-talet. Enligt diverse handlingar om kyrkogården, däribland sockenstämmans protokoll, stod anläggningen färdig för att börja användas till begravning hösten 1894. Det dröjde emellertid till och med 1898 innan anläggningen stod helt färdig i avseende på exempelvis planteringar osv. Den äldsta gravvården är daterad till 1898.
Översikt, läge och historiska gravtyper	Området innefattar kyrkogårdens äldsta delar i form av kvarteren 1-4 och den södra delen av kvarteret 8. Området är beläget i kyrkogårdens sydvästra hörn. Området visar en tydlig uppdelning mellan allmänna och enskilda gravar, med större enskilda gravrätter i kvarterens yttervarv och tätt belagda allmänna varv mitt på »gravrutorna« (alltså inuti kvarteren).
Omgärdning och ingångar	Området slutar mot kyrkogårdens gräns i söder och väster och avbalkas där mot omgivningen av en häck och ett järnstaket på sandstensplintar - det senare ursprungligen köpt ifrån Bolinders mekaniska verkstad och lika gammalt som kyrkogården (sandstensplintarna tillverkades i socknen). Området A avgränsas från område B (i norr) av en gångväg, och från område C (i öst) av en häck. Ingången mot söder markeras av två enkla grindstolpar som dock saknade grindar vid inventeringstillfället.
Gångar och belysning	Områdets gångar är grusade och utlagda i en ungefärligen symmetrisk plan som fortsätter norrut i område B. Området är centrerat kring en monumental mittallé från huvudingången i söder till kapellet mitt på den äldsta kyrkogårdsdelen. Övriga gångar följer områdets sidor. Mittgången är belyst av enkla armaturer med klotform på stolpar i galvaniserad stålplåt typiska för efterkrigstiden.
Träd och buskar	Mittallén som beskrivs ovan kantas av tätt planterade lindar, som bildar likt en grönskande tunnel mellan kyrkogårdens huvudingång och gravkapellet. Längs övriga gångar finns björkalléer och inuti gravrutorna växer enstaka mindre träd, däribland rönnar, samt häckar kring sandgravar. I övrigt har gravrutorna karaktär av gräsmattor. Ingången i söder kantas av två planeringar med tuja på var sida. Liknande planteringar finns även vid kapellet.
Kapell, skötselstationer och övrigt	I områdets norra del finns ett gravkapell som uppfördes efter ritningar av arkitekt Knut Nordenskjöld i slutet av 1920-talet. I nordvästra hörnet av kvarter två finns en ceremoniplats i form av en enkel grusplan med korsformad stensättning med plattor av orsasandsten. Kapellet och ceremoniplatsen beskrivs mer ingående i kapitlet <i>Kyrkogårdarna idag</i> ovan. Innanför den södra ingången till kyrkogården finns en skötselstation med stensättning av orsasandsten, redskapställ i trä med sadeltak och tappställe.

Ovan: kvarter 1 med delvis bevarad sekelskifteskaraktär, allmänna varv och närmast mittgången större familjegravar. I området finns unika gravvårdar i trä från tidigt 1900-tal.

Till vänster: gravvård i trä med unik utformning i kvarter 1. Gravvården är tillkommen 1923 och är rest över Kristina Gustafson i Vängsgärde. Gravnummer ON 01 A32.

Gravvårdar	Området är i princip ordnat efter ett koncept med större enskilda gravrätter längs yttergångarna och allmänna varv mitt på »gravrutorna«. De enskilda gravarna är ofta större anordningar med sand- eller grusbeläggning och ibland även stenram. Området innefattar högresta gravvårdar med sekelskifteskaraktär, exempelvis i form av obelisker, bautastenar och kors. Det finns även senare tillkomna bredlåga gravstenar i klassicistisk- eller jugendinspirerad stil. På de allmänna varven finns en utmärkande mängd bevarade äldre gravvårdar i trä, varav några har en karaktäristisk form som är typisk för Orsa socken. Gravvårdarna i de allmänna varven är tätt placerade. Området har troligen belagts kronologiskt med start i kvarter 2, där de äldsta gravvårdarna finns bevarade. Många av gravvårdarna i synnerhet i de allmänna varven i kvarteren 3 och 4 är tillverkade av igelbergsgranit, som kommer från Leksands socken. Det finns även många gravvårdar som är tillverkade helt eller delvis av orsasandsten. Nästan alla gravvårdar anger gårdsnamn, vilket på ett mycket tydligt vis återspeglar bondesamhällets namnskick i Orsa socken. Likväl finns flera gravvårdar med yrkestitlar över personer som arbetat skogligt. Dessa gravvårdar återspeglar istället industrisamhällets etablering i Orsa socken.
Karaktär	Områdets södra delar, kvarteren 1 och 2, har mer utpräglad sekelskifteskaraktär. De norra delarna, kvarteren 3 och 4, är belagda senare och har mer tydlig nyklassicistisk eller jugendartad karaktär.
Askgravplatser	I det nordvästra hörnet på kvarter 1 och i sydvästra delen av kvarter 2 finns askgravplatser med oval form med plantering i mitten och plaketter av röd granit respektive grå granit runtomkring.

Gravvårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON OI 1	1919	Sigvard Landgraff	Sandgrav, sekelskifteskaraktär	4
ON OI 5	1920	Kerstin Söderblom	Titel, rik inskription	5
ON OI 6	1919	Kallofva Per Hansson	Sandgrav	6
ON OI II	1919	G von Schmalensee	Rik inskription	9
ON OI 20	1922	Kyrkvärden Bogg Olof Persson	Titel, lokal historia, sekelskifteskaraktär	15
ON OI 21	-	And. Bertas	Sandgrav	16
ON OI 22	-	Feijen	Sandgrav, sekelskifteskaraktär	17
ON OI 23	1922	Karolina Nilsson	Sandgrav	18
ON OI 24	1924	Margit Berg	Sandgrav, sekelskifteskaraktär	19
ON OI 25	1927	Fru Anna Westholm	Sandgrav, titel, rik inskription	20
ON OI 26	-	C J Sundberg	Sandgrav	21
ON OI 27	1978	Erik Snitt	Sandgrav	22
ON OI 30	1928	Skolkökslärarinnan Hulda Johansson	Sandgrav, titel	24
ON OI 31	1951	Elings Erik Hansson	Sandgrav	25
ON OI AI	1926	Hans Gruder	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, träkors	26

Ovan: allé mellan den södra ingången till kyrkogården och gravkorets södra ingång.

Till vänster: låg gravvård med obeliskform och sekelskifteskaraktär gjord i orsasandsten och belägen i kvarter 1. Gravnummer ON 01 A33.

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON OI A2	1926	Anna Viola Strand	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, träkors	27
ON OI A3	1926	F d Kyrkvärden L A Hansson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel	28
ON OI A4	1926	Hemmansägaren Mårts Per Hansson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel	29
ON OI A5	1926	Pälar Karin Samuelsson	Allmänt varv	30
ON OI A6	1926	Pälar Anders Persson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, järn, ovanlig, estetiska värden	31
ON OI A7	1926	Mickols Anna Ersdotter	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	32
ON OI A8	1926	Erik Andersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	33
ON OI A9	1925	Ivars Kerstin Hansdotter	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	34
ON OI A10	1923	Flottningsförmannen J E Dahlberg	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel, lokal historia	35
ON OI A11	1929	Näs Anders Andersson	Allmänt varv	36
ON OI A12	1925	Nils Erik Lilja	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	37
ON OI A13	1925	Länsskoghvaktaren Axel Ek	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel, lokal historia	38
ON OI A14	1925	Mikkola Hans Ersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, träkors	39
ON OI A15	-	-	Allmänt varv	40
ON OI A16	1925	Loflers Anna Persson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	41
ON OI A17	1925	Hemmansägaren Hans Persson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	42
ON OI A18	1925	J Wählbrand	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	43
ON OI A19	-	-	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	44
ON OI A20	1924	Jonsar Anders Persson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	45
ON OI A21	-	-	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, träkors	46
ON OI A22	1924	Smids Erik Olsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	47
ON OI A23	1924	Kerstin Hansson	Allmänt varv	48
ON OI A24	1924	Pälar Anders Hansson	Allmänt varv	49
ON OI A25	1978	Hed Margit Eriksson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	50
ON OI A26	1924	Karin Hansdotter	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	51
ON OI A27	1923	Marit Tiger	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, orsasandsten	52
ON OI A28	1923	Anna Eskilsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, orsasandsten	53
ON OI A29	1923	Änkan Amtpers Kerstin Olsdotter	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel	54

Ovan: allmänna varv i kvarter med många småskaliga gravvårdar av igelbergsgranit.

Till vänster: närmast den lindallé som genomskär området från ingången i söder till gravkapellet i norr finns större familjegravar i sekelskiftes- eller jugendstil, ofta är dessa även sandgravar.

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON OI A30	1923	Birger	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	55
ON OI A31	1923	Bränd Jon Jonsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	56
ON OI A32	1923	Kristina Gustafson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, trä, ovanlig, lokal historia	57
ON OI A33	-	-	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, orsandssten	58
ON OI A34	1923	Mickols Erik Ersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	59
ON OI A35	1923	Gulis Carin Andersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, träkors	60
ON OI A38	1923	Görsa Anna Persdotter	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	61
ON OI A39	-	-	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	62
ON OI A40	-	-	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	63
ON OI A41	1922	Anders Sigvard Thorén	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, trä, ovanlig, lokal historia	64
ON OI A42	-	-	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	65
ON OI A43	1922	Hemmansägaren Rut Erik Hansson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel	66
ON OI A44	1922	Bogg Per och Anna Hansson	Allmänt varv	67
ON OI A45	-	-	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, träkors	68
ON OI A46	1922	G B Holmberg	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	69
ON OI A47	1922	Jönsar Karin Persson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	70
ON OI A48	1922	Erik Gunnar Lilja	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	71
ON OI A49	-	Hans Mångsén	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, trä, ovanlig, lokal historia	72
ON OI A52	-	-	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, järn, ovanlig	73
ON OI A54	1923	Gisslar Anders Andersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	74
ON OI A54	1921	Snubb A Ersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	75
ON OI A55	1921	Hustrun Celina Nilsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	76
ON OI A58	1921	-	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, orsandssten	77
ON OI A59	1921	Per Beckman	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, träkors	78
ON OI A60	1921	Gruv A Andersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	79
ON OI A61	1921	Lillpers Karin Persdotter	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, träkors, ovanlig, rik inskription, lokal historia	80
ON OI A62	1921	Lind Erik Ersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	81
ON OI A63	-	Rickhard	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, ovanlig	82

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON OI A64	1921	Rut Anna Andersdotter	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	83
ON OI A65	1920	Brand Per Larsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	84
ON OI A66	-	-	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	85
ON OI A67	1920	Kerstin Gertrud Eriksson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	86
ON OI A68	1920	Sven Andersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	87
ON OI A69	-	Jonsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	88
ON OI A71	1920	Elis Evald Dahl	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	89
ON OI A72	-	-	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, orsasandsten	90
ON OI A74	1919	Haga Kerstin Hansson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, träkors	91
ON OI A75	1918	P Guldbland	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	92
ON OI A77	1919	N J Nilsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	93
ON OI A78	-	-	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	94
ON OI A79	1919	Kerstin Tiger	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, orsasandsten	95
ON OI A80	1915	Hustrun Kerstin Holmberg	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	96
ON OI A81	1919	Anna Andersdotter	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, trä, ovanlig, lokal historia	97
ON OI A82	1919	Klara Augusta Larsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, träkors	98
ON OI A83	1919	Hustrun Anna Bleckman	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel	99
ON OI A84	1918	-	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	100
ON OI A85	1918	Bränd Karin Lars Dotter	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	101
ON OI A86	1918	Hans Rahm	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, trä, lokal historia	102
ON OI A87	1918	Hemmansägaren Rut Erik Larsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel	103
ON OI A88	1918	Hermans Per Olsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	104
ON OI A90	1918	Jemt Anders Andersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	105
ON OI A93	1918	Anna Smids	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	106
ON OI A94	1918	Gref Erik Eriksson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, rik inskription	107
ON OI A96	1918	Bertil Hansson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, träkors	108
ON OI A97	1918	Janissa Anna Ersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, orsasandsten	109
ON OI A98	1918	Hans Melander	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	110
ON OI A99	1918	Hermans Kerstin Olsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	111

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON OI A100	1917	A Jonsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	112
ON OI A101	-	... Persdotter	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	113
ON OI A102	1917	Nack P Persson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	114
ON OI A106	1917	Styvers H Ersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, orsandssten	115
ON OI A107	1917	Elings Hans Hansson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	116
ON OI A108	1917	Studeranden Er Persson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel, rik inskription	117
ON O2 1	1930	Lundblads familjegrav	Sandgrav	118
ON O2 2	-	Distriktsveterinären Adolf Ivar Kjell	Sandgrav, titel	119
ON O2 4-5	-	Rut Anders Ersson och hans familj	Sekelskifteskaraktär	120
ON O2 7	1926	Ström Per Hansson	Sandgrav, sekelskifteskaraktär	121
ON O2 9	1923	Holst Karin Ersson	Sekelskifteskaraktär, järn, ovanlig, estetiska värden	122
ON O2 10	-	C L v Knorrig	Sekelskifteskaraktär, ovanlig, estetiska värden	123
ON O2 13	1926	Kyrkväktaren Anders Blå	Sekelskifteskaraktär, titel, lokal historia	124
ON O2 A1	1916	Hustrun När Anna Jonsdotter	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	125
ON O2 A2	1916	Hemmansägaren Kråk Anders Olsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	126
ON O2 A3	1916	Per Gustav Lindbom	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	127
ON O2 A4	1917	Näs Per Pehrsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, rik inskription, personhistoria	128
ON O2 A6	1914	Spännar Kerstin Hansson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	129
ON O2 A7	1915	Mårts Anders Hansson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	130
ON O2 A8	-	-	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, träkors	131
ON O2 A9	1915	Ors Kerstin Larsdotter	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, trä, lokal historia, estetiska värden	132
ON O2 A10	1916	Spännar Per Hansson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	133
ON O2 A11	1915	Björns H Hansson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	134
ON O2 A12	1915	Holst Erik Ersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, järn, ovanlig	135
ON O2 A13	1913	Hemmansägaren Hanser Olov Olsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel	136

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON 02 A14	1914	Hustrun Skräddar Anna Ersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel	137
ON 02 A15	1914	Spennar Hans Andersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	138
ON 02 A17	1914	Hemmansägaren Slottspers Hans Hansson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel	139
ON 02 A18	1913	Hemmansägaren Spännar Erik Andersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel	140
ON 02 A19	1915	Kerstin Jacobson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	141
ON 02 A20	1913	Pålar Kerstin Andersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	142
ON 02 A21	-	Forsgren	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	143
ON 02 A22	1913	Axel Pettersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	144
ON 02 A23	1913	Ors Jonas Olsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	145
ON 02 A24	1913	Johanna Holmberg	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	146
ON 02 A25	1912	Mickols Hans Ersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	147
ON 02 A26	1912	Lind E Eriksson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	148
ON 02 A29	1912	Erik Spener	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	149
ON 02 A30	1913	Haga Per Persson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	150
ON 02 A31	1911	Per Holst	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, järn, ovanlig	151
ON 02 A34	1908	Jämtpers Jon Jonsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, trä, hög ålder	152
ON 02 A35	1911	Sjukvårdssoldaten Hans Engström	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel	153
ON 02 A36	1911	Hustrun Margit Anna Hansdotter	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel	154
ON 02 A37	1911	Hustrun Näs Kerstin Persson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, titel	155
ON 02 A39	1907	Görsa Hans Ersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, hög ålder	156
ON 02 A40	1904	Brand Anders Persson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, hög ålder	157
ON 02 A41	1906	J Thalin	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, hög ålder	158
ON 02 A43	1910	Hanser Hans Olsson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, hög ålder	159
ON 02 A44	1905	Gref Anna Hansdotter	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, hög ålder	160
ON 02 A45	1905	Bur Anna Persdotter	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, hög ålder	161
ON 02 A47	1902	Karl Andersson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, hög ålder, orsasandsten	162
ON 02 A48	-	Mormor	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, orsasandsten	163
ON 02 A49	1901	Gustaf Johansson	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär, hög ålder	164

Gravn:r	Ålder	Namn	Huvudmotiv	Bilaga 4/s
ON 02 A46	-	-	Allmänt varv, sekelskifteskaraktär	165
ON 03 1	1911	Erik Olsson	Sandgrav	166
ON 03 4	-	Finn Hans Hansson	Sandgrav	167
ON 03 5	1955	Häradsdomaren, R.V.O Finn Erik Hansson	Sandgrav, titel	168
ON 03 54	1918	Lorenz Erik Hansson	Gravvård i järn, ovanlig	183
ON 03 60	-	Överskogsvaktaren Pettersson	Titel, lokal historia	186
ON 03 64	1935	Skogschefen Henning Winlöf m.fl.	Titel, älvdalskvartsit, ovanlig, lokal historia, estetiska värden	187
ON 03 67	1922	Hemmansägaren Mårten Person	Titel, sandgrav	188
ON 03 68	1940	Margareta Hansson	Sandgrav	189
ON 03 A531	1938	Kaptens P Persson	Marmor, orsasandsten, ovanlig, estetiska värden	194
ON 03 A643	1940	Jonas Lindberg	Träkors, ovanlig	211
ON 03 A837	1945	Skogsvaktaren P Aug Andersson	Titel, lokal historia	247
ON 03 A931	1947	Bagaren Ola Rosenkvist	Titel, ovanlig	276
ON 04 3	-	STM (stationsmästare) A R Forsberg	Titel, ovanlig, lokal historia	288
ON 04 7	-	Kyrkväktare Hans Damm	Titel, lokal historia	291
ON 04 9	-	Gustafvar Hans Ersson	Sandgrav	292
ON 04 12	-	Montören Emil Nygren	Titel, ovanlig	293
ON 04 13	-	Sigra Erik Persson	Sandgrav	294
ON 04 14	1957	Hemmansägaren Finn A W Hansson	Sandgrav, orsasandsten, titel	295
ON 04 15	1942	Kontoristen E E Östh och hans familj	Titel, ovanlig, estetiska värden	296
ON 04 17	1917	Difs Per Persson	Sekelskifteskaraktär, sandgrav	297
ON 04 18	-	Ångman	Sandgrav	298
ON 04 19	1999	Henri Maxime Ferrer	Ovanlig, estetiska värden	299
ON 04 20	1954	Kusa Hans Ersson	Sandgrav	300
ON 04 21	-	Masser A Persson	Sandgrav	301
ON 04 22	-	Signhild Wolf	Sandgrav	302
ON 04 A106	1929	Lind Kerstin Larsson	Järn, ovanlig, lokal historia	323

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON 04 A119	-	Korgmakaren P Pettersson	Titel, ovanlig	326
ON 04 A125	1929	Karin	Ovanlig	327
ON 04 A126-133	-	-	Ovanlig	328
ON 04 A152-172	-	-	Orsasandsten	336
ON 04 A258	1939	Skogsv. Löf Per Ersson	Titel, lokal historia	357
ON 04 A305-311	-	-	Järn, ovanlig	365
ON 04 A431-458	1936	Jämt Anna Larsdotter	Träkors, ovanlig, lokal historia	402
ON 04 480	1937	Gårdsägaren Per Holst	Titel, ovanlig, rik inskription	411
ON 08 51	-	Jemt... Perssons	Sandgrav, gårdsnamn	424
ON 08 52	-	Jugas Hans Ersson	Sandgrav	425
ON 08 53	1944	Lärarinnan Maria Larsson	Sandgrav, titel	426
ON 08 54	-	O Lefdén	Sandgrav	427
ON 08 56	1978	Smeden Hans Andersson	Sandgrav, järn, titel	428
ON 08 62	-	Distriktslantmätaren Ludvig Bergstedt	Sandgrav, titel	432
ON 08 64	-	Jugås H Hansson	Sandgrav	433
ON 08 69-70	-	-	Orsasandsten, ovanlig, estetiska värden	435
ON 08 71	1957	Sjukv. Soldaten Erik...	Titel, ovanlig	436
ON 08 85	-	E Timander	Personhistoria	437
ON 08 83	-	Skomakarmästaren Jon Jonsson	Titel, ovanlig	438
ON 08 85	1978	Sigra Hans Hansson	Rik inskription	440
ON 08 92	-	Jugås Erik Ersson	Sandgrav	443
ON 08 94	-	Kopparslagare Erik Eriksson	Titel, ovanlig	444
ON 08 95	-	Gästgivare Lars Johansson	Titel, ovanlig	445
ON 08 96-98	1898	Fanjunkare B F von Knorring	Sandgrav, titel, hög ålder	446
ON 08 99	1904	Pettersson	Ovanlig, hög ålder	447

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON 08 100	1899	Bengtar Anna Hansdotter	Titel, hög ålder	448
ON 08 106	-	Köpmannen Eric Ericsson	Marmor, titel, ovanlig, estetiska värden	452
ON 08 112	1900	Jemt H Hansson	Järn, orsandssten, hög ålder, inskription, estetiska värden	454
ON 08 113	1898	Hem. Gisslar L Larsson	Järn, sandgrav, titel, hög ålder	455
ON 08 114	-	-	Järn, orsandssten, ovanlig, estetiska värden	456
ON 08 115	-	Svennar P Hansson	Hög ålder	457
ON 08 117	-	Skogv. Anders Uhlén	Titel, hög ålder, lokal historia, orsandssten	458
ON 08 118	-	Skogv. O P Olsson	Titel, lokal historia	459
ON 08 131	-	E Norling	Sandgrav	465
ON 08 133	-	Skogsvaktaren Karl Bäckström	Titel, lokal historia	466
ON 08 134-136	1910	Hemmansägaren Samilda Hans Ersson	Titel, hög ålder	467
ON 08 142	-	Klockar A Hanssons moder	Inskription	470

Gravvårdar med högt kulturhistoriskt värde

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON 01 9	1957	Tur Anders Larsson	Gårdsnamn	7
ON 01 10	1964	Bäckar Olof Olsson	Gårdsnamn	8
ON 01 12	1950	Bäckar Anders Olsson	Gårdsnamn	10
ON 01 14	-	Erik Svennar	Gårdsnamn	11
ON 01 16	1923	Lovas John Johnsson	Gårdsnamn	12
ON 01 18	-	Samilda Erik Hansson	Gårdsnamn	13
ON 01 19	-	A Hollsten	Sekelskifteskaraktär	14
ON 01 29	-	Gulis Erik Andersson	Gårdsnamn	23
ON 03 7	-	Björk Hans Hansson	Gårdsnamn	169
ON 03 12	1956	Finn Per Hansson	Gårdsnamn	170
ON 03 13	-	Bur B Ersson	Gårdsnamn	171
ON 03 15	-	Hemmansägaren Erik Åberg	Titel	172
ON 03 16	1947	Hemmansägaren Jonas Wax	Titel	173
ON 03 17	-	Hem-äg Slott Anders Andersson	Titel, gårdsnamn	174

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON 03 21	-	Grosshed Per och Anna Persson	Gårdsnamn	175
ON 03 25	-	Hol Hans Persson	Gårdsnamn	176
ON 03 30	-	Anders Bergström	Ovanlig	177
ON 03 37	1948	Bälter Jonas Jonsson	Gårdsnamn	178
ON 03 40	-	Theodor Lundemo	Ovanlig	179
ON 03 50	1945	Kamrer Nils Nordlander	Gårdsnamn	180
ON 03 51	-	Hemmansägaren Hans Löhf	Titel	181
ON 03 53	1963	Pastor Claes Hahne	Titel	182
ON 03 57	-	Gref Anders Ersson	Gårdsnamn	184
ON 03 58	-	Nämndeman Jons Erik Ersson	Titel, gårdsnamn	185
ON 03 70	1920	Nämndemannen Näslissa Erik Hansson	Titel, gårdsnamn	190
ON 03 72	-	Folkskollärare D Bjuroks	Titel	191
ON 03 A516	1938	Kråk Anna Hansson	Allmänt varv	192
ON 03 A526	1934	Karl Molin	Allmänt varv	193
ON 03 A537	1938	Kristina Dahlkvist	Allmänt varv	195
ON 03 A538	1938	Emil Jönsson	Allmänt varv	196
ON 03 A542	1938	Karl Johan Gegerfeldt	Allmänt varv	197
ON 03 A546	1938	-	Allmänt varv	198
ON 03 A566	1939	Ren Anders Hansson	Allmänt varv	199
ON 03 A576	1939	L A Kratz	Allmänt varv	200
ON 03 A592	1939	Hans Gustafsson	Allmänt varv	201
ON 03 A592-576	1939	Mor	Allmänt varv	202
ON 03 A598	1940	Danilda Karin Ersdotter	Allmänt varv	203
ON 03 A608	1940	Bränd Anna Larsson	Allmänt varv	204
ON 03 A609-618	-	-	Allmänt varv, orsasandsten	205
ON 03 A619	1940	Spännar Anna Persson	Allmänt varv	206
ON 03 A624	1940	Dunder Karin Persson	Allmänt varv	207
ON 03 A625	1940	Kerstin Engström	Allmänt varv	208
ON 03 A628	1940	Jemt Kerstin Persdotter	Allmänt varv	209
ON 03 A639	1940	Reinhold Nordahl	Allmänt varv	210
ON 03 A653	1940	Banvaktaren K J Fallgren	Allmänt varv, titel	212

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON 03 A665	1944	Ryttar Anders Olsson	Allmänt varv	213
ON 03 A667	1941	Anna Hansson	Allmänt varv	214
ON 03 A671	1941	Birgit	Allmänt varv	215
ON 03 A692	1942	Mört Hans Persson	Allmänt varv	216
ON 03 A693	-	Anders Käck	Allmänt varv	217
ON 03 A697	1942	Per Persson	Allmänt varv	218
ON 03 A705	1942	Gubb Erik Ersson	Allmänt varv	219
ON 03 A707	1943	D Erik Hansson	Allmänt varv	220
ON 03 A708	1942	Kerstin Melander	Allmänt varv	221
ON 03 A716	1942	Benj. Per Andersson	Allmänt varv	222
ON 03 A733	1943	Karin Liljeholm	Allmänt varv	224
ON 03 A734- 752	-	-	Allmänt varv, träkors	225
ON 03 A753	1943	Gustav L Persson	Allmänt varv	226
ON 03 A755	1945	Brita Carlsson	Allmänt varv	227
ON 03 A757	1943	Karl Frisk	Allmänt varv	228
ON 03 A758	1943	Bränd Margit Persson	Allmänt varv	229
ON 03 A765	1943	Hanser Kerstin Olsson	Allmänt varv	230
ON 03 A766	1943	Oscar Östlin	Allmänt varv	231
ON 03 A768	1943	Margit...	Allmänt varv	232
ON 03 A768- 773	-	Mor	Allmänt varv	233
ON 03 A774	1943	Maria Krantz	Allmänt varv	234
ON 03 A776	1943	Kaptens Karin och Anna Persson	Allmänt varv	235
ON 03 A778	1943	Häll Anders Ersson	Allmänt varv	236
ON 03 A791	1944	Per Bleckman	Allmänt varv	237
ON 03 A792	1944	Hans Snygg	Allmänt varv	238
ON 03 A800	1944	Snickarmästaren Jönsar Jonas Persson	Allmänt varv	239
ON 03 A801	1944	Carin Damm	Allmänt varv	240
ON 03 A805	1944	Kråk Erik Persson	Allmänt varv	241
ON 03 A821	1933	Lars Liljeholm	Allmänt varv	242
ON 03 A825	-	Jönsar Anna Andersson	Allmänt varv	243
ON 03 A826	1944	Lärarinnan Karin Olsson	Allmänt varv, titel	244
ON 03 A828	1945	Erik Uhlén	Allmänt varv	245
ON 03 A830	1945	Lassar Per Persson	Allmänt varv	246

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON 03 A841	-	Margit Bergman	Allmänt varv	248
ON 03 A847	-	Bränd Anders Olsson	Allmänt varv	249
ON 03 A854	1945	Mor	Allmänt varv	250
ON 03 A857	1945	M F Persson	Allmänt varv	251
ON 03 A861	1945	Axel Pettersson	Allmänt varv	252
ON 03 A862	1945	Hellborgs Anna Ersson	Allmänt varv	253
ON 03 A863	1946	Ulus Olof Olsson	Allmänt varv	254
ON 03 A864	1946	Carl Erik Carlsson	Allmänt varv	255
ON 03 A865	1946	Pålar Mait Hansson	Allmänt varv	256
ON 03 A868	-	Anna Svärd	Allmänt varv	257
ON 03 A869	1946	Elisabeth Eldh	Allmänt varv	258
ON 03 A871	-	Erik Danilda	Allmänt varv	259
ON 03 A873	1946	Bäck Anders Larsson	Allmänt varv	260
ON 03 A874	1946	Dunder Anna och Edvin Hansson	Allmänt varv	261
ON 03 A876	1946	Anna Krantz	Allmänt varv	262
ON 03 A890	1946	Hemmansägaren Anders Røjter	Allmänt varv, titel	263
ON 03 A894	1946	Byss Kerstin Jönsson	Allmänt varv	264
ON 03 A894	1946	Anders Byström	Allmänt varv	265
ON 03 A902	1947	Gustaf Åkerström	Allmänt varv	266
ON 03 A904	-	Anna Kahlén	Allmänt varv	267
ON 03 A908	1947	Evert Snabb	Allmänt varv	268
ON 03 A909	1947	Loflers Karin Eriksson	Allmänt varv	269
ON 03 A918	1947	Difs Margit Hansson	Allmänt varv	270
ON 03 A921	1947	Spännar Kerstin Andersson	Allmänt varv	271
ON 03 A923	1947	Anders Bergman	Allmänt varv	272
ON 03 A924	1947	Hans Örn	Allmänt varv	273
ON 03 A928	1947	Emma Persson	Allmänt varv	274
ON 03 A929	1947	Erik Persson Maklin	Allmänt varv	275
ON 03 A933	1947	Grev Gösta Hansson	Allmänt varv	277
ON 03 A942	1948	Jeppa Erik Ersson	Allmänt varv	278
ON 03 A945	1948	Anna Björk	Allmänt varv	279
ON 03 A958	1948	Näsnissa Anna Samuelsson	Allmänt varv	280
ON 03 A959	1948	Örs Anna Jonsson	Allmänt varv	281

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON 03 A960	1948	Oskar Lundell	Allmänt varv	282
ON 03 A961	1948	Per Hellborg	Allmänt varv	283
ON 03 A962	1946	F O Tapper	Allmänt varv	284
ON 03 A966	1949	F. Sold J F Tiger	Allmänt varv, titel	285
ON 03 A967	1949	Anna Friberg	Allmänt varv	286
ON 03 A640	1940	Lina Smedberg	Allmänt varv	287
ON 04 4	-	-	Ovanlig	289
ON 04 6	-	Agdur Erik Persson	Gårdsnamn	290
ON 04 A4-8	-	-	Allmänt varv, träkors	303
ON 04 A5	-	Andersson	Allmänt varv	304
ON 04 A9	1927	Haga Olof Hansson	Allmänt varv, träkors	305
ON 04 A12	1921	Anna Olsson	Allmänt varv	306
ON 04 A16	1927	Anders Bergman	Allmänt varv	307
ON 04 A24	1927	Back O Eriksson	Allmänt varv	308
ON 04 A26	1927	Helge Lindgren	Allmänt varv	309
ON 04 A35	1927	Guta Anna Jonsdotter	Allmänt varv	310
ON 04 A37	1927	Karin Orsen	Allmänt varv	311
ON 04 A39	1927	Hans Jacobs	Allmänt varv	312
ON 04 A49	-	Grå Kerstin	Allmänt varv	313
ON 04 A67	1928	Hustrun Smids Anna Andersson	Allmänt varv, titel	314
ON 04 A68- 76	-	-	Allmänt varv	315
ON 04 A77	1928	Hans Manssen	Allmänt varv	316
ON 04 A78	1928	Andersson	Allmänt varv	317
ON 04 A80	1928	Erkers Mats Matsson	Allmänt varv	318
ON 04 A81- 90	1928	Daniel Hansson	Allmänt varv	319
ON 04 A81- 90	-	-	Allmänt varv, träkors	320
ON 04 A91	-	-	Allmänt varv	321
ON 04 A116	1929	Benj. Kerstin Hansdotter	Allmänt varv	323
ON 04 A118	1929	Näs Anders Hansson	Allmänt varv	324
ON 04 A134	1929	Mickols Anna	Allmänt varv	328
ON 04 A135	1929	Bränd Kerstin Persson	Allmänt varv	329

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON 04 A139	1929	Hemmansägaren Brätt Hans Larsson	Allmänt varv, titel	330
ON 04 A143- I48	-	-	Allmänt varv, träkors	331
ON 04 A149	-	-	Allmänt varv	332
ON 04 A152- I72	-	-	Allmänt varv, träkors	333
ON 04 A152- I72	-	-	Allmänt varv	334
ON 04 A152- I72	-	-	Allmänt varv, träkors	336
ON 04 A176	-	Brus Erik Olsson	Allmänt varv	337
ON 04 A201	1931	Nissa Karin Hansson	Allmänt varv	338
ON 04 A202	1931	Anders Ros	Allmänt varv	339
ON 04 A203- 209	-	-	Allmänt varv, träkors	340
ON 04 A209	-	-	Allmänt varv	341
ON 04 A212	1931	Hedvalls Erik Ersson	Allmänt varv	342
ON 04 A219- 227	1931	Jämt Kerstin Andersson	Allmänt varv	343
ON 04 A228	-	M Molinder	Allmänt varv, träkors	344
ON 04 A229	1931	Gubb Anders Ersson	Allmänt varv	345
ON 04 A232	1931	Nissa Hans Hansson	Allmänt varv	346
ON 04 A236	1931	Anna Hyberts	Allmänt varv	347
ON 04 A237	-	Örs Anders Eriksson	Allmänt varv	348
ON 04 A239	-	-	Allmänt varv	349
ON 04 A240	1931	Gref Hans och Anna Jonsson	Allmänt varv	350
ON 04 A241	-	Jugås Kerstin Persdotter	Allmänt varv	351
ON 04 A250	-	-	Allmänt varv	352
ON 04 A251	1932	Jugås Anders Ersson	Allmänt varv	353
ON 04 A253	1942	Johan Molin	Allmänt varv	354
ON 04 A255	-	Jönsar H Persson	Allmänt varv	355
ON 04 A262	1932	Arne	Allmänt varv	357
ON 04 A272	1932	Blecko Karin Andersson	Allmänt varv	358
ON 04 A282	1932	Smids Anders Andersson	Allmänt varv	359
ON 04 A284	-	Jonsar Anna Persson	Allmänt varv	360

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON 04 A288	1933	Per Lindblom	Allmänt varv	361
ON 04 A293	1933	Nissa Per Hansson	Allmänt varv	362
ON 04 A303	1933	Bälter Erik Andersson	Allmänt varv	363
ON 04 A311	1933	Ejnar	Allmänt varv, träkors	365
ON 04 A316	1933	Lid Anna Ersdotter	Allmänt varv	366
ON 04 A318	1933	Alice Lindgren	Allmänt varv	367
ON 04 A319	-	Grå Margit Persson	Allmänt varv	368
ON 04 A320	1933	Anna Ståbi	Allmänt varv	369
ON 04 A325	1934	M E Persson	Allmänt varv	370
ON 04 A326	1934	-	Allmänt varv	371
ON 04 A330	1934	Bältar Jon Hansson	Allmänt varv	372
ON 04 A334	1934	Albert Pählar	Allmänt varv	373
ON 04 A348	-	Anna Björkman	Allmänt varv	374
ON 04 A350	-	Jonas Ståbi	Allmänt varv	375
ON 04 A350- 353	-	-	Allmänt varv	376
ON 04 A354	1934	Anna Holst	Allmänt varv	377
ON 04 A355- 360	1934	Blad Anna Jonsson	Allmänt varv	378
ON 04 A361	-	Bäcker Karin Hansson	Allmänt varv	379
ON 04 A364	1934	Kerstin Bertin	Allmänt varv, orsasandsten	380
ON 04 A371	1934	Knutar K Persdotter	Allmänt varv	381
ON 04 A372	1934	Gubb Kerstin Ersson	Allmänt varv	382
ON 04 A381	1935	Bäcker Anna Larsson	Allmänt varv	383
ON 04 A382- 388	-	-	Allmänt varv, träkors	384
ON 04 A389	-	Nämndemannen Näsni- sa Olof Samuelsson	Allmänt varv	385
ON 04 A390	1935	Änkan Rut Brita Ers- dotter	Allmänt varv, titel	386
ON 04 A394	-	Nissa Anna Persdotter	Allmänt varv, träkors	387
ON 04 A396	1935	Charlotta Sjödin	Allmänt varv	388
ON 04 A399	-	Jonas Jonsson	Allmänt varv	389
ON 04 A402	1933	Näs Anna Ersdotter	Allmänt varv	390
ON 04 A403	-	-	Allmänt varv	391
ON 04 A405	1935	Karin Maklin	Allmänt varv	392
ON 04 A410	1935	Erik Björkman	Allmänt varv	393

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON 04 A412	1935	Hans Rombo	Allmänt varv	394
ON 04 A413	1935	Hol Anna Andersson	Allmänt varv	395
ON 04 A414	-	Jämt Hans Larsson	Allmänt varv	396
ON 04 A416	1935	f. d. soldaten P F Holm	Allmänt varv	397
ON 04 A416-419	-	-	Allmänt varv, träkors	398
ON 04 A419	1935	Gulis Kerstin Hansson	Allmänt varv	399
ON 04 A426	1948	Knutar E Ersson	Allmänt varv	400
ON 04 A426-431	-	-	Allmänt varv	401
ON 04 A421-458	-	-	Allmänt varv	403
ON 04 A431-558	-	-	Allmänt varv	404
ON 04 A431-458	-	-	Allmänt varv	405
ON 04 A431-458	-	Mor	Allmänt varv	406
ON 04 A458	1936	Håll Kerstin Andersson	Allmänt varv	407
ON 04 A459-474	-	-	Allmänt varv	408
ON 04 A474	1937	Farmor Anna	Allmänt varv	409
ON 04 A481	1937	Anders Kallman	Allmänt varv	411
ON 04 A482-483	-	-	Allmänt varv	412
ON 04 A485	-	-	Allmänt varv	413
ON 04 A486	1937	Kristina Hed	Allmänt varv	414
ON 04 A487	1937	Smids Anna Jonsson	Allmänt varv	415
ON 04 A488-502	-	-	Allmänt varv	416
ON 04 A489	1937	Jemt Erik Jonsson	Allmänt varv	417
ON 04 A496	1937	Faktor A Berndtson	Allmänt varv, titel	418
ON 04 A498	1937	Fredrik Råd	Allmänt varv	419
ON 04 A502	1937	Soldaten Per Norman	Allmänt varv, titel	420
ON 04 A503	-	Familjen Hallstensson	Allmänt varv	421
ON 04 A505	1938	Hemmansägaren Kusa E Hansson	Allmänt varv, titel	422
ON 04 A506	1938	Soldaten Per Tupp	Allmänt varv, titel	423

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 4/s</i>
ON 08 57	-	E O D Wesström	Titel	429
ON 08 58	1958	Läraren Erik Pettersson	Titel	430
ON 08 59	-	Matslofva Hans Ersson	Gårdsnamn	431
ON 08 67	-	Sigås Hans Hansson	Gårdsnamn	434
ON 08 84	1978	Sigra Erik Hansson	Gårdsnamn	439
ON 08 86	1934	Hanna Charlotta Persson	Ovanlig, estetiska värden	441
ON 08 91	-	Häradsdomaren Lagar E Olsson	Titel	442
ON 08 103	-	-	Orsandssten	449
ON 08 104	-	Matslofva Erik Ersson	Gårdsnamn	450
ON 08 105	-	Ängmans P Persson	Gårdsnamn	451
ON 08 108	-	Gisslar A Andersson	Gårdsnamn	453
ON 08 121	1978	Pers Anders Olsson	Gårdsnamn	460
ON 08 125	1945	Hanser Anders Olsson	Gårdsnamn	461
ON 08 127	-	Näs Per Andersson	Gårdsnamn	462
ON 08 128	1934	Haga Hans Ersson	Gårdsnamn	463
ON 08 129	-	Wikners familjerav	Ovanlig, estetiska värden	464
ON 08 137	-	Hans Ehdwall	Estetiska värden	468
ON 08 139	-	Klockar Per Hansson	Gårdsnamn, ovanlig, estetiska värden	469

Ovan: allmänna gravar i kvarter 4. De allmänna varven är delvis utglesade, men detta till trots betydligt mer välbevarade än på många andra håll i Dalarna och Sverige.

Till vänster: familjegrav med sandtäckning i kvarter 2 (gravnummer ON 02 1). I kvarteren 1 och 2 finns en tydlig sekelskifteskaraktär bevarad.

B Område B

Karaktärisering

Området inventerades 2019-09-10 och 2019-10-01 av Sanna Svensson, Dalarnas museum

Etablering	1890-1898, se område A. Kvarter 8 innefattar gravvårdar från 1898 och framåt. Övriga områden verkar ha tagits ianspråk och även lagts om succesivt under 1900-talet.
Översikt, läge och historiska gravtyper	Området är beläget i kyrkogårdens nordvästra hörn. Dess norra och västra sidor angränsar mot en brant sluttning mot deltalandskapet kring Oreälvens utlopp i Orsasjön. I söder finns område A, som är den andra ursprungliga halvan av begravningsplatsen. I öster finns område D, som tillkom efter en utbyggnad av kyrkogården under 1940-talet. Område B är uppdelat i tre större gravfält (kvarteren 5-7) varav kvarter 5 har en ungefärligen symmetrisk form. De andra två kvarteren följer anläggningens form mot älven. Kvarter 8 är beläget i områdets ytterkant. Området innefattar familjegravar för kista, ofta med gravvårdar och gravanordningar av monumental karaktär. Det finns även ett antal urngravplatser i östra delen av kvarter 5. Området har möjligen varit belagt på samma vis som i område A med enskilda gravar/familjegravar i yttervarven till respektive kvarter, och gravfält för allmänna gravar i mitten av respektive kvarter.
Omgärdning och ingångar	I norr, väster och öster innesluts området av häckar. Ursprungligen löpte ett järnstaket likt det som avgränsar kyrkogården i söder åtminstone längs områdets östra och västra delar. Området skiljs från område A i söder av en gång.
Gångar	Området innefattar grusade gångar troligen enligt ursprunglig plan från 1890-talet. Längs områdets norra sida löper gången diagonalt med kyrkogårdens gräns till omgivningen. Övriga gångvägar är anlagda efter ett i princip symmetriskt mönster som fortsätter från område A i söder.
Träd och buskar	Norrut från Knut Nordenskjölds gravkapell fortsätter den centrala allé med lindar som löper genom område A. Övriga gångvägar kantas av björkalléer. I kvarteren 5 och 6 finns ryghäckar som delar in områdena i tydligare rum och agerar som avskiljare mellan gravraderna. Häckarna planterades troligen någon gång efter 1930 och bidrar med en horisontell sammanhållning typisk för modernismens kyrkogårdsideal. Utanför kyrkogården i norr och väster växer vildare växtlighet med bland annat tallar och rönnar samt olika varianter av buskage. I vissa kvarter omges de större familjegravarna av växtlighet i form av sorgträd och låga häckar planterade kring familjegravar med sand- eller grustäckning.

Ovan: trävaruhandlare Hedvalls Erik Anderssons familjegrav i kvarter 8. Området innefattar många monumentala familjegravar med sand- eller grustäckning.

Till vänster: vy mot gravkapellet i södra delen av området från kvarter 6.

Övrigt	I områdets nordöstra hörn finns en av kyrkogårdens servicebyggnader. I östra delen av kvarter 5 finns en skötselstation ordnad med sandstensplattor och redskapsställ i trä. Den gångväg som löper österut från kapellet är belyst med armaturer lika de som beskrivs för område A.
Gravvårdar	Området innefattar en mångfald av familjegravar från hela 1900-talet. I synnerhet i område 8 samt i yttervarven till kvarteren 5, 6 och 7 har många av gravarna en monumental och påkostad karaktär med stora vårdar i sten och sand- eller grusanordningar. Många gravvårdar har gårdsnamn, samtidigt som yrkestitlar är betydligt mer vanliga jämfört med område A. Området återspeglar därigenom i hög utsträckning industrisamhällets etablering i Orsa socken. Särskilt många betitlade gravvårdar har anknytning till skogsarbeten. I område 8 finns några av kyrkogårdens äldsta bevarade gravvårdar.
Karaktär	Området har dels en monumental karaktär som konstitueras av de familjegravar som finns i de olika kvarterens ytterområden, dels en för modernismen stiltypisk karaktär med rygghäckar som bildar horisontell sammanhållning främst i kvarter 5, men även delvis i kvarter 6.
Samband	Området är en del av den ursprungliga begravningsplatsen som anlades 1890-1898, och är således tillkommet samtidigt som område A. I område A finns dock en annan struktur med bevarade allmänna varv på gravfält. Om en liknande karaktär förekommit i område B så har den förändrats under 1900-talet.

Gravvårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde

Gravn:r	Ålder	Namn	Huvudmotiv	Bilaga s/s.
ON 05 1	1999	Esbjörn Olsson och Aina Rock	Monumental familjegrav, järnstaket, estetiska värden	4
ON 05 2	-	Häradsdomaren Gössa A Andersson	Monumental familjegrav, gårdsnamn, titel	5
ON 05 3	-	Bomärke	Ovanlig, lokal historia, estetiska värden	6
ON 05 5	-	Skogsvaktaren Gutå Hans Hansson	Monumental familjegrav, gårdsnamn, titel	7
ON 05 6	-	Hemmansägaren Skräddar Hans Andersson	Monumental familjegrav, gårdsnamn, titel	8
ON 05 7	1910	Fanjunkare och svärdsman C E Forsell	Monumental familjegrav, titel	9
ON 05 16	1940	Sadelmakare Pettersson	Monumental familjegrav, titel, ovanlig, estetiska värden	13
ON 05 21	-	Skogsvaktaren C A Magnusson	Monumental familjegrav, titel, lokal historia, inskription	14
ON 05 29	1941	Klockar Hans Persson	Monumental familjegrav, gårdsnamn, orsasandsten	15
ON 05 41	-	Flottningsförman O M Magnusson	Monumental familjegrav, titel, lokal historia	16
ON 05 59	-	-	Monumental familjegrav, älvdalskvartsit, ovanlig, estetiska värden	20

Ovan: monumental bautasten i kvarter 6. Gravvården är en av de största på hela kyrkogården.

Till vänster: en lindallé löper norrut genom området och skiljer de olika kvarteren från varandra.

B

Gravn:r	Ålder	Namn	Huvudmotiv	Bilaga s/s.
ON 05 66	1943	Flygföraren Karl Göte Jansson	Titel, ovanlig, inskription	21
ON 05 74	-	Byggmästaren Per Backlund	Titel	23
ON 05 75	1942	Kyrkvärden E Jonsson	Monumental familjegrav, titel, lokal historia	24
ON 05 88	1925	Anders Bolin	Monumental familjegrav, sandgrav	28
ON 05 89	1924	Karns Hans Hansson	Monumental familjegrav, sandgrav, gårdsnamn	29
ON 05 90	-	Sigas Per Johansson	Monumental familjegrav, sandgrav, gårdsnamn	30
ON 05 91	-	Hanser Erik Olsson	Monumental familjegrav, sandgrav, gårdsnamn	31
ON 05 93	-	Hemmansägaren Borbos Per Persson	Monumental familjegrav, gårdsnamn, titel, lokal historia	32
ON 05 94	1936	Distriktslantmätaren R.V.O Agnar Rhodin	Monumental familjegrav, sandgrav, titel	33
ON 05 95	-	Kontraktspresten Otto Berggren	Monumental familjegrav, titel, lokal historia	34
ON 05 96	-	-	Monumental familjegrav, sandgrav	35
ON 05 134	-	Skogsvaktaren Johansson	Titel, lokal historia	39
ON 05 172	1967	Elvira Grunder	Orsasandsten, estetiska värden	40
ON 05 144	-	Gösta Valfrid Nyström	Personhistoria	44
ON 06 2	1923	Dordlofva Erik Ersson	Monumental familjegrav, gårdsnamn, inskription, personhistoria	47
ON 06 5	1971	Per Bolin	Monumental familjegrav, ovanlig, inskription, personhistoria	49
ON 06 8	-	-	Ovanlig, estetiska värden	50
ON 06 10	1936	Hemmansägare Herdal Hans Persson	Monumental familjegrav, gårdsnamn, titel, estetiska värden	51
ON 06 15	-	K A Nordahl	Monumental familjegrav, ovanlig	53
ON 06 22	-	Skogsförvaltare O R Pettersson	Titel, lokal historia	56
ON 06 43	1938	Distriktslantmätaren Victor Winnberg	Monumental familjegrav, titel	64
ON 06 53	1939	Häradsdomare Michols Hans Persson	Monumental familjegrav, gårdsnamn, titel, ovanlig, estetiska värden	69
ON 06 61	-	J W Knorring	Monumental familjegrav, äldalskvartsit	73
ON 06 66	1935	Lars Henriksson	Monumental familjegrav, äldalskvartsit	74
ON 06 81	-	Carl Strandell	Monumental familjegrav	75
ON 06 83	1915	Gubb Anna Andersson	Monumental familjegrav, gårdsnamn	76
ON 06 84	-	Gästgivare E G Sernander	Monumental familjegrav, titel	77

Ovan: i den norra delen av kvarter 8 finns flera högresta bautastenar uppförda under det tidiga 1900-talet. Gravvårdarna har en monumental karaktär som är typisk för området.

Till vänster: området innefattar många sandgravar, varav de flesta är belägna i respektive kvarters yttervarv.

Gravn:r	Ålder	Namn	Huvudmotiv	Bilaga s/s.
ON 06 85	-	Anders Karlsson	Monumental familjegrav	78
ON 06 87	1940	Per Ståbis	Monumental familjegrav, ovanlig, estetiska värden	79
ON 06 89	1928	Disponenten Axel Björkman	Monumental familjegrav, titel	80
ON 06 91	1918	Tandläkaren Ingemar Dahlström	Monumental familjegrav, titel	81
ON 06 75	-	Erik Hällvell	Monumental familjegrav, orsasandsten	82
ON 07 1	1902	Bergsingenjören Axel Winbergh	Monumental familjegrav, titel	83
ON 07 2	1915	Komminister Ludvig Karlsson	Monumental familjegrav, sandgrav, titel, lokal historia	84
ON 07 3	1938	Skogsförvaltaren Theodor Grindal	Monumental familjegrav, titel, lokal historia	85
ON 07 4	1905	Prosten, kyrkoherden, L W O, D. Edv. Boethius	Monumental familjegrav, titel, lokal historia	86
ON 07 5	1944	Provinsialläkaren Hugo Rudolf Warodell	Monumental familjegrav, titel	87
ON 07 6	-	Signe Viktora Stenkel	Personhistoria	88
ON 07 7	-	Banmästaren O F Pettersson	Monumental familjegrav, titel	89
ON 07 10	-	Birger Olsson	Monumental familjegrav, sandgrav	91
ON 07 11	1928	Hans Ellborg	Monumental familjegrav, sandgrav	92
ON 07 13	1930	Håll Hans Persson	Monumental familjegrav, sandgrav, gårdsnamn	93
ON 07 15	-	Snickare K E Wahlberg	Monumental familjegrav, titel	94
ON 07 16	-	J Brandt	Monumental familjegrav, ovanlig, estetiska värden	95
ON 07 35	-	Distriktschefen Oscar Essen	Monumental familjegrav, sandgrav, titel	99
ON 07 38	-	A J H:son Bismark	Monumental familjegrav, sandgrav	101
ON 07 43	1939	Jägmästaren Sven Georg Hilde	Monumental familjegrav, titel, ovanlig, lokal historia	103
ON 07 45	1931	Jägmästaren C G B Manneberg	Titel, lokal historia	104
ON 07 49	-	J E Eriksson	Monumental familjegrav, sandgrav	105
ON 07 51	1931	Per Jägas	Monumental familjegrav, sandgrav	106
ON 07 56	1970	Hemmansäg. Bäcker Hans Ersson / Dottern och slöjdlärarinnan Anna Ersson	Gårdsnamn, titel, ovanlig, estetiska värden	107

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga s/s.</i>
ON 07 72	1930	Jonsar Hans Persson	Monumental familjegrav, sandgrav, gårdsnamn	111
ON 07 76	1927	Matilda Lindman	Monumental familjegrav, järn, sandgrav, ovanlig	113
ON 07 79	-	Häradsdomaren Nissa Per Persson	Monumental familjegrav, sandgrav, gårdsnamn, titel	114
ON 07 82	-	Kamrer C Sandström	Monumental familjegrav, sandgrav, titel	116
ON 07 91	-	Albert Pettersson	Monumental familjegrav, sandgrav	119
ON 07 92	-	Sjons Lars Jonsson	Monumental familjegrav, sandgrav, gårdsnamn	120
ON 07 95	-	Per Ångman	Monumental familjegrav, sandgrav	121
ON 07 96	-	Fanjunkare E Borén	Monumental familjegrav, titel	122
ON 07 97	1913	Sigas Anders Hansson	Monumental familjegrav, sandgrav, gårdsnamn, ovanlig, estetiska värden	123
ON 07 98	-	-	Järn, ovanlig, estetiska värden	124
ON 07 99	1924	Köpmannen Per Holton	Monumental familjegrav, titel	125
ON 07 111	-	Hassis	Monumental familjegrav, sandgrav	127
ON 07 112	-	Stationsmästaren K L Stenman	Monumental familjegrav, sandgrav	128
ON 07 113	1934	Axel Aulin	Monumental familjegrav, älvdalskvartsit, ovanlig, estetiska värden	129
ON 08 0.1	1898	Tur Anna Andersson	Gårdsnamn, hög ålder	131
ON 08 0.2	1899	Rut Jon Ersson	Gårdsnamn, hög ålder	132
ON 08 1	1931	Bokhandlaren Olof Ohlén	Monumental familjegrav, titel	133
ON 08 2	-	Kommissionären Erik Andersson	Monumental familjegrav, titel	134
ON 08 4	1920	Bokhandlaren Erik Ohlsén	Monumental familjegrav, titel	135
ON 08 5	1925	Signe...	Monumental familjegrav, inskription, lokal historia	136
ON 08 7	-	-	Monumental familjegrav, ovanlig, estetiska värden	137
ON 08 9	-	Kronofogden...	Monumental familjegrav, titel	138
ON 08 10	1911	Civilingenjören, R V O, Lars, Ragna och Gunnar Sparr	Monumental familjegrav, sandgrav, titel	139
ON 08 12	1915	Nämndemannen Märten Per Olsson	Monumental familjegrav, titel	140
ON 08 13	-	-	Monumental familjegrav	141

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga s/s.</i>
ON 08 15	-	Skogsvaktaren G A Bergström	Monumental familjegrav, titel, lokal historia	143
ON 08 16	1937	Polismannen Gref Anders Andersson	Monumental familjegrav, gårdsnamn, titel, ovanlig, estetiska värden	144
ON 08 18	-	Trävaruhandlare Hedvalls Erik Andersson	Monumental familjegrav, sandgrav, titel	145
ON 08 19	1977	Kyrkoherde Tore och Brita Östlund	Monumental familjegrav, titel	146
ON 08 22	1925	Frödin	Monumental familjegrav, sandgrav, titel, ovanlig, estetiska värden	147
ON 08 23	-	-	Monumental familjegrav	148
ON 08 25	-	E Jacksons familjegrav	Monumental familjegrav, hög ålder	149
ON 08 28	-	G H Pettersson	Monumental familjegrav, sandgrav, järn	151
ON 08 29	-	H M Moræus	Monumental familjegrav, estetiska värden	152
ON 08 32	1908	Skogsförvaltare Chr. Grötting	Monumental familjegrav, titel, lokal historia	153
ON 08 33	-	Folkskollärarinna Carolina Palmén	Monumental familjegrav, järn, lokalt hantverk, titel, ovanlig, inskription, personhistoria	154
ON 08 39	-	-	Monumental familjegrav, ovanlig, estetiska värden	156
ON 08 44	1960	Skogsförman Erik Nyman	Monumental familjegrav, titel, lokal historia	158
ON 08 148	-	Kyrkvärden Mångs A Hansson	Monumental familjegrav, titel, lokal historia	159
ON 08 151	-	Verkmästare C F Holmberg	Monumental familjegrav, sandgrav, älvdalskvartsit, titel	162
ON 08 152	-	Annie...	Monumental familjegrav, sandgrav	163
ON 08 164	1914	Hemmansägaren, kyrkvärden / Anna Nordström	Monumental familjegrav, titel, lokal historia	164
ON 08 168	-	Jons Anders Andersson	Monumental familjegrav, sandgrav	166
ON 08 172	-	-	Monumental familjegrav	170

Gravvårdar med högt kulturhistoriskt värde

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga s/s.</i>
ON 05 10	-	A J Eriksson	Ovanlig	10
ON 05 12	-	Ulars Hans Hansson	Gårdsnamn	11
ON 05 15	1939	Slottpers	Gårdsnamn	12

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga s/s.</i>
ON 05 48	-	Skräddar Anders Andersson	Gårdsnamn	17
ON 05 50	-	Skolläraren Anders Ståbi	Titel	18
ON 05 52	1941	Bagarmästaren E W Hällberg	Titel	19
ON 05 72	-	Jäppa Per Larsson	Gårdsnamn	22
ON 05 76	-	Lokomotivmästaren O E Jonsson	Titel	25
ON 05 79	-	Laggar Erik Jonsson	Gårdsnamn	26
ON 05 82	1944	Talu Anna Andersson	Gårdsnamn	27
ON 05 114	1955	Tora Anders Andersson	Gårdsnamn	36
ON 05 128	1975	Kråk Anders Andersson	Gårdsnamn	37
ON 05 133	-	Kål Wiktor	Gårdsnamn	38
ON 05 183	1966	Loffers Erik Eriksson	Gårdsnamn	41
ON 05 195	1967	Snubb Anders Andersson	Gårdsnamn	42
ON 05 201	1967	Bruks Erik och Karin Eriksson	Gårdsnamn	43
ON 05 144	-	Smids Erik Eriksson	Gårdsnamn	45
ON 06 1	-	Fabrikör Nordahl	Titel	46
ON 06 4	-	Sigås Per Persson	Gårdsnamn	48
ON 06 13	1938	Jugås Erik Hansson	Gårdsnamn	52
ON 06 16	-	Grev E Ersson	Gårdsnamn	54
ON 06 20	1938	Hellborgs Erik Andersson	Gårdsnamn	55
ON 06 25	1938	Jemt Olov Ersson	Gårdsnamn	57
ON 06 29	-	Dahl Per Jonsson	Gårdsnamn	58
ON 06 31	-	Klockar A Andersson	Gårdsnamn	59
ON 06 32	-	Ors Erik Olsson	Gårdsnamn	60
ON 06 38	1939	Tur Erik Ersson	Gårdsnamn	61
ON 06 40	-	Stationsförman Ernst Eriksson	Titel	62
ON 06 41	-	Sigra H Persson	Gårdsnamn	63
ON 06 44	-	Mickols	Gårdsnamn	65
ON 06 48	-	Kråk Erik Hansson	Gårdsnamn	66
ON 06 49	-	Ingenjören Gösta Timander	Titel	67
ON 06 52	-	Hemmansägaren Erik Bonander	Titel	68

B

Gravn:r	Ålder	Namn	Huvudmotiv	Bilaga s/s.
ON 06 55	-	Hemmansägaren Pers Erik Andersson	Titel	70
ON 06 57	-	Svennar	Gårdsnamn	71
ON 06 60	-	Bjöns Hans Hansson	Gårdsnamn	72
ON 07 8	1946	Ingri Havar Olsson	Gårdsnamn	90
ON 07 22	-	Verkmästaren Dahlén	Titel	96
ON 07 23	-	Gubb E Andersson	Gårdsnamn	97
ON 07 26	-	Nämndeman Byss E Persson	Titel, gårdsnamn	98
ON 07 36-37	-	Bjes	Gårdsnamn	100
ON 07 40	-	Jämt Anders Hansson	Gårdsnamn	102
ON 07 58	-	Bäckar Anders Andersson	Gårdsnamn	108
ON 07 59	-	P Lagerlöf	Älvdalskvartsit	109
ON 07 62	-	Folkskolläraren A Berger	Titel	110
ON 07 74	-	Smids Hans Hansson	Gårdsnamn	112
ON 07 80	-	Sigra Hans Hansson	Gårdsnamn	115
ON 07 83	-	Banvakt A Johansson	Gårdsnamn	117
ON 07 87	-	Jemt Erik Eriksson	Gårdsnamn	118
ON 07 109	-	Gref Erik	Gårdsnamn	126
ON 07 105-106	1969	Distriktslantmätaren K William Wolffelt	Titel	130
ON 08 14	-	Håmman Hans Hansson	Gårdsnamn	142
ON 08 26	-	Stationsinspektör Herman Dahl	Titel	150
ON 08 34-35	-	L Halvarsson	Estetiska värden	155
ON 08 40	-	Bogg Hans Persson	Gårdsnamn	157
ON 08 149	1973	Smids Erik Andersson	Gårdsnamn	160
ON 08 150	-	Hans Eriksson	Gårdsnamn	161
ON 08 166	-	Byggmästare O Nilsson	Titel	165
ON 08 169	-	Ors Per Andersson	Gårdsnamn	167
ON 08 170	-	Borbos Anders Hansson	Gårdsnamn	168
ON 08 171	1914	Hassis Anders Jonsson	Gårdsnamn	169
ON 08 175	-	Tur Hans Ersson	Gårdsnamn	171

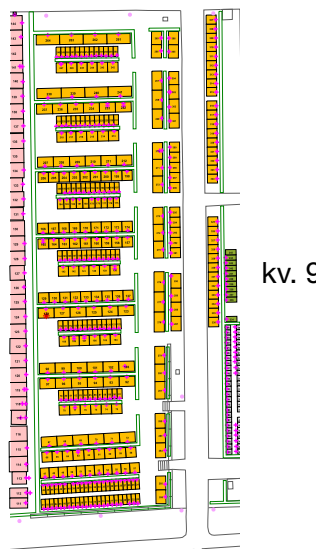

Ovan: monumentala familjegravar med sandtäckning i kvarter 5. Området innefattar gravvårdar från hela 1900-talet. Gemensamt för de flesta är att de har monumental framtoning.

Till vänster: järnkors i östra delen av kvarter 8. Gravvården är en av de äldsta på hela kyrkogården, över hemmansägaren Gisslar Lars Larsson, som dog 1898. Gravnummer ON 08 113.

C Område C

Karaktärisering

Området inventerades 2019-10-03 av Sanna Svensson, Dalarnas museum

Etablering	Området utgör den södra delen av en utbyggnad av kyrkogården som genomfördes under 1940-talet, efter ritningar av Viking Göransson upprättade 1941.
Översikt, läge och historiska gravtyper	Området är planerat med symmetriska gravrader i öst-västlig riktning som avskiljs av låga måbärshäckar, vilka skapar horisontell sammanhållning. Området angränsar till område A i väst, område D i norr och områdena E och F i öst. Området är belagt med kistgravar och urngravar, varav de senare är tillkomna efter 1980.
Terass, omgärdning och ingångar	Områdets södra delar vilar på en massiv terassmur av block i huggen orsasandsten, med två trappor som angränsar till den gångväg som löper öster om området och avgränsar det från områdena E och F i öst. Vid områdets sydöstra hörn, utanför terassen, finns en ingång till kyrkogården som kantas av stolpar i orsasandsten. Området avgränsas från område A av en häck, och från område D i norr av en gångväg.
Gångar och växtlighet	Området angränsar till en gångväg i öster. Gångvägen kantas av symmetriskt planterade björkar. Även längs områdets västra långsida, mot område A, växer björkar.
Övrigt	I områdets sydöstra delar finns en enkel skötselstation. Kring ingången till kyrkogården, i områdets sydöstra hörn, finns belysningsarmaturer lika de som beskrivs för område A.
Gravvårdar	Områdets äldre familjegravar är i monumental modernistisk stil med stora bredlåga gravmonument som avskiljs från varandra av rygghäckar. De nyare tillkomna urngravarna markeras istället av stående mindre gravstnar. De flesta gravvårdarna är stil- och tidstypiska för sin respektive tillkomstperiod. Ett antal gravvårdar har titlar och/eller gårdsnamn.
Karaktär och samband	Område C har en karaktär som är typisk för efterkrigstidens kyrkogårdsideal med horisontell sammanhållning, rumskapande grönska och relativ storskalighet. Området är tillkommet samtidigt som område D och delar grundläggande struktur med detsamma. Arkitekt Viking Göranssons ritningar från 1941 visade en betydligt större begravningsplats än vad som faktiskt tillkom efter utbyggnaden under 1940-talet. De storartade expansionsplanerna tycks inte ha realiserats enligt planen, som förutom betydligt fler gravplatser (totalt 2580) även omfattade ett större krematorium och en ceremoniplats.

Ovan: utblick över området från dess nordvästra hörn. I bakgrunden skymtar Orsa kyrka.

Till vänster: Terrassmur och trappa av sandsten i områdets södra del.

Gravårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 6/s</i>
ON 09 202	-	Skogsvaktaren Johan Persson	Gårdsnamn, titel, lokal historia	9
ON 09 204	1947	Skogsv. O Eskilsson	Titel, lokal historia	10
ON 09 208	1950	Gössa Anders Andersson	Gårdsnamn, estetiska värden	12
ON 09 264	1948	Skogsförvaltaren Nils Winlöf	Titel, lokal historia	17
ON 09 268	-	Docenten med. doktor Hans Difs	Titel, ovanlig	19
ON 09 274	1964	Skogsvaktaren Anders E Orsén	Titel, lokal historia	21
ON 09 302	1959	Smidesmästaren Carlsson	Titel, ovanlig	30

Gravårdar med högt kulturhistoriskt värde

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 6/s</i>
ON 09 177	-	Överbanmästare O H	Titel	4
ON 09 178	1949	Fru Emma Holmberg	Titel	5
ON 09 181	1955	Guta Kerstin Hansson	Gårdsnamn	6
ON 09 198	1947	Hemmansägaren Gössa Anders Hansson	Titel	7
ON 09 199	1947	Knuts Hans Hansson	Gårdsnamn	8
ON 09 206	-	Posttjänsteman J E Forsgren	Titel	11
ON 09 210	1949	Poliskommissarie Anders Gustav Sköld	Titel	13
ON 09 240	-	Bälter Erik och Anders Ersson	Gårdsnamn	14
ON 09 241	1950	Kål Erik Olsson	Gårdsnamn	15
ON 09 261	1949	Görs Johan Halvarsson	Gårdsnamn	16
ON 09 267	1958	Näs Per Andersson	Gårdsnamn	18
ON 09 269	1952	Hanser O Olsson	Gårdsnamn	20
ON 09 278	1956	Folkskolläraren Anders Montelius	Titel	22
ON 09 279	-	Fanjunkaren Erik Eriksson	Titel	23
ON 09 289	1960	Gubb Per Eriksson	Gårdsnamn	24
ON 09 294	-	Hinders Karl Andersson	Gårdsnamn	25
ON 09 295	1953	Difs Per Olsson	Gårdsnamn	26

Ovan: Ingången till kyrkogården i områdets sydöstra hörn flankeras av två storsvuxna pilträäd. Ingången markeras av grindstolpar i orsasandsten och den södra delen av område C vilar på en terrassmur av block i orsasandsten.

Till vänster: i norr angränsar området till en gång och allé som löper tvärs igenom hela kyrkogården i öst-västlig riktning.

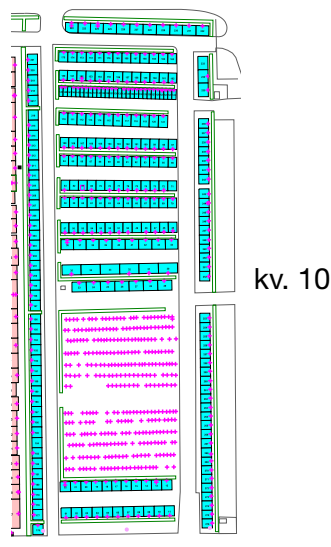
<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 6/s</i>
ON 09 296	1958	Gabriels Erik Hansson	Gårdsnamn	27
ON 09 299	-	Ors Anders Persson	Gårdsnamn	28
ON 09 301	1960	Rut Hans Ersson	Gårdsnamn	29
ON 09 306	-	Dunder Anders Andersson	Gårdsnamn	31
ON 09 314	1970	Bogg Erik Andersson	Gårdsnamn	32
ON 09 315	1970	Mårten Anders Pettersson	Gårdsnamn	33
ON 09 318	1971	Bäcker Anders Andersson	Gårdsnamn	34
ON 09 325	1971	Gubb Albin Ersson	Gårdsnamn	35
ON 09 326	-	Gulis Erik Persson	Gårdsnamn	36
ON 09 335	-	Kråk Hans Ersson	Gårdsnamn	37

Två för efterkrigstiden stil- och tidstypiska gravvårdar med bredlåg grundkomposition mot fond av rygg-häckar. Området har en tydlig prägel av efterkrigstidens kyrkogårdsideal.

D Område D

Karaktärisering

Området inventerades 2019-II-06 av Sanna Svensson, Dalarnas museum

Etablering	Området utgör den norra delen av en utbyggnad av kyrkogården som genomfördes under 1940-talet, efter ritningar av Viking Göransson upprättade 1941.
Översikt, läge och historiska gravtyper	Området är beläget i mitt norrut på kyrkogården. I öster finns en minneslund samt område F och därbortom en ekonomigård. I söder ligger område C, som tillkom samtidigt som område D, och i väster område B som utgör en ursprunglig del av begravningsplatsen. Området är belagt med större familjegravar i öst-västlöpande gravrader som avskiljs av rygghäckar, samt i två ytterrader belägna intill de gångvägar som löper längs områdets östra och västra långsidor. Mitt på områdets södra del finns ett större öppet gravfält med allmänna gravar. De allmänna gravarna är som struktur mycket välbevarad och återspeglar mer tydligt än någon annan stans i socknen den historiska uppdelning mellan å ena sidan enskilda köpegravar och å andra sidan allmänna gravar som uppläts under en viss tidsperiod utan avgift.
Omgärdning och ingångar	Området avgränsas från område B i väster av en häck. Även i öster avslutas området mot en häck. I söder finns en gång som avskiljer från område C. Norrut slutar kyrkogården mot deltalandskapet kring Oreälvens utlopp i Orsasjön.
Växtlighet	Områdets gravrader avskiljs från varandra av tidstypiska måbärshäckar. I mitten av gravfältet för allmänna gravar finns fyra storvuxna lindar. Även i områdets norra del växer en lind. Längs områdets ytterkanter finns björkar.
Övrigt	Intill den västra gången som följer områdets långsida finns ett före detta tappställe (numer plantering) av huggen granit som troligen är ursprungligt med området. I områdes nordöstra hörn finns ett tappställe troligen tillkommet i samband med kyrkogårdens utbyggnad under perioden 1963-1972. Vid detta tappställe finns en brunn stensatt med block av orsasandsten.
Gravvårdar	Områdets äldre familjegravar är i monumental modernistisk stil med stora bredlåga gravmonument som avskiljs från varandra av rygghäckar. De flesta gravvårdarna är stil- och tidstypiska för sin respektive tillkomstperiod. Ett antal gravvårdar har titlar och/eller gårdsnamn. I de allmänna varven finns stående låga gravstnar i enhetlig stil, de flesta med rundat krön och utförda i igelbergsgrenit från Leksand. Det förekommer även enstaka träkors. Området med allmänna gravar är som tidigare nämnt mycket välbevarat till sin äldre karaktär och återspeglar mycket tydligt begravningskicket i socknen i äldre tider med avseende på förhållandet mellan enskilda och allmänna gravar.

Ovan: mitt i området finns en yta som är belagd med ovanligt intakta allmänna varv.

Till vänster: områdets övriga delar är belagda med familjegravar där de flesta gravstenar har bredlåg form typisk för efterkrigstidens kyrkogårdsideal.

Karaktär och samband	Område D har en karaktär som är typisk för efterkrigstidens kyrkogårdsideal med horisontell sammanhållning, rumskapande grönska och relativ storskalighet. Området är tillkommet samtidigt som område C och delar grundläggande struktur med detsamma.
----------------------	--

Gravvårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde

Gravn:r	Ålder	Namn	Huvudmotiv	Bilaga 7/s
ON IO 42	-	Skogvaktare Gössa Hans Hansson	Gårdsnamn, titel, lokal historia	13
ON IO 58	1959	Kronojägare Jonas Englund	Titel, lokal historia	16
ON IO 85	1961	Länsskogvaktare Severin Waltin	Titel, lokal historia	23
ON IO 169	1964	Erik Lindå	Orsansandsten (infälld), ovanlig, estetiska värden	35
ON IO 207	1957	Kyrkvärden Karns Anders Andersson	Titel, lokal historia	47
ON IO AI	1945	Gulis Kerstin Ersdotter	Allmänna varv	64
ON IO A6	1949	Vilhelm Karlsson	Allmänna varv	65
ON IO AI3	1949	Wilhelmina Jönsson	Allmänna varv	66
ON IO AI5	1949	Hol Per Eriksson	Allmänna varv	67
ON IO AI6	-	Erik Andersson	Allmänna varv	68
ON IO AI9	1949	Erik Bäckman	Allmänna varv	69
ON IO A20	1949	Wilhelm Dahl	Allmänna varv	70
ON IO A21	1949	Erik Björk	Allmänna varv	71
ON IO A24	-	Löv Anna Ersson	Allmänna varv	72
ON IO A26	1949	Bärtas Anders Hansson	Allmänna varv	73
ON IO A32	1950	Sigfrid Karlsson	Allmänna varv	74
ON IO A33	1950	Ren Lina Hansson	Allmänna varv	75
ON IO A34	1950	Fredrik Ängsås	Allmänna varv	76
ON IO A35	1950	Gulis Anders Hansson	Allmänna varv	77
ON IO A39	1950	Oskar Skoglund	Allmänna varv	78
ON IO A40	1950	Ors Kerstin Andersson	Allmänna varv	79
ON IO A46	1950	C HJ Gransell	Allmänna varv	80
ON IO A48	1950	Ståbis Hans Larsson	Allmänna varv	81
ON IO A53	1950	Kerstin Thyberg	Allmänna varv	82
ON IO A54	1950	Brus Kerstin Olsson	Allmänna varv	83
ON IO A55	1950	Difs Erik Hansson	Allmänna varv	84
ON IO A56	1950	Mekanikern Ollas Per Eriksson	Allmänna varv	85
ON IO A57	-	Nissa Anders Jonsson	Allmänna varv	86

Ovan: i de allmänna varven är nästan alla gravvårdar likartade till sin form och storlek. Många gravvårdar är tillverkade av igelbergsgranit, som kommer från Leksand. Gravvårdarna är mycket värdefulla som källor till kunskap om gravskicket i Orsa socken i äldre tider. De utgör även en mycket viktig beståndsdel i kyrkogårdens sammantagna karaktär.

Till vänster: områdets västra långsida följer den ursprungliga kyrkogårdens östra yttergräns.

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 7/s</i>
ON IO A58	1950	Karl Mohlin	Allmänna varv	87
ON IO A60	1950	Kerstin Ström	Allmänna varv	88
ON IO A70	1950	Ollars Anders Andersson	Allmänna varv	89
ON IO A74	1950	Gösta Nilsson	Allmänna varv	90
ON IO A75	1950	O Halvarsson	Allmänna varv	91
ON IO A76	1951	Hanser Anna Johansson	Allmänna varv	92
ON IO A77	1951	Uljons Sven Larsson	Allmänna varv	93
ON IO A78	1951	-	Allmänna varv	94
ON IO A79	1951	Gunnars Per Persson	Allmänna varv	95
ON IO A80	1951	Kaptens Anna Persson	Allmänna varv	96
ON IO A82	1951	Nissa Kerstin Hansson	Allmänna varv	97
ON IO A84	1951	Erik Berg	Allmänna varv	98
ON IO A88	1951	Gustav Berg	Allmänna varv	99
ON IO A91	1951	Knuts Hans Andersson	Allmänna varv	100
ON IO A93	1951	Ors Jonas Jonsson	Allmänna varv	101
ON IO A95	1951	Lillpers Per	Allmänna varv	102
ON IO A96-98	1951	-	Allmänna varv, träkors	103
ON IO A99	1951	Grev Erik Persson	Allmänna varv	104
ON IO A100	1951	Kusa Lars Hansson	Allmänna varv	105
ON IO A102	-	-	Allmänna varv, träkors	106
ON IO A103	1952	Hulda Gullert	Allmänna varv	107
ON IO A104	1952	Spännar Karin Persson	Allmänna varv	108
ON IO A105	1952	Gulis Erik Ersson	Allmänna varv	109
ON IO A106	1952	Per Snabb	Allmänna varv	110
ON IO A108	1952	Erkers Karin Matsson	Allmänna varv	111
ON IO A112	1952	Kerstin Persson	Allmänna varv	112
ON IO A113	1952	Kerstin Käck	Allmänna varv	113
ON IO A114	1952	Kerstin Sturk	Allmänna varv	114
ON IO A116	1952	Jonas Modig	Allmänna varv	115
ON IO A118	1952	Anders Hansén	Allmänna varv	116
ON IO A119	1952	Hans Friberg	Allmänna varv	117
ON IO A120	1952	Jugås A Andersson	Allmänna varv	118
ON IO A121	1952	Dahl Karin Persson	Allmänna varv	119
ON IO A126	1952	Anna Britte	Allmänna varv	120
ON IO A127	1952	Slott Erik Hansson	Allmänna varv	121

Ovan: bland områdets familjegravar finns några med titel och gårdsnamn som har höga eller mycket höga kulturvärden.

Till vänster: vattentag i områdets västra del, troligen ursprungligt med kyrkogården i övrigt.

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 7/s</i>
ON IO AI29	-	Johan	Allmänna varv	122
ON IO AI32	1953	Per Tohmas Göthe	Allmänna varv	123
ON IO AI34	1953	Bärtas Anna Hansson	Allmänna varv	124
ON IO AI36	1953	Arvid...	Allmänna varv	125
ON IO AI40	1953	Hans Jönsson	Allmänna varv	126
ON IO AI41	1953	Karin Bäck	Allmänna varv	127
ON IO AI45	1953	Anders Samuelsson	Allmänna varv	128
ON IO AI47	1953	Emma Holmberg	Allmänna varv	129
ON IO AI50	1953	Per W Smedberg	Allmänna varv	130
ON IO AI53	1953	Svennar Kerstin Hansson	Allmänna varv	131
ON IO AI54	1954	Sune Bengts	Allmänna varv	132
ON IO AI55	1953	Anders Björkqvist	Allmänna varv	133
ON IO AI64	1954	Finspers Anders Persson	Allmänna varv	134
ON IO AI66	1954	Svensk Amerikan Per Bartin	Allmänna varv	135
ON IO AI67	1954	Bogg Anna Ersson	Allmänna varv	136
ON IO AI72	1954	Rombo Anders Ersson	Allmänna varv	137
ON IO AI73	1954	Hugo Nilsson	Allmänna varv	138
ON IO AI74	1954	Krister	Allmänna varv	139
ON IO AI76	-	-	Allmänna varv	140
ON IO AI77	1954	Slott	Allmänna varv	141
ON IO AI81	1954	Anders...	Allmänna varv	142
ON IO AI82	1954	-	Allmänna varv	143
ON IO AI84	1954	Hemmansägaren Märts Hans Persson	Allmänna varv	144
ON IO AI85	1954	Elings Anders Ersson	Allmänna varv	145
ON IO AI86	1954	Dunder Karin Hansson	Allmänna varv	146
ON IO AI87	-	Ernst...	Allmänna varv	147
ON IO AI88	-	Anna Larsson	Allmänna varv	148
ON IO AI89	1954	Jenny Eklund	Allmänna varv	149
ON IO AI90	1954	Sven Jonsson	Allmänna varv	150
ON IO AI92	-	Grå Anna Andersson	Allmänna varv	151
ON IO AI93	-	Lilla Kristina	Allmänna varv	152
ON IO AI94	1955	Brus Martin Olsson	Allmänna varv	153
ON IO AI95	1955	Gunnars Anna Persson	Allmänna varv	154
ON IO AI97	-	Anna Elings	Allmänna varv	155
ON IO AI98	1955	Lena Luhn	Allmänna varv	156

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 7/s</i>
ON IO A199	1955	Jan Gunnar Lindh	Allmänna varv	157
ON IO A202	1955	Gabriels Kerstin Karlsson	Allmänna varv	158
ON IO A205	1955	Annie Döss	Allmänna varv	159
ON IO A206	1955	Margit Karin Jonsson	Allmänna varv	160
ON IO A207	1955	Banvaktaren Johan W Hansson	Allmänna varv	161
ON IO A210	1956	Anders Orsen	Allmänna varv	162
ON IO A216	1956	Anna Modig	Allmänna varv	163
ON IO A220	1956	Pålar Erik Hansson	Allmänna varv	164
ON IO A222	1956	H E Kerstin Jernberg	Allmänna varv	165
ON IO A223	1956	Lorentz Anna Hansson	Allmänna varv	166
ON IO A224	-	-	Allmänna varv	167
ON IO A227	1956	Bälter Anna Hansson	Allmänna varv	168
ON IO A230	1956	Märta Berg	Allmänna varv	169
ON IO A231	1956	Bengt V Jonsson	Allmänna varv	170
ON IO A234	1956	Olov Eriksson	Allmänna varv	171
ON IO A236	-	Anders Thyberg	Allmänna varv	172
ON IO A238	1957	Soldaten Hans Modig	Allmänna varv	173
ON IO A241	1957	Karin Brown	Allmänna varv	174
ON IO A242	1957	Kerstin Andersson	Allmänna varv	175
ON IO A245	1957	Anna Liljedahl	Allmänna varv	176
ON IO A247	1957	Emil Blå	Allmänna varv	177
ON IO A248	1957	Olga Fält	Allmänna varv	178
ON IO A249	-	Maria Kihlman	Allmänna varv	179
ON IO A250	1957	Daniel Käck	Allmänna varv	180
ON IO A251	1957	Kål Anders Andersson	Allmänna varv	181
ON IO A252	1957	Viktor Liljeholm	Allmänna varv	182
ON IO A254	1957	Tur Hans Larsson	Allmänna varv	183
ON IO A255	-	-	Allmänna varv, träkors	184
ON IO A256	1957	Jemt Kerstin Andersson	Allmänna varv	185
ON IO A258	1957	Anna Brandt	Allmänna varv	186
ON IO A259	1957	Adolf Eklund	Allmänna varv	187
ON IO A264	1957	Gubb Erik Ersson	Allmänna varv	188
ON IO A267	1958	P G Larsson	Allmänna varv	189
ON IO A268	1958	Hem-äg. Per Persson	Allmänna varv	190

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 7/s</i>
ON IO A269-270	1958	Ulus...	Allmänna varv	191
ON IO A271	1958	Spännar Per Persson	Allmänna varv	192
ON IO A272	1958	Kerstin Lidberg	Allmänna varv	193
ON IO A274	1958	Masser Per Persson	Allmänna varv	194
ON IO A275	1958	August Jonsson	Allmänna varv	195
ON IO A278	1958	Karin Nordahl	Allmänna varv	196
ON IO A279	-	-	Allmänna varv, trä	197
ON IO A281	1958	Harri Ensio Tanner	Allmänna varv	198
ON IO A282	1958	Hol Per Andersson	Allmänna varv	199
ON IO A283	1958	Kråk Anna Ersson	Allmänna varv	200
ON IO A284	1958	Kerstin Pålsson	Allmänna varv	201
ON IO A289	-	-	Allmänna varv, trä	202
ON IO A289-291	-	-	Allmänna varv, trä	203
ON IO A292	1959	Emil Strid	Allmänna varv	204
ON IO A293	-	-	Allmänna varv	205
ON IO A294	1959	Edvard Dahlin	Allmänna varv	206
ON IO A295	1959	Anders Berger	Allmänna varv	207
ON IO A296	1959	Bengts Hans Ersson	Allmänna varv	208
ON IO A297	1959	Nygårds Erik Nilsson	Allmänna varv	209
ON IO A302	1959	Anton Sundqvist	Allmänna varv	210
ON IO A305	1959	Elings Maria Eriksson	Allmänna varv	211
ON IO A309	1959	Lassar Persson	Allmänna varv	212
ON IO A310	1959	Anders Ersson Ax	Allmänna varv	213
ON IO A311	1959	Bärtas Anna Hansson	Allmänna varv	214
ON IO A314	1959	Erik Hållbus	Allmänna varv	215
ON IO A315	1959	Fredrik V Skoglund	Allmänna varv	216
ON IO A316	1959	Finn Anders Andersson	Allmänna varv	217
ON IO A318	1960	Jons Johan Wiklund	Allmänna varv	218
ON IO A320	1960	Erik Eriksson	Allmänna varv	219
ON IO A321	1960	Kerstin Sparf	Allmänna varv	220
ON IO A322	1960	Sara Berg	Allmänna varv	221
ON IO A323	1960	Korp Anders...	Allmänna varv	222
ON IO A325	1960	Oskar Bergman	Allmänna varv	223
ON IO A326	1960	Back Anna Olsson	Allmänna varv	224

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 7/s</i>
ON IO A329	1960	-	Allmänna varv	225
ON IO A330	1960	Kerstin Snygg	Allmänna varv	226
ON IO A331	1960	Pets Elvira Hansson	Allmänna varv	227
ON IO A332	1960	Emma Åkerström	Allmänna varv	228
ON IO A335	1960	Hanna Hansson	Allmänna varv	229
ON IO A337	1960	Gabriels Gösta Hansson	Allmänna varv	230
ON IO A337	1961	Matilda Persson	Allmänna varv	231
ON IO A345	1961	Olars Anna Andersson	Allmänna varv	232
ON IO A347	1961	Ingrid Mohlin	Allmänna varv	233
ON IO A349	1961	Svennar Hans Hansson	Allmänna varv	234
ON IO A351	1961	Fins Erik Ersson	Allmänna varv	235
ON IO A352	1961	Hans Björk	Allmänna varv	236
ON IO A356	1961	Hol Anna Ersdotter	Allmänna varv	237
ON IO A357	1962	Olof Lif	Allmänna varv	238
ON IO A359	1961	Håll Erik Mattsson	Allmänna varv	239
ON IO A360	-	Anders...	Allmänna varv	240
ON IO A364	1962	Gotthard Fritte	Allmänna varv	241
ON IO A365	1962	Bond Hans Jonsson	Allmänna varv	242
ON IO A366	1962	Oskar Lindström	Allmänna varv	243
ON IO A368	1962	Anders Larsson	Allmänna varv	244
ON IO A369	1962	Persson	Allmänna varv	245
ON IO A370	-	-	Allmänna varv, trä	246
ON IO A372	-	Kerstin Hellborg	Allmänna varv	247
ON IO A374	1963	Hans Hed	Allmänna varv	248
ON IO A376	-	Kerstin San...	Allmänna varv	249
ON IO A382	1963	Grå Erik Ersson	Allmänna varv	250
ON IO A383	1963	-	Allmänna varv	251
ON IO A384	1963	Erik Gråd	Allmänna varv	252
ON IO A386	-	Bränd Kerstin Olsson	Allmänna varv	253
ON IO A390	1963	Lovlers Hans Larsson	Allmänna varv	254
ON IO A397	1965	Mårten Anna Persson	Allmänna varv	255
ON IO A398	1966	Knutar Hans Persson	Allmänna varv	256
ON IO A400	1966	Slott Hans Hansson	Allmänna varv	257

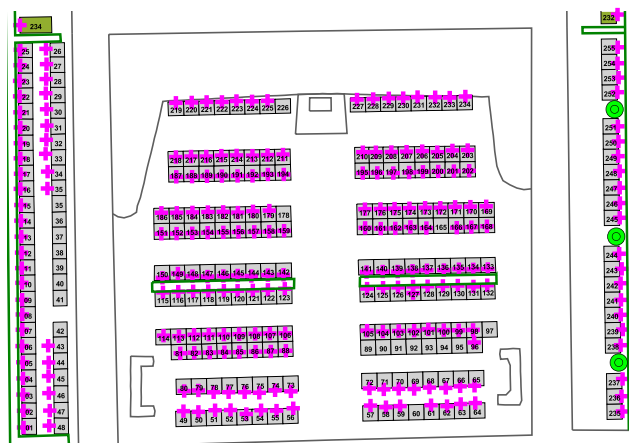
D Gravvårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 7/s</i>
ON IO 4	1955	Hemmansägaren Laggar Hans Ersson	Titel, gårdsnamn	4
ON IO 5	1955	Nissa Viktor Andersson	Gårdsnamn	5
ON IO 14	-	Nissa Anders Persson	Gårdsnamn	6
ON IO 21	-	Skräddar Hans Persson	Gårdsnamn	7
ON IO 24	-	Michols Erik Ersson	Gårdsnamn	8
ON IO 27	-	Grev Erik Eriksson	Gårdsnamn	9
ON IO 30	-	Bogg Erik Hansson	Gårdsnamn	10
ON IO 35	-	Hanser Per Olsson	Gårdsnamn	11
ON IO 40	1962	Michols Anna Persson	Gårdsnamn	12
ON IO 43	1960	Bogg Hans Hansson	Gårdsnamn	14
ON IO 44	1962	Masser Hans Persson	Gårdsnamn	15
ON IO 62	-	Grev Erik Hansson	Gårdsnamn	17
ON IO 67	1960	Gubb Erik Andersson	Gårdsnamn	18
ON IO 68	1960	Bälter Samuel Samuelsson	Gårdsnamn	19
ON IO 77	-	Masser Karl Larsson	Gårdsnamn	20
ON IO 78	1961	Kråk Hans Hansson	Gårdsnamn	21
ON IO 80	1960	Grev Erik Hansson	Gårdsnamn	22
ON IO 90	1961	Gössa Anders Andersson	Gårdsnamn	24
ON IO 94	1961	Spännar Anders Eriksson	Gårdsnamn	25
ON IO 107	1962	Byggnadssnickaren Hans Lilja	Titel	26
ON IO 118	1963	Ors Anders Ersson	Gårdsnamn	27
ON IO 119	-	Erik...	Gårdsnamn	28
ON IO 132	1965	Smids Anna Ersdotter	Gårdsnamn	29
ON IO 146	1964	Finn Anna Hansson	Gårdsnamn	30
ON IO 152	1963	Grå Erik Persson	Gårdsnamn	31
ON IO 161	-	Gubb Anders Jonsson	Gårdsnamn	32
ON IO 167	1964	Sjöns Erik Larsson	Gårdsnamn	33
ON IO 168	1964	Jugås Emil Andersson	Gårdsnamn	34
ON IO 174	1964	Gubb Erik Hansson	Gårdsnamn	36
ON IO 176	1957	Handelsträdgårdsmästare John A Levenius	Titel	37
ON IO 177	1955	Jugås Hans Andersson	Gårdsnamn	38
ON IO 179	-	Mångs Per Andersson	Gårdsnamn	39
ON IO 180	-	Läggår Anders Ersson	Gårdsnamn	40

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 7/s</i>
ON IO 185	1955	Korp Erik Olsson	Gårdsnamn	41
ON IO 192	1956	Haga Erik Olsson	Gårdsnamn	42
ON IO 197	-	Gref Per Jonsson	Gårdsnamn	43
ON IO 202	1957	Mats Erik Ersson	Gårdsnamn	44
ON IO 205	1957	Talu Hans Larsson	Gårdsnamn	45
ON IO 207	1971	Karns Kerstin Andersson	Gårdsnamn	46
ON IO 208	1958	Lantbrukaren... Fredrik Moræus	Titel	48
ON IO 223	1964	Hemmansägaren Jemt Anders Ersson	Gårdsnamn, titel	49
ON IO 225	1964	Skräddar Anna Persson	Gårdsnamn	50
ON IO 230	1978	Grev Anders Jonsson	Gårdsnamn	51
ON IO 232	1974	Bond Edvin Hansson	Gårdsnamn	52
ON IO 234	1970	Ors Per Persson	Gårdsnamn	53
ON IO 236	1974	Nissa Hans Hansson	Gårdsnamn	54
ON IO 238	1968	Bogg Erik Andersson	Gårdsnamn	55
ON IO 243	1968	Stais Anders Andersson	Gårdsnamn	56
ON IO 245	1968	Bruks Anders Persson	Gårdsnamn	57
ON IO 252	1967	Gilius Hans Andersson	Gårdsnamn	58
ON IO 253	1968	Jemt Per Hansson	Gårdsnamn	59
ON IO 258	1968	Grev Hans Eriksson	Gårdsnamn	60
ON IO 261	1969	Gulis Per Andersson	Gårdsnamn	61
ON IO 273	1969	Grev Anna Hansson	Gårdsnamn	62
ON IO 276	-	Lind Erik Hansson	Gårdsnamn	63

Område E

Karaktärisering

kv. 11

Området inventerades 2019-11-06 av Sanna Svensson, Dalarnas museum

Etablering	Området utgör den sydligaste delen av en utbyggnad av kyrkogården som genomfördes 1963-1972 efter ritningar av trädgårdsarkitekt R. Stintzing.
Översikt, läge, historiska gravtyper och gravvårdar	Området angränsar till område C i väster, område F i norr och till ett ännu ej belagt område i öster. Området innefattar urngravar tillkomna från 1970-talet och framåt. Förutom yttre gravrader i öster och väster är området ordnat på en kvadratisk yta som inramas av häckar och buskar. Den kvadratiske ytan är i sin tur uppdelad till två öppna gravfält som avgränsas av rygghäckar. På de öppna ytorna är gravvårdarna liggande stenhällar. Mot rygghäckarna och i områdets ytterkanter finns stående gravvårdar.
Omgärdning och ingångar	Området avgränsas från övriga områden av häckar. I söder avgränsas området av ett gjutjärnsstaket som löper längs med hela anläggningens sydsida. Det finns två ingångar till kyrkogården i området södra del. Den västra ingången (som även nämns i beskrivningen av Område C ovan) markeras av två grindstolpar av orsasandsten med klot av orsasandsten ovanpå.
Gångar	Områdets gångar är asfalterade och utlagda enligt ett symmetriskt mönster.
Träd och buskar	Området innefattar en varierad växtlighet i huvudsak bestående av för efterkrigstidens kyrkogårdsmiljöer typiska buskar och häckar (bland annat ölandstok) samt även några mindre träd - däribland rönnar.
Övrigt	Centralt mot den norra sidan av den kvadratiske ytan som beskrivs ovan finns ett vattentag murat av orsasandstensblock. Området närmast vattentaget är också belagt med plattor av orsasandsten. I områdets södra del finns ytterligare ett sådant vattentag med stenlagd yta omkring. Där finns även en skötselstation med redskapsställ och soptunnor.
Karaktär	Områdets karaktär är tids- och stiltypisk för efterkrigstiden bland annat genom sin rumsbildande växtlighet och enhetliga grundstruktur.
Samband	Området är tillkommet samtidigt som område F i norr, men skiljer sig från det samma både i avseende på gravvårdsbeståndet och plan.

Ovan: utblick över området från dess sydöstra hörn. Till höger i bilden syns den kvadratiska ytan i områdets mitt, som är inramad av växtlighet.

Till vänster: vattentag murat med orsasandsten i områdets norra del.

Området innefattar gravvårdar i form av liggande gravhällar och stående små gravstenar från 1970- och 1980-talen.

Gravvårdar med högt kulturhistoriskt värde

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 8/s.</i>
ON II 174	1978	Gubb Anders Andersson	Gårdsnamn	4
ON II 175	1978	Mats Karner	Älvdalskvartsit	5
ON II 193	1976	Kråk Per Andersson	Gårdsnamn	6
ON II 197	-	Ren Anders Andersson	Gårdsnamn	7
ON II 218	1973	Hemmansägaren Erik Forsgren	Titel	8
ON II 221	1972	Flinth Hjalmar Jonsson	Gårdsnamn	9

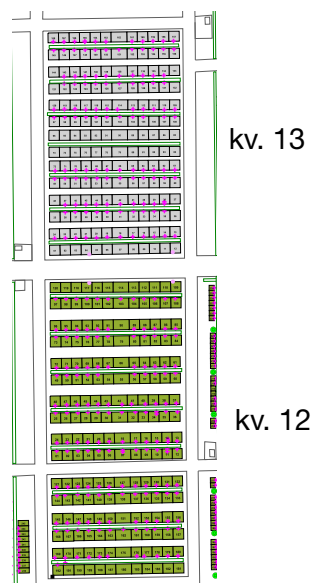
Ovan: skötselstation i områdets sydvästra hörn.

Till vänster: i mitten av området finns en kvadratisk yta inramad av häckar och buskage. Ytan är uppdelad i två öppna gravfält belagda med urngravar som markeras genom liggande gravhällar.

F

Område F

Karaktärisering

Området inventerades 2019-11-06 av Sanna Svensson, Dalarnas museum

Etablering	Området utgör den norra delen av en utbyggnad av kyrkogården som genomfördes 1963-1972 efter ritningar av trädgårdsarkitekt R. Stintzing.
Översikt, läge, historiska gravtyper	Området angränsar till områdena C och D i väster och till område G samt ännu ej belagda delar av kyrkogården i öster. I söder finns område E och i norr kyrkogårdens minneslund. I nordöst finns en större ekonomigård. Området består av kvarteren 12 och 13, vilka skiljs åt av en gångväg som löper axiellt från gravkapellet mellan område A och B österut genom hela kyrkogården till en klockstapel. Området innefattar familjegravar tillkomna från 1970-talet och framåt.
Omgärdning	Området avgränsas från övriga områden av häckar.
Gångar	Områdets gångar är asfalterade och utlagda enligt ett symmetriskt mönster.
Träd och buskar	Områdets gravrader åtskiljs från varandra av måbärshäckar som är formklippta. På sidorna av den gångväg som skiljer kvarteren 12 och 13 växer en björkallé. Kring minneslundan i norr samt vid ekonomigården i nordöst växer pilträd. Längs områdets östra långsida växer rönnar.
Övrigt	Det finns två skötselstationer med plattor och vattentag av orsasandsten samt redskapsställ längs områdets östra långsida.
Gravvårdar	Gravvårdarna i området består av resta gravstenar med enhetlig storlek och höjd. De flesta gravvårdar har bredlåg form och oregelbunden motivkomposition.
Karaktär	Områdets karaktär är tids- och stiltypisk för efterkrigstiden bland annat genom sin rumsbildande växtlighet och enhetliga grundstruktur.
Samband	Området är tillkommet samtidigt som område F i norr, men skiljer sig från det samma både i avseende på gravvårdsbeståndet och plan.

Ovan: exempel på gravrader avdelade av rygghäckar i område 13. Området präglas av en enhetlighet som är typisk för efterkrigstidens kyrkogårdsmiljöer.

Till vänster: skötselstation i områdets östra delar, med vattentag murat av orsasandstensblock.

Gravårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 9/s.</i>
ON 13 164	1980	Anders Berthas	Personhistoria	31

Gravårdar med högt kulturhistoriskt värde

<i>Gravn:r</i>	<i>Ålder</i>	<i>Namn</i>	<i>Huvudmotiv</i>	<i>Bilaga 9/s.</i>
ON 13 16	1973	Guns Hans Hansson	Gårdsnamn	4
ON 13 22	1973	Kallur Hans Andersson	Gårdsnamn	5
ON 13 23	-	Grev Hans Hansson	Gårdsnamn	6
ON 13 26	-	Gulis Hans Andersson	Gårdsnamn	7
ON 13 30	1974	Lovlers Anders Eriksson	Gårdsnamn	8
ON 13 34	1974	Fabrikör Frans Gustaf Berglund	Titel	9
ON 13 39	1975	Dahl Anders Olsson	Gårdsnamn	10
ON 13 40	1975	Käck Per Hansson	Gårdsnamn	11
ON 13 41	1975	Näs Per Hansson	Gårdsnamn	12
ON 13 45	1975	Gösta Rågsved	Älvdalskvartsit	13
ON 13 52	1976	Gustav Levin	Älvdalskvartsit	14
ON 13 54	1976	Talu Anders Hansson	Gårdsnamn	15
ON 13 55	1977	Dunder Anders Hansson	Gårdsnamn	16
ON 13 67	1976	Tur Erik Hansson	Gårdsnamn	17
ON 13 68	1976	Klockar Gösta Hansson	Gårdsnamn	18
ON 13 70	1976	Grev Hans Eriksson	Gårdsnamn	19
ON 13 105	1977	Karl A Larsson	Älvdalskvartsit	20
ON 13 112	1978	Folke Nilsson	Älvdalskvartsit	21
ON 13 115	1978	Rune Hellenberg	Älvdalskvartsit	22
ON 13 118	1977	Grå Erik Eriksson	Gårdsnamn, älvdalskvartsit	23
ON 13 131	1978	Köpman Gunnar Öhlin	Titel	24
ON 13 135	1979	Pastor Olle Ekh	Titel	25
ON 13 140	1979	A Wilhelm Wikström	Älvdalskvartsit	26
ON 13 145	1979	Urmakare Erik Rombo	Titel	27
ON 13 147	1979	Ernst Grandell	Älvdalskvartsit	28
ON 13 149	1979	Talu Emil Hansson	Gårdsnamn	29
ON 13 155	1979	Karin Johansson	Älvdalskvartsit	30
ON 13 168	1979	Anton Andersson	Estetiska värden	32

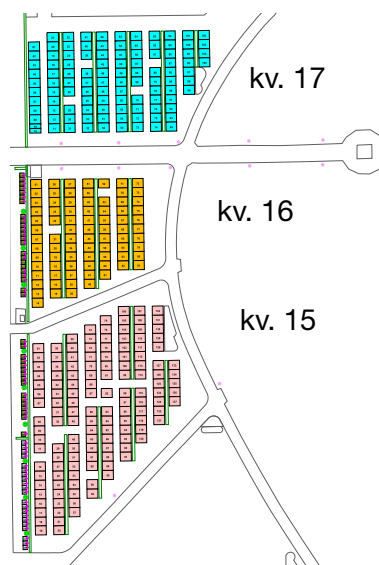

Ovan: områdets östra långsida från områdets sydöstra hörn. Längs den östra långsidan växer björkar. Området är storskaligt och enhetligt.

Till vänster: området innefattar bredlåga gravstenar placerade mot rygghäckar som skapar horisontell sammanhållning.

G Område G

Karaktärisering

Området inventerades 2019-II-06 av Sanna Svensson, Dalarnas museum

Etablering	1990-tal. Området är med undantag för kvarter 17 inte ännu belagt med några gravar. På grund av områdets ringa ålder har det endast inventerats översiktlig.
Översikt, läge och historiska gravtyper	Området är beläget på den östra delen av den nuvarande kyrkogårdens ekonomigård, i väster kvarteren 12 och 13 och i söder och väster ännu ej ianspråktagen kyrkogårdsmark. Området nyttjas för kistbegravning. Den nordöstra delen av kvarter 17 är en muslimsk kyrkogård.
Omgärdning och ingångar	Området avgränsas från resterande delar av kyrkogården i väster av en häck, och från ekonomigården i norr av ett svart högt spjälstaket.
Gångar och klockstapel	Områdets gångar är asfalterade. Mellan kvarter 16 och 17 löper en gångväg som kantas av björkar och slutar i en öppen rund asfaltsplan med klockstapel. Gångvägen kantas av belysningsarmaturer tidstypiska för efterkrigstiden. Även i områdets södra delar finns en allé med björkar.
Träd och buskar	Området är planterat med björkar, och mot ekonomigården i norr finns pilträd. I kvarter 17, det enda som hittills belagts, skiljs gravraderna åt av rygghäckar.
Gravvårdar	Området är belagt med gravvårdar som är tidstypiska för det tidiga 2000-talet i en mångfald av stensorter och personknutna bildkonstmotiv. De flesta gravstenarna har likartad storlek och höjd. Beträffande form förekommer en större variation jämfört med tidigare perioder, bland annat i form av ovala och hjärtformiga stenar.

Ovan: gravrader i västra delen av kvarter 17. Gravvårdarna är utförda med en större variation avseende former och material jämfört med tidigare perioder.

Till vänster: klockstapel i slutet av den gångväg som löper axiellt österut från gravkoret mellan områdena A och B, tvärs över hela kyrkogården. Gångvägen kantas av en björkallé.

KÄLLOR

Otryckta källor

Dalarnas museum

Dalarnas museums bildsamling,
AB Flygtrafiks bildsamling
Karl-Erik Forsslunds bildsamling
Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolags bildsamling

Dalarnas museums klipparkiv,
Borlänge tidning 19 oktober 1935, länsträdgårdsmästare Rudolf Larsson, »Kyrkogårdskultur, kyrkogårdarna i Dalarna lämnar ofta nog mycket övrigt att önska«

Landsarkivet i Uppsala (ULA)

Orsa kyrkoarkiv,
O I B: Handlingar angående kyrkogård
P II: Historiska anteckningar 1325-1898
K I A-K II D: Sockenstämmans protokoll m.fl

Digitala källor

Internet 1, om Orsa socken (https://sv.wikipedia.org/wiki/Orsa_socken) 2022-01-14

Internet 2, om orsasandsten (<https://sv.wikipedia.org/wiki/orsasandsten>) 2022-01-14

Internet 3, om Gössa Anders Andersson (https://sv.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6ssa_Anders_Andersson) 2022-03-11

Internet 4, om Lars Elvius (<https://www.orsakompassen.se/lars-elvius-glod-del-ett/>) 2022-03-14

Internet 5, om O U Arborelius (https://sv.wikipedia.org/wiki/Olof_Ulric_Arborelius) 2022-03-15

Internet 6, om Dordlofva Erik Ersson m.fl (<https://www.orsakompassen.se/orsalaseriet-del-tva/>) 2022-03-15

Tryckta källor och litteratur

Ahlberg, Hakon, *Dalarnas kyrkor i ord och bild*, Kronvall information i samarbete med Västerås stifts information, Falun, 1996

Andréasson, Anna, *Gravvårdar i sten: ett mångskiftande kulturarv*, Movium, Alnarp, 2012

Bengtsson, Rune & Bucht, Eivor (red.), *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, MOVIMUM-sekretariatet i samarbete med Institutionen för landskapsplanering, Sveriges lantbruksuniv., Alnarp, 1992

- Boëthius, Johannes & Veirulf, Olle (red.), *Orsa: en sockenbeskrivning. 1*, Nordisk Rotogravyr, Stockholm, 1950
- Boëthius, Johannes & Veirulf, Olle (red.), *Orsa: en sockenbeskrivning. 2*, Nordisk Rotogravyr, Stockholm, 1953
- Boëthius, Johannes & Veirulf, Olle (red.), *Orsa: en sockenbeskrivning. 3*, Nordisk Rotogravyr, Stockholm, 1957
- Borg, Anneli & Torgén, Charlott, *Gravvårdar av gjutjärn*, Bergslagens kontrakt, Västerås stift, Örebro läns museum rapport 2016:3, 2016
- Ekström, Sören, *Från pionjär för eldbegängelse till modern branschorganisation*, Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund (SKKF), Stockholm, 2007
- Grindal, Th., *Några ekonomiska data rörande Orsa sockens ekonomiska utveckling sedan 1860*, Bröd. Ohlsén, Orsa, 1930
- Hellstrand, Gösta, *Flottningen i Dalälven: utveckling, teknik, organisation*, Dalarnas mus., Falun, 1980
- Larsson, Olle, *Orsa besparingskog 100 år, Orsa sockens allmäningsstyrelse*, Orsa, 1980
- Nolin, Catharina, »Kyrkogårdsetetik och ceremonier« i *Bebyggelsehistorisk tidskrift* 2006:52 – *Ceremoniella rum*, Uppsala, 2007'
- Nyblom, Gösta (red.), *Sveriges privata företagare*, Sv. hembygd, Uppsala, 1939-1943
- Orsa municipalsamhälle 1902-1952*, Orsa, 1962
- Schönbäck, Hedvig, *De svenska städernas begravningsplatser 1770–1830: arkitektur, sanitet och det sociala rummet*, Stockholmia, Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2008, Stockholm, 2008
- Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund, *Den framtida krematorieverksamheten*, 2017
- Söderqvist, Lisbeth, *Att gestalta välfärd: från idé till byggd miljö*, Formas, Stockholm, 2008
- Theorell, Anita, Wästberg, Per & Hammarskiöld, Hans, *Minnets stigar: en resa bland svenska kyrkogårdar*, Max Ström, Stockholm, 2001

www.dalarnasmuseum.se

Postadress

Box 22, 791 21 Falun

E-adress

info@dalarnasmuseum.se

Telefon, växel

023-666 55 00